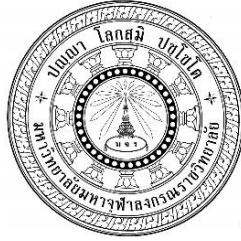

พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท
BUDDHIST METHOD ON PROPERTY MANAGEMENT
IN THERAVADA BUDDHISM

พระยงยุทธ ภาททจาโร (สุบินนาม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

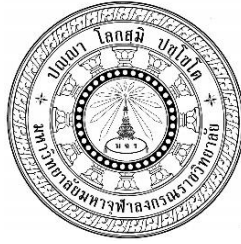
Buddhist Method on Property Management in Theravada Buddhism

Phra Yongyut Bhaddhācāro (Subinnam)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระยงยุทธ ภาฑาจาโร (สุบินนาม)

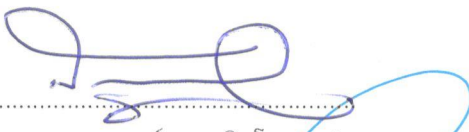
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “พุทธวิถีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

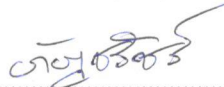

.....
(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

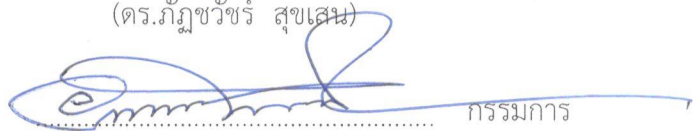
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม, ผศ. ดร.)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร.วีระชัย ยศโสธร)

..... กรรมการ
(รศ.วิเชียร ชาบุดรบุญตริก)

..... กรรมการ
(ดร.ภักขวัชร สุขเสน)

..... กรรมการ
(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.ภักขวัชร สุขเสน ประธานกรรมการ
พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระยงยุทธ ภัททาจาโร)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ผู้วิจัย	: พระยงยุทธ ภูทาทาจาโร (สุบินนาม)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: ดร.ภักดิ์วัชร สุขเสน, ป.ธ. ๙, ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง), รป.ม. (นโยบายสาธารณะ), พธ.ด., (พระพุทธศาสนา) : พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณโณ, ดร. ศศ.บ. (ปรัชญา), ศน.ม. (พระพุทธศาสนาและปรัชญา), ศน.ด. (พระพุทธศาสนาและปรัชญา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า

การบริหารจัดการทรัพย์สินในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญในการดำรงชีวิต ชาวพุทธควรที่จะต้องมีการแสวงหาทรัพย์สินด้วยความขยันหมั่นเพียร ครั้นได้ทรัพย์สินมาแล้วก็เก็บรักษาไม่ให้เสื่อมสูญหายไป ควรเลือกคบมิตรที่ดีมีศีลธรรม และควรมีการบริหารจัดการ ใช้จ่ายทรัพย์สิน เพื่อประกอบการงานที่ถูกต้องชอบธรรม เพื่อเลี้ยงตนเองให้เป็นสุขพอดี รวมทั้งเลี้ยงบำรุงบิดา มารดา บุตร ภรรยา มิตรสหายให้เป็นสุขด้วย รวมทั้งไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด เพื่อนำไปสู่จุดหมายของชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไป

สำหรับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพย์สินของชาวพุทธทั่วไป คือ เรื่องเกี่ยวกับครอบครัว เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางการเมือง และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ทำให้ประชาชนเกิดความเกียจคร้านในการแสวงหาทรัพย์ การไม่รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ การคบคนพาล และปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์ฟุ่มเฟือย เป็นต้น เพราะเกี่ยวข้องกับอบายมุขซึ่งเป็นช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศย่อยยับแห่งทรัพย์สิน และทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง อีกทั้งจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเลย

ดังนั้นพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการนำหลักทิลกฐัมมิกัตถะ ๔ มาแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชน คือ (๑) แก้ปัญหาการขาดความเพียรในการแสวงหาทรัพย์สิน ด้วยวิธีการรู้จักหาทรัพย์สินด้วยความสุจริตชอบธรรม (๒) แก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ คือการเก็บออมรักษาทรัพย์ที่หามาได้มาให้เสื่อมไป (๓) แก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาลด้วยการมีกัลยาณมิตรที่ดี คือมีผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี ซึ่งจะช่วยสนับสนุนชักจูงในการประกอบกิจการที่ดี และ (๔) แก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ ใช้จ่ายทรัพย์สินในสิ่งที่จำเป็นสำหรับการ

ครองชีพ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ๔ ย่อมเกิดประโยชน์คือสิ่งที่รับอาจจะเป็นทรัพย์สิน เงิน ทอง สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องมีการแสวงหาทรัพย์สินและใช้จ่ายทรัพย์สิน อย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

Thesis Title : Buddhist Method on Property Management in Theravada Buddhism
 Researcher : Phra Yongyut Bhaddācāro (Subinnam)
 Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)
 Thesis Supervisory Committee
 : Dr. Phatchawat Suksen, Pali IX, B.A. (Government Political Science), M.P.A. (Public Policy) Ph.D. (Buddhist Studies)
 : Phrakhruwinaitorn Amnat Palapanyo, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhism and Philosophy), Ph.D. (Buddhism and Philosophy)
 Date of Graduation : March 21, 2019

Abstract

The research title “Buddhist Method of Management of Property in Buddhism” consists of 3 objectives; 1) to study of management of property in Buddhism, 2) to study of problems relating to management of property in Buddhism and 3) to analytical study of Buddhist method of management of property in Buddhism.

The result finds that;

Management of property in Buddhism is very important for living. Buddhist should seek for industrious property. Having possessed it, one should preserve without vanishing. One should associate with good and virtue friend. One should manage and spend one’s property for righteous work, for supporting oneself in joyful life and for aiding parents, children and friends in joyful life. One should abstain from all vices and take oneself for the target of good and higher life.

Problem relating to management of property of Buddhist is family, economic changing, social problem, political problem and globalization influence. Those problems cause people lazing in seeking for property, no persevering property, associating with rouse and extravagant spending. Those peoples concern on all vices, leading to the road of deterioration and destruction of property. Those causes trouble oneself and family members. Those persons are ignored by society.

Buddhist method of management of property is to take 4 virtues leading to temporal welfare for solving of life problems of Buddhist; 1) solving laziness of seeking for property by searching for property in rightful method, 2) solving non-preserving of property by conserving without decay, 3) solving association with rogue by being friend with good friend who persuades in good way and support for good business and 4) solving over expenditure by spending living importance. Those who

follow these principles could benefit such as property, money, gold, things, reputation, dignity and admiration. Simply speaking, whoever seeks for benefit has to find out and spend property on principle and plan as Dhamma leading to benefit presently.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยในครั้งนี้มา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เจ้าคุณ พระศรีปริยัติธาดา (ป.ธ.๙) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, ดร.ภักขวิชช์ สุขเสน ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์พระมหาพจน์ สุวโจ (ป.ธ.๙) ดร.,รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ผู้ให้คำปรึกษาพิจารณาตรวจแก้ไขปรับปรุงความถูกต้องของเนื้อหาทางวิชาการ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้วิจัยตลอดระยะเวลาของการศึกษา ผู้วิจัยได้รับอุปการคุณจากคณาจารย์ทุกท่านที่ช่วยชี้ทางสว่างแห่งปัญญา ให้แนวคิด หลักการ ตลอดจนคำแนะนำต่าง ๆ ในการศึกษาและการทำงานวิจัย ทำให้งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี

อนุโมทนาบุญเจ้าหน้าที่ห้องบัณฑิตวิทยาลัย คุณมงคล สอนไธสง ที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาของการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดถึงเป็นธุระจัดการเอกสารต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย รวมถึงเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ประจำห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ที่ได้เอื้อเฟื้ออำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลเอกสาร งานวิชาการต่าง ๆ และการบริการที่เปี่ยมด้วยไมตรีจิต

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมนำบูชาพระรัตนตรัย ขออุทิศส่วนที่เป็นกุศลบูชา ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบุพการีผู้ให้กำเนิด และพระอุปัชฌาย์คณาจารย์ทุก ๆ ท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และผู้มีพระคุณทุกท่านต่อไป

พระยงยุทธ ภัททาจาโร

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๒
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ การบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๘
๒.๑ ความหมายของทรัพย์สิน	๘
๒.๒ ประเภทของทรัพย์สิน	๙
๒.๓ ความสำคัญของทรัพย์สิน	๑๑
๒.๔ การบริหารจัดการทั่วไป	๑๓
๒.๕ การบริหารเชิงพุทธศาสตร์	๑๕
๒.๖ การบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๘
๒.๖.๑ หลักที่ภุมมธัมมิกัตถประโยชน์ ๔	๑๘
๒.๖.๒ หลักโภควิภาค ๔	๒๐
๒.๖.๓ หลักปาปนิกรธรรม ๓	๒๒
๒.๖.๔ หลักโภคอาทิยะ ๕	๒๔

	๒.๖.๕ หลักการใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตา	๓๑
	๒.๖.๖ หลักการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโยนิโสมนสิการ	๓๓
	๒.๗ สรุป	๓๖
บทที่ ๓	ปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน	๓๘
	๓.๑ ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชน	๓๘
	๓.๑.๑ ความเป็นมาของปัญหาชีวิตพุทธศาสนิกชน	๓๘
	๓.๑.๒ ปัญหาที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน	๔๒
	๓.๒ ปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน	๔๖
	๓.๒.๑ ปัญหาการขาดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน	๔๖
	๓.๒.๒ ปัญหาการไม่รู้จักรักษาการทรัพย์สิน	๔๘
	๓.๒.๓ ปัญหาการคบคนพาล	๕๐
	๓.๒.๔ ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์ฟุ่มเฟือยเกินฐานะ	๕๒
	๓.๓ การใช้จ่ายในทางที่เป็นโทษต่อการดำเนินชีวิต	๕๓
	๓.๔ สรุป	๕๖
บทที่ ๔	วิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธานุศาสนานาถรวาท	๕๘
	๔.๑ พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินตามหลักกัมมัฏฐัมมิกัตถะ	๕๘
	๔.๑.๑ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักอุฏฐานสัมปทา	๕๙
	๔.๑.๒ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทา	๖๖
	๔.๑.๓ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตตตา	๖๙
	๔.๑.๔ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักสมชีวิตา	๗๔
	๔.๒ การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน	๗๙
	๔.๒.๑ การปฏิบัติตนในด้านหลักครองตน	๗๙
	๔.๒.๒ การปฏิบัติตนด้านหลักครองคน	๘๒
	๔.๒.๓ การปฏิบัติตนด้านหลักครองเรือน	๘๒
	๔.๓ หลักการใช้จ่ายทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม	๘๓
	๔.๓.๑ ทาน (การให้)	๙๐
	๔.๓.๒ เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)	๙๒
	๔.๓.๓ อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)	๙๕
	๔.๓.๔ สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)	๙๖
	๔.๔ สรุป	๙๗

บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๙
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๙
	๕.๒ ผลที่ได้รับจากพฤติกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรสิ้น	๑๐๑
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๔
	บรรณานุกรม	๑๐๕
	ประวัติผู้วิจัย	๑๐๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มคัมภีร์ตามระบบอ้างอิง เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๓/๒๑. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑ ข้อ ๓๓ หน้า ๒๑ เป็นต้น

สำหรับ อรรถกถา อ้างอิงอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม พุทธศักราช ๒๕๓๔ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/หน้า ตัวอย่าง ขุ.ขุ.อ. (ไทย) ๓๙/๓๐๔ - ๓๐๖. หมายถึง ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย) เล่มที่ ๓๙ หน้า ๓๐๔ - ๓๐๖ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัญญาสก์	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัญญาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัญญาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฎฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. เอกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตะกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ติกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทส	(ภาษาไทย)

ช.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ช.เถร.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ช.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมพันธ์ามรรค	(ภาษาไทย)
ช.ชา.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	ปาฎีกาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.มฺ.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปัญจสุทนีมูลปัญญาสนธิ	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรลปุรณัติกนิบาตร	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ขุ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกาขุททกปาฐ	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.อิติ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกาอิติวุตตก	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมมบท	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ชา.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	นิบาต	ชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ชา.เอกก.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาต	ชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ทางโลกและทางธรรม ซึ่งทั้ง ๒ ประเภทนี้ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และยังเป็นปัจจัยหนุนส่งต่อภพชาติต่อไปทุก ๆ ชาติ ดังนั้นทรัพย์สินหรือทรัพย์สมบัติ ในทางโลกนั้นบุคคลเมื่อแสวงหาทรัพย์สินด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว หากเก็บสะสมทรัพย์สินนั้นไว้เฉย ๆ ทรัพย์สินนั้นก็ปราศจากคุณค่าและความหมายใด ๆ และถือเป็นความชั่วอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับการแสวงหาทรัพย์สินในทางที่ผิดและใช้ทรัพย์ในทางที่เกิดโทษ^๑ ควรทรัพย์สินที่หาได้มานั้น ออกมาใช้จ่ายเลี้ยงชีพตนเองให้เป็นสุขด้วยความพอดีเหมาะสมตามอัตภาพ ส่วนทรัพย์สินที่เหลือควรนำมาใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ผู้อื่นต่อไป และแจกจ่ายทำบุญ ทั้งเป็นผู้ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยทรัพย์สินเหล่านั้น^๒ การแบ่งทรัพย์สินควรให้เกิดความชัดเจนในการนำไปใช้ คือมีการวางแผนในการใช้จ่าย การวางแผนในการเก็บออม และการวางแผนในการลงทุน เพื่อสะดวกในการบริหารจัดการหรือสะดวกในการใช้สอย และก้าวไปสู่อิสรภาพทางการเงิน ขณะเดียวกันควรใช้จ่ายทรัพย์สินด้วยปัญญาให้เกิดประโยชน์ ปราศจากโทษไม่ยึดติดลุ่มหลงและตกเป็นทาสของทรัพย์สิน คือใช้จ่ายทรัพย์สิน เพื่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและปัญญาให้เจริญยิ่งขึ้น ไม่ใช่ทรัพย์สินที่เป็นการพอกพูนกิเลสในตัว ลดความตระหนี่และความโลภด้วยการแบ่งแจกจ่ายให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นต่อไป

เนื่องด้วยในปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยี และวิทยาการสมัยใหม่ ที่เน้นคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในสังคม ในด้านวัตถุประสงค์ ค่านิยม และการเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาชีวิตขึ้นมากมายตามมา ซึ่งมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพย์สิน เช่น ปัญหาสุขภาพปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาโรคติดต่อ และปัญหาการเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรม ด้านวัฒนธรรม ปัญหาที่กล่าวมานี้ ส่งผลทำให้เกิดเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนเพราะขาดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ (๑) การขาดความพากเพียรในการทำงานหรือการศึกษา (๒) การไม่รู้จัก

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ: มหาคณาจารย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘๒.

^๒ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๖๔/๔๒๖. , อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๑/๒๑๑.

ประหยัดทรัพย์ มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น (๓) มีการคบคนพาลเป็นเพื่อน ชอบแนะนำไปในทางที่ผิด เช่นแนะนำให้ไปเล่นการพนัน ให้ไปลักขโมย ให้เสพยาบ้า สิ่งเสพติด ขวนไปฉูดคร่าอณาจารย์ เป็นต้น เหล่านี้ถือว่าเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต และ (๔) มีการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ ใช้ชีวิตให้ไปตามกระแสนิยมของความต้องการ(ตัณหา)และไม่รู้จักเพียงพอ ไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่เกิด ความอยากได้ออยากมีอยากเป็น(โลภ)เกินฐานะของตนจึงทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตของ พุทธศาสนิกชนไทย^๓

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาเหล่านี้ก็สามารถแก้ไขได้ด้วยพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์ ทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง อย่างเช่น หลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์^๔ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่างประกอบไปด้วย ๑) อุฏฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร ในทางสุจริตชอบธรรม ๒) อารักขาสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ๓) กัลยาณมิตตตา หรือการรู้จักคบเพื่อนดีเพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อมและ ๔) สมชีวิตา หรือการรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะ และยังมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเช่น โภควิภาค ๔ การแบ่งโภคะเป็น ๔ ส่วน วิธีการใช้จ่ายทรัพย์สินในภคอาทิสสูตร เป็นต้น ถือเป็นหลักการพื้นฐาน เพื่อการดับทุกข์ทางกายอันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน หากต้องการดับทุกข์ทางสังคมทรงสอนหลักประโยชน์เบื้องต้นคือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อแก้ปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์ของพุทธศาสนิกชนได้ถูกต้องชอบธรรม รวมทั้งทำให้การใช้ทรัพย์สินนั้นให้เกิดประโยชน์ และเป็นหลักประกันชีวิตให้ปลอดภัย สามารถเข้าถึงเป้าหมายของการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขได้ และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

^๓ นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๘.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๐.

- ๑.๓.๑ การบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย คือ ศึกษาค้นคว้าถึง เรื่องของ หลักธรรมาภิบาลการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท รวมถึงปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน และการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ๔ มาใช้เป็นพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการศึกษาจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าว ในขอบเขตเรื่อง การนำหลักธรรมในทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพย์สิน เพื่อแก้ไขปัญหาและให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พุทธวิธี หมายถึง ทฤษฎีธัมมิกัตถะ ๔ คือ วิธีการแสวงหาทรัพย์ รักษาทรัพย์ การคบมิตรที่ดี และใช้จ่ายทรัพย์อย่างถูกวิธี เพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน

การบริหารจัดการทรัพย์สิน หมายถึง การวางแผน การดำเนินการ วิธีในการดำเนินการ ตั้งแต่ขั้นตอนการแสวงหา การรักษา การใช้จ่ายทรัพย์ เป็นต้น

ทรัพย์สิน หมายถึง ทรัพย์สินทางโลกคือทรัพย์ที่เป็นวัตถุ เช่น เงินทอง ที่ดิน สมบัติ พัสถาน ซึ่งเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง จับต้องได้และถือว่าเป็นสิ่งมีค่า และเปลี่ยนแปลงเพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ ได้

ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชน หมายถึง อุปสรรคหรือลักษณะการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในทางไม่ดี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้เขียนหนังสือชื่อ “ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย” สรุปหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจทางพระพุทธศาสนาได้ว่า ๑) การแสวงหาทรัพย์ ซึ่งรวมไปถึงกระบวนการผลิต ต้องได้ทรัพย์มาด้วยความชอบธรรม ความขยันหมั่นเพียรและความฉลาดในการจัดสรรดำเนินการ ๒) การเก็บออมหรือรักษาทรัพย์ เพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพและเป็นหลักประกันชีวิตในยามจำเป็น หากกำลังการออมเกินความจำเป็นสำหรับการใช้จ่ายสองด้านนี้ ก็กลายเป็นทุนสำหรับการสงเคราะห์บำเพ็ญประโยชน์ จรรโลงธรรมและเกื้อหนุนสังคมต่อไป ๓) การใช้จ่ายทรัพย์ ได้แก่ เพื่อเลี้ยงตนเอง ครอบครัว บิดามารดาและคนในความรับผิดชอบให้มีความสุข การเพื่อแม่แบ่งปันแก่สังคม และการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อทำความดีบำเพ็ญคุณประโยชน์ ๔) การสัมพันธ์

กับชีวิตด้านอื่นโดยเฉพาะด้านจิตใจ คือ ไม่ลุ่มหลงมัวเมาเกินในข้ออ้างรู้เท่าทันความจริง ทำให้ทรัพย์สินเป็นเพียงปัจจัยหรือฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เจริญยิ่งขึ้นไป ^๕

พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) ได้เขียนหนังสือชื่อ “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” สรุปได้ว่า การทำมาหากินต้องเป็นไปอย่างฉลาด และไม่สร้างบาปในระหว่างการทำมาหากิน หรือจะทำมาหากินอะไรก็ทำไป แต่ว่าต้องไม่ทิ้งธรรม นั่นคือ ต้องมีศีลธรรมกำกับกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเสมอ นอกจากนี้ท่านยังอธิบายถึงวิธีปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่ถูกต้องไว้ว่า การแสวงหาทรัพย์สินต้องมี ความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่สุจริตและชอบธรรม รวมทั้งต้องประกอบด้วยปัญญาเพื่อให้งานสำเร็จด้วยดี รู้จักฝังขุมทรัพย์ทั้งทรัพย์หยาบและละเอียดเพื่อป้องกันอันตรายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพย์สิน และไม่ใช่จ่ายทรัพย์สินอย่างฟุ่มเฟือยหรือผิดเคืองจนเกินไป รวมทั้งหลีกเลี่ยงทางเสื่อมแห่งทรัพย์สินต่าง ๆ ^๖

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรระทา ชุตจีน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน” การศึกษาวิจัยพบว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ แปลว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึงประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) ความขยันหมั่นเพียร (๒) การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด (๓) คบคนดีเป็นมิตร และ (๔) เลี่ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ^๗

พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินธโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ โภควิภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการวิจัยพบว่าหลักการของโภควิภาค ๔ กับปรัชญา

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๔๙ – ๕๑.

^๖ พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พีวีพี ซัพพลายส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๘.

^๗ พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรระทา ชุตจีน), “ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๗.

เศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกันตรงที่หลักโภควิภาค ๔ พระพุทธเจ้าตรัสไว้เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว ส่วนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงตรัสประทานแก่ประชาชนชาวไทย เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ส่วนที่เหมือนกันของหลักโภควิภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือการรู้จักจัดสรรทรัพย์ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ออกเป็นส่วน ๆ หรือเป็นกอง ๆ เพื่อสะดวกในการใช้สอยที่แตกต่างกันก็คือหลักโภควิภาค ๔ มุ่งเน้นไปที่การจัดสรรทรัพย์ที่เป็นสังหาริมทรัพย์คือเงิน ส่วนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นไปที่การจัดสรรที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ วิธีการของหลักโภควิภาค ๔ กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เหมือนกันคือการรู้จักใช้จ่ายอย่างมีสติ รู้จักประมาณในการใช้จ่าย มีการสร้างภูมิคุ้มกันตนเองคือการเก็บออมเพื่อใช้ในอนาคต^๘

พระธานี เขมธมโม (จำปา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า สัมมาอาชีวะเป็นมรรคปฏิบัติด้านศีลสิกขาเกื้อหนุนให้กระบวนการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างพอดีและสมดุล โดยหลักการจะครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย วาจา และใจ และมีเป้าหมายอยู่ที่ความสุขหรือประโยชน์ทั้งสามด้าน คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย การดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะประกอบด้วย การแสวงหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ถูกกฎหมายและศีลธรรม การครอบครองรักษาที่ดีตามหลักการอภิมทรัพย์ทางพระพุทธศาสนา และการบริโภคใช้จ่ายอย่างถูกต้อง เหมาะสมและพอเพียง หลักสัมมาอาชีวะมีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ผู้อื่นและสังคมส่วนรวม นำไปสู่เป้าหมายที่ก่อให้เกิดความสุขมวลรวมของคนในสังคมมากยิ่งขึ้น^๙

จ่านงค์ สวมประคำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักธรรมสำหรับฆราวาสในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นาถปิณฑิกเศรษฐี” ผลการวิจัยพบว่า อาทิสสูตรคือพระสูตรหนึ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นาถปิณฑิกเศรษฐี โดยเน้นว่าทรัพย์ที่หามาได้ต้องได้ด้วย ความสุจริต และใช้ทรัพย์เพื่อความสุขแก่ตนเอง บิดามารดา บุตรภรรยา คนใช้ และมิตรสหาย ใช้ป้องกันภัยทั้งหลาย ตลอดถึงการทำพลี ๕ ประการ คือ สงเคราะห์ญาติ ต้อนรับแขก ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับบำรุงราชการ บำรุงศาสนา ไม่เก็บทรัพย์ไว้โดยไม่บริโภค การใช้ทรัพย์ ๕ ประการนี้ถือเป็นการใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสนับสนุนจรโรจธรรม^{๑๐}

^๘ พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินธโร) , “ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโภควิภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๒.

^๙ พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๒ – ๙๘.

^{๑๐} จ่านงค์ สวมประคำ, “ศึกษาหลักธรรมสำหรับฆราวาสในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นาถปิณฑิกเศรษฐี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๒ – ๕๓.

ศันสนีย์ ชุมพลบุญขร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติต่อทรัพย์ในอาทิสสูตร” อาทิสสูตรเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เล่มที่ ๒๒ โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมนี้แก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี ณ พระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถีซึ่งเหตุเกิดแห่งพระสูตรนี้จัดเป็น ปรัชมาสยะ คือ สอดคล้องกับอรรถาธิบายของผู้ฟัง เนื้อหาในพระสูตรมีความตรงประเด็นกับเรื่องการปฏิบัติต่อทรัพย์รูปแบบของพระสูตรจัดเป็นแบบสากัจฉา คือสนทนาธรรมแบบไม่มีพิธีการ และอยู่ในรูปของร้อยแก้ว (คัชชะ) ส่วนประเด็นสำคัญในอาทิสสูตร ได้แก่ การแสวงหาทรัพย์ การใช้จ่ายทรัพย์ และคุณค่าที่ได้รับ^{๑๑}

เถลิงเกียรติ อากาศพรโชติวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” สรุปว่า การที่บุคคลได้ประพฤติและปฏิบัติตามหลัก ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้รู้จักการทำมาหาเลี้ยงชีพตามหลัก ทฤษฎีธัมมิกัตถะ และแนวทางสัมมาอาชีวะ การประกอบอาชีพตามหลักของศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักขั้นพื้นฐาน ที่จะมาช่วยประคับประคอง ภาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยดีงาม และ ทำงานที่สุจริต คือ ถูกต้องเป็นไปตามเหตุผล ซึ่งแต่ละอาชีพย่อมมีวัตถุประสงค์อยู่ในตัวของแต่ละบุคคลเอง ซึ่งจะเป็นการที่ไม่ไปเบียดเบียน หรือ ก่อความวุ่นวายเดือดร้อนให้กับใครๆ แล้วยังเป็นการสร้างสรรค์ที่ดีๆ ให้กับชีวิต และสังคมอยู่ดีกินดีได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งตรงกันข้ามกับการดำเนินชีวิตของบุคคลที่ประพฤติและปฏิบัติตนที่ตรงกันข้ามกับหลักธรรม ดังที่ได้กล่าวมาในการดำเนินชีวิต และ ความที่เป็นอยู่ของเขา ย่อมจะได้รับแต่ความทุกข์ยากลำบากทั้งทางกายและ ทางใจแน่นอน^{๑๒}

สุรีย ชนะโสภิตานนท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา” ทำให้เข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของโภคทรัพย์ ซึ่งเป็นเพียงอุปกรณ์ในการขับเคลื่อนเป้าหมายของชีวิตในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และไม่สามารถนำติดตัวไปสู่ปรโลก การที่จะวางท่าทีต่อโภคทรัพย์ได้ถูกต้องนั้น ต้องอาศัยสติและปัญญาควบคุมพฤติกรรมไม่ให้ปฏิบัติต่อทรัพย์ในทางที่เป็นโทษ แต่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความสุข เพราะโภคทรัพย์มีทั้งคุณและโทษ ปัจจุบันยังมีคนอีกจำนวนมากที่ให้ความสำคัญกับวัตถุเหนือจิตใจ แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์และหน้าที่ความรับผิดชอบในสังคม วิธีการดำเนินชีวิตจากภูมิปัญญาดั้งเดิมกลายเป็นบริโภคนิยม มีการเบียดเบียน ช่มเหง แข่งขัน ชิงดีชิงเด่น ไม่แบ่งปัน ไม่สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เห็นประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมเป็นอย่าง

^{๑๑} ศันสนีย์ ชุมพลบุญขร, “การศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติต่อทรัพย์ในอาทิสสูตร”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๕๔.

^{๑๒} เถลิงเกียรติ อากาศพรโชติวงศ์, “ศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๗.

มากในทุกวันนี้ ยิ่งเทคโนโลยีพัฒนามากขึ้นเท่าใด ความฟุ่มเฟือยย่อมมีมากขึ้น การก่อกำเนิดเพื่อบริโภค ก็มีจำนวนสูงขึ้น จนกลายเป็นปัญหาใหญ่ในระดับประเทศและของโลก^{๑๓}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สรุปได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับ การศึกษาในครั้งนี้ คือ มีพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นที่สำคัญได้แก่ การแสวงหาทรัพย์และการใช้จ่ายทรัพย์ ที่อยู่บนหลักการของความพอดีที่ได้คุณภาพชีวิต และการไม่เบียดเบียน เป็นไปด้วยความสุจริตชอบธรรม ซึ่งนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สินและเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจบนทางสายกลางที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) จากพระไตรปิฎก ด้วยการสืบค้นจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑.๗.๒ ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) คือหนังสือ ตำรา เอกสารที่เป็นงานเขียน วารสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สิน

๑.๗.๓ นำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปประเด็นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะประเด็นที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน

๑.๘.๓ ทำให้ทราบพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๑๓} สุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ , การบริหารจัดการโมคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๔.

บทที่ ๒

การบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีกรอบในการศึกษา ความหมายของทรัพย์สิน ประเภทของทรัพย์สิน ความสำคัญของทรัพย์สิน หลักการบริหารจัดการทั่วไป การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ และรวมถึงหลักธรรมในการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ความหมายของทรัพย์สิน

ในพจนานุกรมภาษาไทยแสดงความหมายของทรัพย์สินว่าหมายถึง “เงินตรา สมบัติที่สถานวัตถุมีรูปร่าง” ส่วนคำว่าทรัพย์สินหมายถึง “วัตถุทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ เช่น บ้าน ที่ดิน เป็นวัตถุมีรูปร่าง ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรเป็นวัตถุไม่มีรูปร่าง”^๑ และไม่มีรูปร่างมีลักษณะเป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ เช่น ปัญญาเรียกว่าอริยทรัพย์ เป็นต้น ส่วน “ทรัพย์สิน” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงเครื่องปลื้มใจ^๒

คัมภีร์อภิธานวรรณนาได้กล่าวถึงคำศัพท์ที่แปลว่าทรัพย์สินไว้ ๘ บท ได้แก่ ธน, ส, ทพพ, วิตต, สาปเตยย, วสุ, อตถ และ วิภว^๓ โดยคำว่า “ทรัพย์สิน” ในภาษาไทยนั้นน่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “ทพพ” ในภาษาบาลี ส่วนคำว่า “สมบัติ” น่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “สาปเตยย” ในภาษาบาลี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๗ บัญญัติว่า “ทรัพย์สิน หมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง” และมาตรา ๓๘ บัญญัติว่า “ทรัพย์สิน หมายถึงรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้”^๔

เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำว่า ทรัพย์สินและทรัพย์สิน จำเป็นต้องพิจารณา มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ประกอบกัน กล่าวคือ คำว่า “ทรัพย์สิน” นอกจากจะหมายถึง วัตถุมีรูปร่างแล้ว ยังต้องเป็นวัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ด้วย ส่วนคำว่า “ทรัพย์สิน” หมายถึง วัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ประการหนึ่ง และยังหมายถึง วัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้และ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 503.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๐๗/๓๖๙. , ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๑๑/๑๓๘. , ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๓/๘๐.

^๓ พระมหาสมปอง มุทิโต, อภิธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2542), หน้า 598.

^๔ น้ำแท้ มีบุญสร้าง,ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิบัณฑิต, ๒๕๔๙), หน้า ๖๔.

ถือเอาได้อีกประการหนึ่ง จะเห็นได้ว่า ในเมื่อทรัพย์เป็นทรัพย์ชิ้นส่วนหนึ่ง ทรัพย์ จึงต้องเป็นวัตถุมีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้เช่นเดียวกัน

คำว่า “มีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตาจับต้องสัมผัสได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ บ้านเรือน

คำว่า “ไม่มีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่ไม่เห็นด้วยตา จับต้องสัมผัสไม่ได้ เช่น พลังงาน ปริมาณ, แก๊ส, พลังแห่งธรรมชาติ และยังได้แก่ สิทธิต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพย์ เช่น กรรมสิทธิ์, ลิขสิทธิ์, สิทธิบัตร คำว่า “อาจถือเอาได้” หมายถึง เพียงแต่อาจถือเอาได้เท่านั้น มีอาการเข้าห้วงกันไว้ เพื่อตนเองไม่จำเป็นต้องยึดถือจับต้องได้จริงจัง เช่น รังนกในถ้ำ เมื่อผู้นั้นได้สัมปทานจากรัฐบาล ย่อมมีอำนาจเข้าครอบครองถ้ำแสดงอาการห้วงรังนก ก็เรียกได้ว่า อาจถือเอาได้หรือสิทธิบางอย่างแม้จะจับต้องมิได้ แต่ก็ยังอยู่ในลักษณะที่จะยึดถือห้วงไว้เพื่อตนเองได้ เช่น ลิขสิทธิ์, สิทธิในการเช่า, กระแสไฟฟ้า เป็นต้น

สิ่งสำคัญที่ต้องเน้นก็คือ ไม่ว่าจะเป็วัตถุที่มีรูปร่าง หรือไม่ก็ตาม จะเป็นทรัพย์สินได้ก็ต่อเมื่อ “อาจมีราคาและอาจถือเอาได้” ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ถือเป็น ทรัพย์สิน เช่น มนุษย์เราแม้จะมีรูปร่างแต่ก็ไม่อาจมีราคาซื้อขายกันได้^๕ ฉะนั้น มนุษย์จึงไม่ใช่ทรัพย์ เมื่อมนุษย์ไม่ใช่ทรัพย์ ย่อมไม่ใช่ทรัพย์สินด้วย แต่หากได้มีการแยกอวัยวะออกมาเป็นส่วน ๆ จากร่างกาย เช่น เส้นผมหากได้ตัดไปขาย ดวงตาที่บุคคลขายหรืออุทิศแก่โรงพยาบาล ดังนี้ ย่อมมีราคาและถือเอาได้ จึงเป็นทรัพย์สินได้^๖

๒.๒ ประเภทของทรัพย์สิน

๒.๒.๑ ทรัพย์สินทางโลก

ทรัพย์สินทางโลกคือทรัพย์ที่เป็นวัตถุ และเปลี่ยนไปได้เพราะเหตุปัจจัยต่างๆ ได้ เช่น เงิน ทอง นาสวน ฯลฯ พระวินัยปิฎกแสดงประเภทของทรัพย์สินทางโลกไว้ เช่น ทรัพย์อยู่ในดิน ทรัพย์ตั้งอยู่บนดิน ทรัพย์ลอยอยู่ในอากาศ ทรัพย์ตั้งอยู่ในที่แจ้ง ทรัพย์ตั้งอยู่ในน้ำ เรือและทรัพย์อยู่ในเรือ ยานและทรัพย์อยู่ในยาน ทรัพย์ที่ตนนำไปสวนและทรัพย์อยู่ในสวน นาและทรัพย์อยู่ในนา พื้นที่และทรัพย์อยู่ในพื้นที่ ทรัพย์อยู่ในบ้าน ป่าและทรัพย์อยู่ในป่า ทรัพย์ที่มีผู้นำไป ทรัพย์ที่เขาฝากไว้

ข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับข้อความของโปตลียคฤหบดี ที่แสดงตัวอย่างของทรัพย์สินในสมัยพุทธกาลของโปตลียคฤหบดี นั้นว่าประกอบด้วย เงิน ทอง ข้าวเปลือก เป็นต้น ดังปรากฏในโปตลียสูตร ดังนี้

^๕ ในอดีตสามารถซื้อขายมนุษย์ไว้เป็นทาส เสมือนเป็นสินค้า หลังการเลิกทาสจึงได้ตราเป็นกฎหมายในมาตรา ๓ ห้ามไม่ให้มีการจำหน่าย หรือซื้อขายคนเป็นทาส

^๖ บทความความรู้ “เรื่องความหมายของทรัพย์และทรัพย์สิน (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://oknation.nationtv/blog/knonwnledgela> (๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙).

ท่านพระโคตม ขอประทานโอกาส สิ่งใดของข้าพเจ้าที่มีเป็นทรัพย์ก็ดีเป็น ข้าวเปลือกก็ดี เป็นเงินก็ดี เป็นทองก็ดี สิ่งนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้ามอบให้เป็นมรดกแก่บุตรทั้งหลาย ข้าพเจ้ามิได้สอน มิได้ว่าเขาในสิ่งนั้น ๆ ข้าพเจ้ามีอาหารและเครื่องนุ่งห่มเป็นอย่างยิ่งอยู่^๗

ในนิภิกขสูตร^๘ ได้กล่าวถึงความหมายของทรัพย์ในพระพุทธศาสนา ที่จัดว่าเป็นทรัพย์ภายนอก คือ ทรัพย์สิน หมายถึง ทรัพย์สินเงินทองที่เป็นวัตถุสิ่ง ของจับต้องได้ สัมผัสได้

๑. ถาวร คือทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน ที่นา ที่สวนและทอง

๒. ชั้คมะ คือทรัพย์ที่ เคลื่อนที่ได้เช่น ทาสชาย ทาสหญิง ช้าง ม้า โค กระบือ ไก่ และสุกร เป็นต้น

สรุปแล้วทรัพย์สินทางโลกก็คือทรัพย์สินที่เป็นวัตถุต่าง ๆ เช่น เงิน ทอง และมีโอกาสเจริญและเสื่อมได้ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น บุญและบาปนั่นเอง

๒.๒.๒ ทรัพย์สินทางธรรม

ทรัพย์สินทางธรรมคือทรัพย์ที่เป็นนามธรรม และไม่แปรเปลี่ยนไปเพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น คุณธรรมต่าง ๆ ทรัพย์สินทางธรรมนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าคุณธรรมในจิตใจถือว่าเป็นทรัพย์สินเช่นกัน ดังที่พระองค์ตรัสในเอกาสรีสูตรว่า “พราหมณ์ เราย่อมบัญญัติโลกุตรธรรมอันเป็นอริยะว่าเป็นทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของบุรุษ”^๙ นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงเปรียบเทียบคุณธรรมของพระองค์ เช่น อริยทรัพย์กับทรัพย์สินที่เป็นวัตถุ เช่น เงินและทอง หากว่าพระองค์ทรงครองเรือนเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ดั่งข้อความจากลักขณสูตรที่ว่า

พระมหาบุรุษสมบุรณด้วยพระลักษณะทั้งสองนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะได้รับผลข้อนี้คือ เป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคะมากมีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปกรณนำปลื้มใจมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมีคลังเต็มบริบูรณ์ ถ้าทรงออกผนวชจะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามีหลังคาคือกิเลสอันเปิดแล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะได้รับผลคือเป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโภคะมาก ทรัพย์ของพระองค์นั้นคือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นทรัพย์อย่างหนึ่ง ๆ^{๑๐}

^๗ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม 2 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 74.

^๘ ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๑ - ๑๖/ ๑๗ - ๒๐.

^๙ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ปัญจก - ฉักกนิบาต เล่ม 3, หน้า 314.

^{๑๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 2, หน้า 25.

ทรัพย์สินทางธรรมก็คือหลักธรรมต่างๆ ภายในจิตใจซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็คือ หลักธรรมเรื่อง อริยทรัพย์ ๗ ประการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าธรรมเหล่านี้เป็นทรัพย์สมบัติของ อริยสาวกทั้งหลาย ที่จะมากหรือน้อยเท่าใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าคุณธรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นในจิตใจมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า “ทรัพย์” ในทางพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ทรัพย์ที่เป็นวัตถุ เรียกว่า “ทรัพย์ภายนอก” หรือ “ทรัพย์สิน” ได้แก่ สิ่งของที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค เครื่องทำนุบำรุงร่างกาย ซึ่งสังคมกำหนดหมายเอาว่าเป็นสิ่งของมีค่าที่เคลื่อนที่ได้ (สังหาริมทรัพย์) เช่น เงินทอง ยานพาหนะ ช้าง ม้า เป็นต้น และเคลื่อนที่ไม่ได้ (อสังหาริมทรัพย์) เช่น อาคาร บ้านเรือน ที่ดิน เรือกสวนไร่นา เป็นต้น ทรัพย์ประเภทนี้ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตของคุณผู้เป็น ส่วนมากจึงจัดโภคทรัพย์นี้ว่าเป็น “โลกียทรัพย์”(ทรัพย์ในทางโลก) (๒) ทรัพย์ที่ไม่เป็นวัตถุ คือ คุณธรรมภายใน เรียกว่า “ทรัพย์ภายใน” หรือ “อริยทรัพย์” เป็นทรัพย์อันประเสริฐ อยู่ภายในใจ ติดตัวไปได้ตลอดเวลา และสามารถนำส่งให้ถึงสุคติ เป็นเหตุให้บรรลุนิพพานได้ ^{๑๑}

๒.๓ ความสำคัญของทรัพย์สิน

ทรัพย์สินเป็นสิ่งมีค่าและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีอย่างเป็นปกติสุขและสะดวกสบาย แม้ว่าอริยทรัพย์จะเป็นทรัพย์ที่ติดตัวไปได้ในทุกหนทุกแห่งทั้งในโลกนี้ และโลกหน้าไม่มีใครสามารถลักขโมยหรือสิ่งใดทำลายไปได้ และช่วยขัดเกลากิเลสที่อยู่ในใจให้หมดไปนำพามนุษย์ให้พ้นทุกข์คือ เข้าถึงนิพพานได้ในที่สุด แต่ทรัพย์สินก็ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น และมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ที่ขาดเสียมิได้เช่นเดียวกัน เพราะเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ ในการแลกเปลี่ยนซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภค ทำให้ได้วัตถุสิ่งของ มาทำนุบำรุงหล่อเลี้ยงร่างกาย และเกิดความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งสู่จุดหมายของชีวิตที่ดีงามกว่าได้ ดังเรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการโปรดคนเลี้ยงโค ณ เมืองอาฬวี ซึ่งมีความพร้อมในการบรรลุธรรมเมื่อเขาทราบข่าวการเสด็จมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตั้งใจจะไปฟังธรรม แต่โคตัวหนึ่งของเขาหายไป เขาได้ออกตามหาจนพบแล้วจึงเข้ามาเพื่อฟังธรรมด้วยความเหน็ดเหนื่อย และหิวโหย เมื่อพระพุทธองค์ทรงทอดพระเนตร พระองค์ไม่ทรงกล่าวสอนสิ่งใด แต่ตรัสสั่งให้อุบาสก จัดอาหารให้เขาบริโภคจนอิ่ม แล้วพระองค์ก็ทรงแสดงธรรมให้ฟัง คนเลี้ยงโคได้ฟังธรรมแล้วก็บรรลุโสดาปัตติผลในที่สุด ^{๑๒} จะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงให้คนเลี้ยงโคอิ่มก่อนจึงค่อยฟังธรรมจนบรรลุโสดาปัตติผล หากเขายังหิวอยู่จะเป็นเหตุให้ไม่มีสมาธิเพียงพอที่จะรับฟังธรรม การแสดงธรรมจักไม่เกิดประโยชน์อันใดแก่เขาได้เลย กล่าวได้ว่าพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องทรัพย์

^{๑๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๗๓.

^{๑๒} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓๗๓ - ๓๗๖.

โดยเฉพาะโรคทรัพย์ (ในที่นี้คืออาหาร) ว่ามีความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต หากบุคคลมีความพร้อมในด้านโรคทรัพย์แล้ว ย่อมนำ บุคคลนั้นเข้าถึงจุดหมายที่ดียิ่งกว่า นั่นคือโศดาปัตติผลได้

ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลมีโรคทรัพย์น้อยหรือมีฐานะยากจนผิดเคือง เขาย่อมดำรงชีวิตอยู่อย่างทุกข์ทรมานทั้งกายและใจ ต้องดิ้นรนแสวงหาโรคทรัพย์ด้วยความทุกข์ยากลำบาก ดังพระพุทธพจน์ ความว่า “ความยากจนเป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคลในโลก”^{๑๓} (กามโกศิบุคคลคือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน) ในบางครั้งอาจต้องแสวงหาโรคทรัพย์ในอนาคตเพิ่มเติมซึ่งอยู่ในรูปของการกู้หนี้ยืมสินนำมาใช้เลี้ยงชีพก่อน เป็นเหตุให้ต้องตรากตรำแสวงหาทรัพย์หนักมากยิ่งขึ้นหลายเท่า เพื่อนำมาชำระหนี้สินทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “คนจนเข็ญใจยากไร้ ย่อมกู้หนี้ แม้การกู้หนี้ก็เป็นทุกข์ของกามโกศิบุคคลในโลก”^{๑๔} นอกจากนี้ ความยากจนอาจเป็นเหตุบีบคั้นให้ออกอุศลกรรมต่าง ๆ ได้ เช่น โจรกรรม อาชญากรรม ประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมายและศีลธรรม เป็นต้น ผลสุดท้ายเขาย่อมจะได้รับโทษจากกฎหมายและสังคมอย่างแน่นอน

พระพุทธศาสนาถือว่าการมีทรัพย์เป็นเพียงวิธีการหรือเครื่องมือ เพื่อบรรลุจุดหมายอื่น มิใช่เป็นจุดหมายในตัวเอง ประเด็นสำคัญจึงมิใช่การมีทรัพย์มากหรือน้อย แต่อยู่ที่วิธีการที่จะได้ทรัพย์มา และการใช้ทรัพย์ที่มีนั้นไปอย่างไร กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พระพุทธศาสนาไม่เน้นการมีทรัพย์ แต่เน้นการแสวงหาและใช้จ่ายทรัพย์ ซึ่งการแสวงหาทรัพย์ควรเป็นไปด้วยความชอบธรรมไม่ข่มเหง และใช้จ่ายทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยการเลี้ยงตนเองและคนที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบให้เป็นสุข เพื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์ทำสิ่งดีงามเป็นประโยชน์ เป็นบุญรวมทั้งใช้เผยแผ่ส่งเสริมธรรม^{๑๕} จึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติต่อทรัพย์อย่างถูกต้องตามหลักธรรม

สรุปได้ว่า ทรัพย์สินถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะกับคฤหัสถ์ซึ่งใช้เวลาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน เพราะจะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยดี เป็นปกติสุข เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เจริญ และเป็นฐานนำไปสู่จุดหมายชีวิตที่ดีงามยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดจนเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นสืบไป ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะถึงความสำคัญของโรคทรัพย์ไว้ว่า ทรัพย์สินเงินทองเป็นปัจจัยที่จำเป็นในการที่จะดำรงอยู่ของชาวบ้าน โดยเฉพาะคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนทั้งหลาย จำเป็นที่จะต้องมียทรัพย์สินเงินทอง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยสี่ที่จะเลี้ยงชีวิตก็ตาม สิ่งอำนวยความสะดวกความสะดวกสบายก็ตาม ตลอดจนการที่จะรับผิดชอบต่อหมู่ชนที่แวดล้อม มีครอบครัวเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นไปได้ต้องอาศัยทรัพย์สินเงินทอง ถ้าขาดทรัพย์สินเงินทองแล้ว

^{๑๓} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๔๕/๕๐๗.

^{๑๔} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๔๕/๕๐๗.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘๒.

เป็นไปได้ยาก^{๑๖} อย่างไรก็ตามแม้ว่าโรคทรัพย์จะมีคุณค่าต่อชีวิตดังกล่าว แต่ก็มีโทษด้วย หากบุคคลปฏิบัติต่อทรัพย์ทั้งการแสวงหาทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ ตลอดจนการวางท่าทีต่อทรัพย์ไปในทางที่ผิด ดังนั้นบุคคลควรมีหลักการเพื่อปฏิบัติต่อทรัพย์ไปในทางที่ถูกต้อง สุจริตและชอบธรรม จึงจะเกิดประโยชน์ที่แท้จริงของโรคทรัพย์นั้น

๒.๔ การบริหารจัดการทั่วไป

การบริหาร คือ กระบวนการวางแผน การจัดการ การสั่งการและการควบคุมการปฏิบัติการ และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรหรืออีกความหมายหนึ่ง คือ กระบวนการทำงาน เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่เป็นผลสำเร็จด้วยการใช้บุคคลและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุซึ่งเป้าหมายของความต้อการ^{๑๗}

๒.๔.๑ คุณค่าของการบริหารจัดการ^{๑๘}

การการบริหารจัดการมิใช่เป็นการทำงานเพื่อให้งานเสร็จสิ้นไปแต่เพียงอย่างเดียวในภาวะปัจจุบันวิทยาการก้าวหน้า ประชากรเพิ่มขึ้น การแข่งขันมีมากขึ้นเรื่อย ๆ การจัดการจึงจำเป็นต้องใช้หลักวิชาการเข้าช่วย มิใช่ใช้ประสบการณ์แต่เพียงอย่างเดียว การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการและการบริหารงาน โดยใช้หลักวิชาการมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับงาน ย่อมจะเกิดคุณค่าหลายประการดังนี้

๑.) คุณค่าในด้านการประหยัด หมายถึง ทำให้การใช้จ่ายงบประมาณเกิดประโยชน์สูงสุด ได้ผลผลิตสูงสุด ประหยัดทั้งคน เงิน วัสดุสิ่งของ และเวลา

๒.) คุณค่าในด้านประสิทธิผล การปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือที่คาดหวังไว้ เรียกว่าการจัดการงานนั้นมีประสิทธิผลแต่ผลสำเร็จของงานดังกล่าวนี้อาจไม่ประหยัดหรือไม่มีประสิทธิภาพได้ หากไม่ใช้หลักวิชาการเข้าช่วยในการจัดการ

๓.) คุณค่าในด้านประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานได้สำเร็จไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และให้ได้รับประโยชน์สูงสุดโดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด นักวิชาการบางท่านให้ข้อคิดว่างานที่สำเร็จและถือว่ามีประสิทธิภาพนั้น จะต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในผลงานที่ออกมาของบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย และได้เสนอในเชิงสมการคณิตศาสตร์

๔.) คุณค่าในด้านความเป็นธรรม การจัดการในหน่วยงานหากปฏิบัติตามความพอใจของผู้บริหารโดยมิได้ยึดหลักเกณฑ์ และทฤษฎีต่าง ๆ เป็นหลักย่อมจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นโดยมิได้ตั้งใจทำให้ขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงานเกิดความท้อถอย ซึ่งจะส่งผลไปถึงคุณภาพของงานที่ปฏิบัติด้วย

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ร่ำรวย ยิ่งใหญ่ เลื่อนลอย หรือเพื่ออะไร และ ชีวิตที่สมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

^{๑๗} สมยศ นาวิการ, การบริหารเพื่อความเป็นเลิศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานครฯ : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

๕.) คุณค่าในเกียรติยศชื่อเสียง บุคลากรที่มีประสิทธิภาพในทุกด้าน และรับผิดชอบงานในทุกระดับย่อมจะเป็นผู้ได้รับการยกย่องสรรเสริญตรงข้ามกับบุคลากรที่ปฏิบัติ งานตามใจตัวเองปราศจากหลักเกณฑ์เล่นพวกเล่นพ้อง ฉะนั้นการศึกษาวិชาการการบริหารจะช่วยให้มีความเข้าใจการบริหารจัดการลึกซึ้งขึ้น มองเห็นลู่ทางปฏิบัติงานหรือบริหารงานให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้มาขอรับบริการได้

๒.๔.๒ การวางแผน

๑. ความหมายวางแผนการวางแผนคือ กระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการว่าจะทำอย่างไรให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น หากจะกล่าวในแง่ของสถานการณ์ การวางแผนเป็นกระบวนการในการเผชิญกับความไม่แน่นอนโดยการกำหนดการกระทำขึ้นล่วงหน้าเพื่อให้ได้ผลตามที่กำหนดไว้ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกัน ๒ อย่างคือ จุดหมายปลายทางกับวิธีการ จุดหมายปลายทางก็คือจะทำอะไร วิธีการก็คือจะทำอย่างไร ^{๑๙}

บางที่เรียกว่าการวางแผนระบบ ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลวิธีเป็นการทำความเข้าใจในทรัพยากรที่ต้องบริหารจัดการ ผลที่คาดว่าจะได้จากการดำเนินการ และกำหนดปัจจัยที่จะช่วยเสริมให้บรรลุผลสำเร็จ ผู้บริหารทุกคนย่อมต้องการงานให้สำเร็จ และมีความคิดหลายอย่างที่จะหาวิธีให้งาน บรรลุเป้าหมาย ความคิดของผู้บริหารอาจเลือนลอยไม่ชัดเจนอาจเป็นไปได้หรือเป็นไปได้ไม่ได้ แต่สิ่งที่ทำให้ความคิดของผู้บริหารเป็นความจริง ก็คือแผน หากขาดการวางแผนหนทางที่จะบรรลุผลก็เป็นไปได้ยาก ในแง่ของการบริหารการวางแผนเป็นหน้าที่แรกสุดแล้วก็ตามด้วยหน้าที่การจ้องการ การจูงใจ หรือการนำและการควบคุมการวางแผนมีความสำคัญมากที่จะบอกได้ว่าองค์การจะประสบความสำเร็จในการแข่งขันกับองค์การอื่นหรือไม่ แผนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าองค์การพยายามที่จะทำให้อะไรดีขึ้นกว่าที่กำลังกระทำอยู่ และพยายามทำให้อะไรดีกว่าคนอื่น การวางแผนเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์จริง ^{๒๐}

๒. ความสำคัญของการวางแผนคือลดความไม่แน่นอนลง หรือลดความเสี่ยงให้เหลือน้อยที่สุดหากสถานการณ์ต่าง ๆ ในโลกมีความแน่นอนก็ไม่จำเป็นต้องมีการวางแผนคิดอยากจะทำอะไรก็ได้และก็ประสบผลสำเร็จตามต้องการด้วย แต่เพราะสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่มีความแน่นอนหรือมีความเสี่ยงจึงต้องมีการวางแผน

๓. วัตถุประสงค์ในการวางแผนการวางแผน

๑.) ทำให้รู้ทิศทางในการดำเนินงาน เมื่อผู้ปฏิบัติงานรู้ทิศทางการทำงาน ก็สามารถประสานงานกัน รู้ว่าควรทำอะไรและทำอย่างไรจะได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หากไม่มีการวางแผน นอกจากไม่รู้ว่าจะจุดหมายปลายทางอยู่ที่ไหนแล้วยังก่อให้เกิดการสูญเสียหรือสิ้นเปลืองทรัพยากรอีกด้วย

๒.) การวางแผนทำให้ลดความไม่แน่นอนลง เพราะผู้บริหารจะมุ่งมั่นไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างแน่วแน่ สามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงอันอาจเกิดขึ้นได้ดียิ่งขึ้น สามารถ

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๒๐} เสนาะ ตียะว. **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงขณะเดียวกันก็เตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม

๓.) การวางแผนทำให้ลดความเสียหายการซ้ำซ้อนกันของงานที่ทำ เนื่องจากการวางแผนทำให้รู้ทั้งวิธีการและเป้าหมายของงานจึงทำให้มีความชัดเจนในการทำงาน รู้ว่ากิจกรรมใดควรทำก่อนหลังอย่างไร การซ้ำซ้อนและการสิ้นเปลืองจึงไม่เกิดขึ้น

๔.) การวางแผนทำให้รู้มาตรฐาน ในการควบคุมหน้าที่ขั้นสุดท้าย ของการบริหารคือการควบคุมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด กิจกรรมที่สำคัญของการควบคุมคือมาตรฐานที่ให้เปรียบเทียบกับการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงการวางแผนจึงกำหนดมาตรฐานได้แน่ นอนชัดเจนวางต้องให้ได้ผลงานอย่างไร

๒.๔.๔ การดำเนินงาน หมายถึงการจัดดำเนินงานบริการจัดการหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด ทุกด้านโดยให้ผลออกมาดีที่สุด ได้แก่ การจัดองค์กรหรือบางที่เรียกว่าการจัดหน่วยงานการจัดสรรทรัพยากร การจัดดำเนินการและจัดการกิจหรือกิจกรรม

๒.๔.๕ การกำกับติดตามและประเมินผล เป็นการวัดและประเมินผลกิจกรรมในการดำเนินงานของศูนย์สื่อการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ และเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไข ถ้าพบข้อบกพร่อง

๒.๕ หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ ^{๒๑}

เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า มากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยั่งยืนสมัยอยู่จนถึงปัจจุบัน และในอนาคต แต่ในที่นี้ จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่ หลักสัพพริสธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไว้ในสัพพริสสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓) อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียง หลักธรรมหนึ่งเพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มีได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียนการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก หลักสัพพริสธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมี ๗ ประการ ^{๒๒} คือ

๑. ธัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรม ได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำ ให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการใน

^{๒๑} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : ๒๕๒๔), หน้า ๑๕๔-๑๕๖.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ: มหาคูหาหลวงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

องค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ อันว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

๒. อุตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงาน องค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ขององค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคงและไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ

๓. อัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร

๔. มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึง การบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร

๕. กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

๖. ปริสัญญตา ความเป็นผู้รู้จัก ชุมชน คือ รู้ரியที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะทำดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการ จำเป็นต้อง ปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตรและคู่แข่ง การสร้างสรรค์ หรือการประสานงานกับชุมชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าใจ เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณะชน จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

๗. บุคคลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถ และภักดีต่อองค์กร มีความสามัคคีสร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่ บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน

จะเห็นว่า พระพุทธศาสนา อธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคน และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า พบได้ในสังคมมนุษย์ หรือปัจจัยแห่งสังคมในกระบวนการอาศัยซึ่งกันและกัน การพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติเพราะมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์กรที่ดีได้ สำหรับในส่วนของ หลักการบริหารสมัยใหม่จะ

เน้นเทคนิคและวิธีการ โดยแสวงหากำไร และการแข่งขันในองค์กรบรรลุ สู่เป้าหมายตามแบบของทุนนิยม แต่หากผู้บริหารจะนำหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เข้ามาประกอบ หรือบูรณาการให้เข้ากับการบริหารงานในปัจจุบัน ก็ถือว่าเป็นแนวทางใหม่ หรือเข้าสู่มิติของการบริหารงาน ที่ยั่งยืน มีความมั่นคง และสร้างความเป็นธรรมต่อบุคคล หรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอย่างชาญฉลาด รวมทั้งสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนและมั่นคง รวมทั้งจะเป็นหลักการของนักบริหารในการบริหารจัดการองค์กรของตนอย่างมีระบบ โดยที่ยังมีคุณธรรมมาประกอบในการพิจารณาบริหารจัดการด้วยอีกด้วยดังต่อไปนี้

๑. อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ คือ ธรรมะของความสำเร็จเป็นทางแห่งความก้าวหน้า ซึ่งสามารถนำมาใช้ในธุรกิจได้มีหลักอยู่ ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) ฉันทะ คือ ความพอใจรักในสิ่งที่เราทำและสิ่งที่ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม
- ๒) วิริยะ คือ ต้องมีความพยายาม ขยัน หมั่นเพียร เข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
- ๓) จิตตะคือ เอาใจมุ่งมั่นต่อสิ่งที่ทำ มีสติ ไม่เหม่อลอยฟุ้งซ่าน ต้องมีสมาธิและตั้งอกตั้งใจ
- ๔) วิมังสา คือ การรู้จักพิจารณาหาเหตุผลใช้ปัญญาในการทำงานประกอบไปด้วยการวางแผนงาน วัตถุประสงค์เมื่อมีข้อบกพร่องต้องรู้จักแก้ไขปรับปรุง

วิธีการผสมผสานระหว่างบริหารจัดการกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วเกิดความเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรที่เห็นชัดคือองค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะตัวบุคคล ผู้นำองค์กรประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องอยู่ในศีลธรรมพนักงานในองค์กรก็จะถือเป็นแบบอย่างที่ดี ถ้าหากผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรมีหลักธรรมเป็นเครื่องชี้แนะแนวทางการทำงานก็จะสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นต่าง ๆ ความขัดแย้งก็ลดน้อยลงเพราะทุกคนได้เรียนรู้และนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปใช้ ดังนั้นการทำงานต่าง ๆ จะสามารถสนองนโยบายบริษัทได้เป็นอย่างดี และความเปลี่ยนแปลงอีกอย่างให้เห็นคือบรรยากาศในการทำงานเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ร่าเริงแจ่มใส คนทำงานมีความสามัคคีและมีความสุข สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรของให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

๒. หลักสัมมาอาชีวะ

สำหรับฆราวาส สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นมิจฉาอาชีวะ อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีชอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ หรือก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร (สัมมาวายามะ) คือขี้เกียจ อยากรได้มาง่ายๆโดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญาและร่างกาย ข้ำโลกจนไม่ชอบธรรม เช่น เบียดเบียนลูกจ้าง และทำลายสิ่งแวดล้อม สังคม เพื่ออย่างได้มาก เสียให้น้อย รวมถึงอาชีพอีก ๕ ประเภท ดังนี้

- ๑) สัตถวณิชชา คือ การขายอาวุธ ได้แก่ อาวุธปืน อาวุธเคมี ระเบิด นิวเคลียร์ อาวุธอื่น ๆ เป็นต้น อาวุธเหล่านี้หากมีเจตนาเพื่อทำร้ายกัน จะก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน โลกจะไม่เกิดสันติสุข

๒) สัตตวณิชา หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ได้แก่ การค้าขายเด็ก การค้าทาส ตลอดจนการใช้แรงงานเด็กและสตรีอย่างทารุณ

๓) มังสวณิชา หมายถึง ค้าขายสัตว์เป็น สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหารเป็นการส่งเสริมให้ทำผิดศีลข้อที่ ๑ คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

๔) มัชชวณิชา หมายถึง การค้าขายน้ำเมา ตลอดจนการค้าสารเสพติดทุกชนิด

๕) วิสวณิชา หมายถึง การค้าขายยาพิษ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ รวมทั้งเป็นอันตรายต่อสัตว์

สำหรับบรรพชิต (นักบวช) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การใช้ชีวิตด้วยการบริโภคปัจจัยสี่อย่างมีกนน้อย จำเป็น ถ้าเป็นนักบวชที่อยู่ด้วยการขอ ต้องรักษาปัจจัยสี่ของทนายอย่างดี เพื่อให้คุ้มค่าต่อผู้ให้ ไม่เบียดเบียน และไม่แสวงสิ่งทีนอกเหนือจากปัจจัยสี่ โดยไม่จำเป็นเช่นกามคุณ ๕ เพราะแม้ไม่เสพกามคุณ มนุษย์ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สัมมาอาชีวะของผู้บวชคือไม่เสพบริโภคเกินจำเป็น เช่น ดูการละเล่น แต่งตัว เป็นต้นตลอดจนยาเสพติด เพราะไม่ได้มนุษย์เติบโตมาได้เพราะบริโภคยาเสพติด แต่เพราะบริโภคข้าวและอาหาร

๒.๖ หลักการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๖.๑ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๔

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน^{๒๓} ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ความขยันหมั่นเพียร
๒. การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด
๓. คบคนดีเป็นมิตร
๔. เลี่ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายว่า ทฤษฎี, ทฤษฎี (ทิดถะ) นั้น หมายถึง อันบุคคลเห็นแล้ว ทันตาเห็น ทฤษฎีธรรม ภาณู ชาตินี้^{๒๔} และ ธรรมิกหมายถึง คุณความดี คนมีธรรม คำสั่งสอน ประพฤติเป็นธรรม ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่ชี้ชัดลงไปเหมือนการตอกย้ำลงไป

^{๒๓} อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๘.

^{๒๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๙.

ว่า เป็นคุณความดีที่บุคคลประพฤติปฏิบัติแล้วให้เห็นผลของการปฏิบัติได้ทันตาเห็น ในภพชาติปัจจุบันแน่นอน

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน, ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้นอันจะสำเร็จด้วยธรรม (เรียกเต็ม ๆ ว่า “ทิวฐธัมมิกัตถตถสังวัตตตตนิกรธรรม” ธรรมอันเป็นไปเพื่อทิวฐธัมมิกัตถะ) มี ๔ ประการ คือ

(๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานประกอบอาชีพอันสุจริตมีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบตรา หาอุบายวิธีจัดดำเนินการให้ดีขึ้น

(๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

(๓) กัลยาณมิตรตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

(๔) สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ มักเรียกติดปากว่า “ ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ ” ^{๒๕}

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเอง ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตามหลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์นั้น พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมนุญชีวิตว่า “คนที่จะเรียกได้ว่ารู้จัก รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้

และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง เพราะปฏิบัติตามหลักธรรม ต่อไปนี้” ^{๒๖} และความสำคัญของทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์นี้มีหลักธรรม ๔ อย่างนี้ มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ

๑. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
๒. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ
๓. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
๔. ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ , พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๐.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

๕. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต

๖. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้ ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ หรือเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจร เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง อย่างเช่น หลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า ติฎฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ประกอบไปด้วย (๑) อุฏฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางสุจริตชอบธรรม (๒) อารักขาสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ (๓) กัลยาณมิตตตาหรือการรู้จักคบเพื่อนดี เพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อมและ และ (๔) สมชีวิตา หรือการรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะโดยหลักติฎฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ นี้ ถือเป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกายอันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน หากต้องการดับทุกข์ทางสังคมทรงสอนหลัก ประโยชน์เบื้องต้นคือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ส่วนการดับทุกข์ทางจิต เพื่อประโยชน์สูงสุด ทรงสอนหลัก อริยมรรค ๘ ไว้ให้เป็นครรลองสู่ความพ้นทุกข์ บุคคลทั่วไปอย่างเรา ๆ ความสุขพื้นฐานทั่วไป ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็มีในเรื่องความสุขของ คฤหัสถ์ ๔ ได้แก่

๑. สุขเกิดจากการมีทรัพย์
๒. สุขเกิดจากการจ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคไม่มากไม่น้อยเกินไป
๓. สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้
๔. สุขเกิดจากการประกอบกิจการที่ปราศจากโทษ

กล่าวโดยสรุป คือ การเลี้ยงชีวิตอย่างพอเหมาะพอดีตามฐานะของตนและปฏิบัติอย่างนี้ โดยสม่ำเสมอ ธรรม ๔ ประการนี้เรียกว่า ติฎฐธัมมิกัตถะ ธรรมที่อำนวยความสะดวกให้ในปัจจุบันทันตาเห็น ประโยชน์นั้น ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เป็นผู้มีฐานะมั่นคง มีชื่อเสียงเกียรติคุณได้รับการยกย่องโดยทั่วไป และมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพของตน

๒.๖.๒ การใช้จ่ายทรัพย์หลักโภควิภาค ๔

มนุษย์ในปัจจุบันนี้ไม่ได้มีความต้องการแค่ปัจจัย ๔ ในการดำเนินชีวิต ความต้องการของมนุษย์มีมากกว่าปัจจัย ๔ มนุษย์แต่ละคนจึงพยายามแสวงหา ไขว่คว้าหาเงินหรือทรัพย์ เพื่อนำเงินไปแลกเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น การมีความรู้หรือทักษะในการบริหารจัดการทรัพย์ หรือพูดในภาษาปัจจุบันว่าการบริหารเงินจึงมีความสำคัญ เพราะความสามารถในการบริหารเงินนั้น จะทำให้มีเงินใช้อย่างไม่ฝืดเคือง และไม่ตกเป็นทาสของเงินในการใช้จ่ายทรัพย์ เพื่อการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตมีความสุขไม่ประสบกับปัญหาด้านการเงินนั้น

หลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น ๔ ส่วน คือการแสวงหา รวบรวม และใช้จ่ายทรัพย์ เป็นกิจกรรมที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคน การที่จะมีทรัพย์มากหรือน้อยนั้น อยู่ที่การรู้จักแสวงหาและใช้ทรัพย์ ในพระพุทธศาสนามีหลักของการแสวงหาทรัพย์ และการใช้สอยทรัพย์เรียกว่า

โภควิภาค ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่าการบริหารจัดการทรัพย์จะเห็นได้ว่าคำว่าโภคหรือทรัพย์ในพระพุทธานุศาสนามีความหมายกว้าง เพราะหมายถึงทั้งส่วนที่เป็นของใช้สอยและส่วนที่เป็นของกินในชีวิตประจำวัน มีรายละเอียดดังนี้

ในอดีตพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงตระกูลที่รวบรวมทรัพย์ไว้แล้วรู้จักการแบ่งปันในการใช้จ่ายทรัพย์โดยใช้ หลักโภควิภาค และวิธีของโภควิภาคดังนี้

“บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมสว่างช่วงโชติดวงไฟเมื่อบุคคลสะสมโภคทรัพย์อยู่ตั้งตัวฝั่งสร้างรัง โภคทรัพย์ของเขาก็ย่อมเพิ่ม พูนขึ้นดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อขึ้น ฉะนั้น คฤหัสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถครั้งรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้วพึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สอย ๒ ส่วนใช้ประกอบการงานส่วนที่ ๔ เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตรายจึงผูกมิตรไว้ได้”^{๒๗}

พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ ผู้ยังต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว การที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุขประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้นั้น การรู้จักแสวงหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บออมทรัพย์ เพื่อไว้ในคราวจำเป็นและการนำทรัพย์ไปลงทุนเพื่อให้ทรัพย์งอกเงยเพิ่มพูนขึ้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ถึงหลักโภควิภาคไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมว่า^{๒๘} โภควิภาค ๔ การแบ่งโภคเป็น ๔ ส่วน

๑) เถน โภเคน ภูณเชยย ได้แก่ แบ่ง ๑ ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

๒) ทวีทิ กมมํ ปโยชเย ได้แก่ แบ่ง ๒ ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้ เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ ๒ ส่วนนั้น เพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่นๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้เอง ที่จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาระดับฐานะให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ชัดเจน การจัดสรรทรัพย์ เพื่อใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ย่อมอดตัดขาดสนไปด้วย

๓) จตุตถญจ นิธาเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วนคือการจัดสรรทรัพย์ ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉิน หรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้าเช่นการเจ็บไข้

^{๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๘.

ได้ป่วย หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดสรรทรัพย์สินนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรรส่วนนี้ แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้

หลักการของโภควิภาค คือการแบ่งทรัพย์สินหรือการจัดการบริหารทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้ออกเป็น ๔ ส่วน คือ ส่วนหนึ่งสำหรับใช้เลี้ยงชีวิตทั้งของตนเองครอบครัวและญาติมิตรให้มีความสุข คิดเป็น ๒๕ % อีกสองส่วน สำหรับการลงทุนเพื่อทำให้ทรัพย์สินงอกเงยเพิ่มพูนขึ้นมาคิดเป็น ๕๐ % และอีกหนึ่งส่วน สำหรับเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น เช่นเกิดทุกข์ภัย ภัย โจรภัย อุทกภัยราชภัย อัคคีภัย หรือการได้รับเหตุอันไม่คาดฝันเช่นเกิดอันตรายต่าง ๆ เป็นต้นคิดเป็น ๒๕ % เมื่อรวมกันทั้งหมดก็เป็น ๑๐๐ % พอดี

โภควิภาค คือการจำแนก หรือการเงินออกเป็นส่วน เพื่อสะดวกในการบริหารจัดการ หรือเพื่อสะดวกในการใช้สอย จากที่กล่าวมา เมื่อพูดถึงโภค ย่อมหมายถึงเงินด้วย บางครั้งเรียกโภคทรัพย์ หรือโภคสมบัติ โภควิภาคปัจจุบันหมายถึง การบริหารการคลัง หรือการบริหารการเงินเพื่อก้าวไปสู่ อิศรภาพทางการเงิน ซึ่งการรู้จักวิธีจัดการทางการเงินหรือการบริหารทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้อย่าง ยากลำบากด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมสามารถทำให้ชีวิตตนเองไม่ประสบความยากลำบากในการ ดำเนินชีวิต และสังคมต่อไปในอนาคต

๒.๖.๓ การใช้จ่ายทรัพย์สินตามหลักปาปนิกรรม ๓

เมื่อมีความขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่ดูแลธุรกิจหรือการงานของตนด้วยความเอาใจใส่ ย่อม มีทรัพย์สินสมบัติพอกพูนขึ้นมาได้ พระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมของนักแสวงหาหรือนักลงทุนที่ดี ซึ่งเรียกว่า ปาปนิกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบการค้าขาย หากหวังที่จะประสบความสำเร็จ ในอาชีพการการค้าขายแล้วต้องยึดหลักธรรม ๓ ประการ ดังปรากฏหลักฐานในพุทธปาปนิกรรม อังคุดตรนิกายติกนิบาตว่า

“พ่อค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ไม่นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบุลย์” ใน โภค ทรัพย์ คือ

- ๑) มีตาดี
- ๒) มีธุรกิจดี
- ๓) เพียงพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย ^{๒๙}

หลักปาปนิกรรมทั้ง ๓ ประการ ข้างต้นอธิบายได้ว่า

๑. จักขุมา คือ มีตาดี หรือมีวิสัยทัศน์ที่ดียาวไกล ได้แก่มีความรู้จักสินค้าเป็นอย่างดี สามารถดูของเป็น และคำนวณราคา กะทุนแก้งกำไรได้อย่างแม่นยำ

๒. วิธูโร คือ มีความชัดเจนในธุรกิจ สามารถรู้แหล่งซื้อ แหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหว

^{๒๙} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓.

ความต้องการของตลาด สามารถจัดซื้อ จัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้าเป็นอย่างดี

๓. นิศสยสัมป นโน หมายถึง มีความพร้อมเรื่องเงินทุนและปัจจัยการผลิตเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของนักลงทุนต่างๆ มีความสามารถในการประสานงานเพื่อหาทุนมาดำเนินธุรกิจการค้าขายได้โดยง่าย ^{๓๐}

นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมสำหรับนักลงทุนหรือผู้แสวงหาทรัพย์ด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริต ดังความที่ปรากฏในปฐมปาปนิกสูตร ว่า

“...พ่อค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ประการอาจได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากขึ้นคือ

- ๑) เวลาเช้า ตั้งใจจัดแจงการงานดี
- ๒) เวลาเที่ยง ตั้งใจจัดแจงการงานดี
- ๓) เวลาเย็น ตั้งใจจัดแจงการงานดี” ^{๓๑}

ในการทำงานนั้นหากหวังผลที่สมบูรณ์แห่งการงานที่ทำอยู่ จะต้องยึดหลักการเหล่านี้ด้วยคือ

๑. ตั้งแต่ เช้าเอาใจใส่ในกิจการงานของตน กล่าวคือไม่เป็นคนนอนตื่นสาย ไม่เห็นแก่การนอนมากเกินไปจนเป็นเหตุให้อาชีพการงานเสียหาย

๒. เวลากลางวันเอื้อเพื่อสนใจในกิจการงานของตน กล่าวคือ ต้องหมั่นดูแลเอาใจใส่กิจการงานของตนไม่ทิ้งธุระหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่

๓. เวลาเย็น ตรวจตรากิจการงานของตน กล่าวคือ เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจในแต่ละวันแล้ว ต้องคอยตรวจตราดูแลความเรียบร้อย เพื่อให้รู้ว่าสิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไข ถูกต้องมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร เพื่อจะได้จัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป ^{๓๒}

การลงทุนทำธุรกิจหรือลงทุนเพื่อแสวงหาทรัพย์ย่อมมีผลอยู่ ๓ ประการอย่างใดอย่างหนึ่งคือ ขาดทุน เท่าทุน และได้กำไรในพระพุทธศาสนาได้ กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ เช่นเดียวกันโดยในวินัยชสูตรแห่งคัมภีร์ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ได้ กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ บุคคลผู้ประกอบธุรกิจดำเนินกิจกรรมการค้าการขาย ขาดทุนหรือได้ กำไรไว้อย่างน่าสนใจ สรุปได้ว่า

นักค้าขาย ๔ ประเภท ที่เขาไปบอกนักบวชว่าจะอุปถัมภ์บำรุง พวกที่หนึ่ง พุดแล้วไม่ทำตามที่พุด พวกที่สอง พุดแล้วทำบ้างไม่ทำบ้างไม่เอาใจใส่ พวกที่สาม พุดแล้วทำตามที่พุด พวกที่สี่ พุดแล้วทำดีกว่าที่พุด ย่อมมีผลต่าง ๆ กัน คือพ่อค้าที่พุดอย่างใดไม่ทำอย่างที่พุด เป็นเหตุให้ขาดทุน พ่อค้าที่พุดว่าจะให้สิ่งใดแต่ให้สิ่งที่ต่างจากที่พุดไว้

^{๓๐} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๑๙/๑๖๒.

^{๓๑} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๑๙/๑๖๒.

^{๓๒} พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี (จันตะ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖๗.

เป็นเหตุให้ไม่ได้กำไร พ่อค้าที่พูดอย่างใด ทำอย่างนั้น เป็นเหตุให้ได้กำไรตามที่หวังไว้ ส่วนพ่อค้าที่พูดอย่างใดทำยิ่งกว่าที่พูดไว้ เป็นเหตุให้ได้ กำไรมากกว่าที่หวังไว้ ^{๓๓}

ในการค้าขายนั้น อุบาสกที่เป็นอริยสาวก นับถือพระพุทธศาสนา ที่หวังความ เจริญรุ่งเรืองจากการทำการค้า ในวณิชชาสูตร ^{๓๔} เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการค้าขายที่อุบาสกไม่ควร ประกอบดังนี้ ภัคฺษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรทำการค้าขาย ๕ ประการ การค้าขาย ๕ ประการอะไรบ้างคือ

๑. การค้าขายคัสตราวุธ ^{๓๕}

๒. การค้าขายสัตว์ ^{๓๖}

๓. การค้าขายเนื้อ ^{๓๗}

๔. การค้าขายของมีนเมา ^{๓๘}

๕. การค้าขายยาพิษ ^{๓๙}

ภัคฺษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรทำการค้าขาย ๕ ประการนี้

๒.๖.๔ การใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ ๕

หลักปฏิบัติต่อทรัพย์ที่ปรากฏในอาทิยสูตรจะประกอบด้วย ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่ การ แสวงหาทรัพย์และการใช้จ่ายทรัพย์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติต่อทรัพย์ที่ถูกต้องอย่างเป็น รูปธรรม โดยในการศึกษานี้จะมุ่งเฉพาะหลักปฏิบัติต่อ “โภคทรัพย์” เท่านั้นซึ่งตามเนื้อหาที่ปรากฏใน อาทิยสูตร

วิธีการใช้จ่ายเมื่อได้ทรัพย์มาแล้วพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโภคอาทิยสูตร ^{๔๐} คือเมื่อหาทรัพย์ มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงด้วยการประกอบการทำงานอันสุจริตแล้ว ควรใช้จ่ายทรัพย์ เพื่อเลี้ยงตนเอง ครอบครัวยุติตามหลักโภคอาทิยะคือหลักของการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดคือ

๑) ใช้บำรุงตนเองบำรุงบิดามารดา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้

^{๓๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑ / ๗๙ / ๑๒๔.

^{๓๔} อัง.ปถจก ฉกก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๙๕.

^{๓๕} การค้าขายอาวุธ หมายถึงการให้สร้างอาวุธแล้วขายอาวุธนั้น (อัง.ปถจก.อ. ๓/๑๗๗/๖๘) ที่ห้าม ค้าขาย ก็เพราะการค้าขายอาวุธเป็นเหตุให้ทำความผิดก่อโทษแก่ผู้อื่นได้ (อัง.ปถจก.ฎีกา ๓/๑๗๗-๘/๖๖).

^{๓๖} การค้าขายสัตว์ ในที่นี้หมายถึงการค้าขายมนุษย์ ที่ห้ามค้าขาย ก็เพราะการค้าขายมนุษย์ทำให้ มนุษย์หมดอิสรภาพ (อัง.ปถจก.อ. ๓/๑๗๗/๖๘,อัง.ปถจก.ฎีกา ๓/๑๗๗-๘/๖๖).

^{๓๗} การค้าขายเนื้อ หมายถึงการเลี้ยงสัตว์มีสุกรเป็นต้นไว้ขาย หรือการค้าขายเนื้อสัตว์ ที่ห้ามค้าขาย ก็เพราะการค้าขายเนื้อเป็นเหตุให้ต้องฆ่าสัตว์ (อัง.ปถจก.อ. ๓/๑๗๗/๖๘,อัง.ปถจก.ฎีกา.๓/๑๗๗-๘/๖๖).

^{๓๘} การค้าขายของมีนเมา หมายถึงการให้ปรุงของมีนเมาชนิดใดชนิดหนึ่งแล้วขาย ที่ห้ามขายก็เพราะ การค้าขายของมีนเมาเป็นเหตุให้มีการดื่มแล้วเกิดความประมาท (อัง.ปถจก.อ. ๓/๑๗๗/๖๘,อัง.ปถจก.ฎีกา ๓/ ๑๗๗-๘/๖๖).

^{๓๙} การค้าขายยาพิษ หมายถึงการให้ทำยาพิษแล้วค้าขายยาพิษนั้นการค้าขาย ๕ ประการนี้อุบาสกไม่ ควรทำทั้งด้วยตนเองและไม่ควรชักชวนบุคคลอื่นให้ทำด้วย (อัง.ปถจก.อ. ๓/๑๗๗/๖๘).

^{๔๐} อัง.ปถจก (ไทย) ๒๒/ ๘๗/ ๑๒๙ .

เมื่อทำงานและเก็บสะสมทรัพย์ได้พอสมควรแล้ว ต้องนำทรัพย์มาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ โดยการเลี้ยงดูตนเอง ครอบครัว ช่วยเหลือสังคมให้ได้รับประโยชน์จากการมีทรัพย์ของตนเอง การมีทรัพย์แล้วไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์เป็นสิ่งไม่ถูกต้องและผิดหลักการเกี่ยวกับทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา บุคคลแสวงหาทรัพย์มาแล้วควรนำมาใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงบำรุงให้ตนเองและผู้อื่น ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีและมีความสุข พระพุทธศาสนามีทัศนะต่อทรัพย์ว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความสุข กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นปัจจัยหรือเป็นฐานที่จะช่วยให้บุคคลมีความสุขได้ในระดับหนึ่ง ^{๔๑} โดยที่ความสุขหรือ สุข หมายถึง ความสบาย ความสำราญ มี ๒ ประการ ได้แก่ (๑) กายิกสุข (สุขทางกาย) คือความสำราญทางกาย ความสุขทางกาย ความเสวยสุขที่เป็นความสำราญซึ่งเกิดจากกายสัมผัส (๒) เจตสิกสุข (สุขทางใจ) คือ ความสำราญทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยสุขที่เป็นความสำราญซึ่งเกิดจากเจตสิกสัมผัส ^{๔๒} อย่างไรก็ตามความสุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์ในระดับปัจเจกบุคคล(ความสุขส่วนบุคคล) แบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ (๑) ความสุขเพราะพ้นจากความหิวโหยหรือภัยคุกคามชีวิต (๒) ความสุขเพราะความสะดวกสบาย (๓) ความสุขเนื่องจากอยู่ดีกินดี (๔) ความสุขเนื่องจากมีชีวิตหรรษาพุ่มเฟียช ^{๔๓} ดังนั้นการใช้จ่ายทรัพย์ด้วยความพอดี จึงควรให้อยู่ในระดับความสุขที่ให้อชีวิตรอดพ้นจากความหิวและอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบาย ส่วนการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อให้ประสบความสุขในระดับอยู่ดีกินดีและการมีชีวิตอย่างหรรษาพุ่มเฟียชจะถือว่าเป็นการใช้ทรัพย์ที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาและไม่พอดีคือ เกินความจำเป็น ไม่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิต เป็นโทษแก่เจ้าของทรัพย์ และไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย ^{๔๔}

การรู้จักความพอดี พอประมาณ (มัตตัญญูตา) ในการบริโภคหรือใช้จ่ายทรัพย์จะเป็นระดับที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจ (ความสุข) มาบรรจบกัน ^{๔๕} ด้วยวิธีการตระหนักรู้และมองเห็นด้วยปัญญาว่ามุ่งที่จะใช้จ่ายทรัพย์เพื่อให้เกิดคุณภาพหรือประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง หรือก็คือการพิจารณามุ่งแสพ “คุณค่าแท้” คือ คุณค่าที่สนองความต้องการคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นการคิดถึงแก่นหรือคุณประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย เช่น อาหารมีคุณค่าที่แท้จริงอยู่ที่การหล่อเลี้ยงให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงมีกำลังในการทำหน้าที่การงาน เสื้อผ้ามีคุณค่าอยู่ที่การป้องกันความร้อนหนาว แผลง

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๕๒.

^{๔๒} พ.บ. (ไทย) ๓๑/๑๗๓/๒๗๑ - ๒๗๒.

^{๔๓} พระไพศาล วิสาโล, **เส้นโค้งแห่งความสุข (๑) สดับทุกข์ยุคบริโภคนิยม**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

^{๔๔} นางสาวศันสนีย์ ชุมพลบุญชู “การศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติต่อทรัพย์ในอาทิยสูตร” **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เม็ดทราย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖.

เป็นต้น ต่างจาก “คุณค่าเทียม” คือ คุณค่าเพื่อสนองความอยากเสพลึงปรนเปรอตนหรือตัณหาที่ไม่จำกัด ^{๔๖}

การพิจารณาถึงคุณค่าแท้ในการใช้จ่ายทรัพย์จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น และยังเกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของกุศลธรรม เช่น ความมีสติ เป็นต้น ทำให้พ้นจากความเป็นทาสของวัตถุ ช่วยบรรเทากิเลสตัณหา เพราะเป็นการเกี่ยวข้องกับด้วยปัญญาและมีขอบเขตอันเหมาะสมมีความพอเหมาะพอดี และไม่เกิดการแก่งแย่งเบียดเบียนกัน ^{๔๗}

นอกจากการเลี้ยงบำรุงตนเองให้เป็นสุขดังกล่าวมาแล้ว บุคคลควรใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงบุคคลในครอบครัวและคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุขด้วย เช่น มารดา บิดา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ เป็นต้น โดยใช้จ่ายไปในทางที่ถูกต้องและชอบธรรม ผู้แสวงหาทรัพย์จึงไม่ควรใช้จ่ายบริโภคเพียงผู้เดียวแต่ควรแบ่งปันให้ผู้อื่นตามความสมควรและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “การไม่ให้ยอมไม่ควร...ผู้กินคนเดียวยอมไม่ได้ความสุข” ^{๔๘} สำหรับวิธีการบำรุงบุคคลต่าง ๆ นั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหลักปฏิบัติในการเลี้ยงบำรุง บุคคลต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ที่เรียกว่า ทิศ ๖ ^{๔๙}

มารดาและบิดาคือผู้ให้กำเนิดและมีพระคุณอันยิ่งใหญ่แก่บุตรดังอุปมาว่า ถ้าบุตรจะพึงวางมารดาบิดาไว้บนบ่าทั้งสองของตน ประคับประคองท่านอยู่บนบ่านั้นป้อนข้าวป้อนน้ำและให้ท่านอุจจาระปัสสาวะบนบ่านั้นเสร็จ แม้บุตรจะมีอายุถึง ๑๐๐ ปี และปรนนิบัติท่านไปจนตลอดชีวิต ก็ยังนับว่าตอบแทนพระคุณท่านไม่หมด ^{๕๐} อีกทั้งมารดาบิดายังเป็นผู้ให้ทั้งต้นแบบทางกายคือให้ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และเป็นต้นแบบทางใจคือให้อุปการะเลี้ยงดูอย่างทะนุถนอมจนเติบโตใหญ่ บุตรจึงควรตอบแทนพระคุณท่านด้วยการเลี้ยงบำรุงท่านให้มีความสุขอย่างเต็มที่และดีที่สุด ^{๕๑} ได้แก่ เลี้ยงบำรุงท่านให้มีความสุขสบายตามฐานะอย่างน้อยที่สุดคือด้วยการมอบให้ปัจจัย ๔ ^{๕๒} ช่วยทำกิจการงานของดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน จะเห็นได้ว่า การบำรุงดังกล่าวแบ่งได้เป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงที่ท่านมีชีวิตอยู่ก็ให้เลี้ยงดูปรนนิบัติท่านให้มีความสุขสะดวกสบายตลอดจนเอาใจใส่ท่านในยามเจ็บป่วย และช่วงที่ท่านล่วงลับไปแล้วก็หมั่นทำบุญกุศลให้ท่านอย่างสม่ำเสมออย่างไรก็ตาม บุตรควรบำรุงท่านด้วยวิธีที่ประเสริฐกว่าการบำรุงด้วยวัตถุเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวท่านเองทั้งในภพนี้และภพหน้า นั่นคือ การชักนำให้ท่านมี

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*, หน้า ๒๕.

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๙), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^{๔๘} ชุ.ชา.อสิตี. (ไทย) ๒๘/๑๙๓ - ๑๙๔/๑๑๕.

^{๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒.

^{๕๐} พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, *มงคลชีวิต ฉบับท้าวหน้า*, หน้า ๙๒.

^{๕๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

^{๕๒} ชุ.ช.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๘๘.

ศรัทธา ยินดีในการทำทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา รวมทั้งให้เจริญด้วยคุณธรรมความดีงามอื่น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการให้ท่านมีอริยทรัพย์ติดตัวท่านไป จึงจะถือได้ว่าเป็นการบำรุงมารดาบิดาได้อย่างสมบูรณ์

บุตร แปลว่า ลูก หมายถึง ผู้ทำสกุลให้บริสุทธิ์ ผู้ยังหทัยของพ่อแม่ให้เต็มอิม ^{๕๓}บุตรจะเติบโตใหญ่เป็นคนดีหรือคนไม่ดีของสังคมย่อมขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูอบรมของมารดาบิดาการทำหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรจึงมีความสำคัญต่อชีวิตของเขายิ่ง หลักการอนุเคราะห์หรือการเลี้ยงดูบำรุงของบิดามารดาที่มีต่อบุตรตนเอง ^{๕๔} ได้แก่ (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว คือพยายามทุกวิถีทางในการกันบุตรไม่ให้ตกไปสู่ความชั่วทุกชนิด (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี คือปลูกฝังให้บุตรมีพฤติกรรมที่ดีมีศีลธรรม ซึ่งการห้ามปรามจากความชั่วและให้ตั้งอยู่ในความดีนั้นทำได้หลายวิธี เช่น พาบุตรเข้าวัด ศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนา ชักนำให้บุตรหมั่นทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เป็นต้น (๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา คือ ให้บุตรได้รับการศึกษาเพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้ (๔) หาผู้ครองที่สมควรให้ ตลอดจนให้คำแนะนำและช่วยเหลือ (๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร หากมารดาบิดาเลี้ยงบำรุงบุตรตามหลักการดังกล่าวย่อมทำให้เขาเป็นคนดีมีศีลธรรมของสังคม มีวิชาความรู้สร้างฐานะได้มั่นคงมีครอบครัวที่อบอุ่นและมีความสุข สืบทอดสิ่งดีงามของบุรพชนวงศ์ตระกูลต่อไปได้

ภรรยา แปลว่า ผู้ควรเลี้ยงโดยสามี สามีควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลให้ภรรยาอยู่ดีมีสุขโดยหลักปฏิบัติในการบำรุงภรรยา ^{๕๕} ได้แก่ (๑) ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา คือ ยกย่องให้เกียรติไม่ปิดบังสังคม หากทำดีก็ชมเชยด้วยใจจริง แต่หากทำผิดก็กล่าวตักเตือนเรื่องส่วนตัวก็ให้อิสระตามความเหมาะสม (๒) ไม่ดูหมิ่น คือ ไม่ดูถูกดูหมิ่นเรื่องต่าง ๆ ว่าต่ำกว่าตน เช่น เรื่องฐานะชาติตระกูล การศึกษา ความคิดเห็น เป็นต้น รวมทั้งไม่ทำร้ายข่มเหงภรรยา (๓) ไม่นอกใจภรรยา คือ ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับหญิงอื่นในฐานะที่เป็นภรรยาเหมือนกันเพราะเป็นการดูหมิ่นความเป็นหญิงของภรรยา (๔) มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ คือ มอบให้เป็นผู้จัดการภาระทางบ้านไม่เข้าไปก้าวก่ายในทุกเรื่อง เช่น เรื่องการครัว เรื่องงานบ้าน เป็นต้น (๕) ให้เครื่องประดับและเครื่องแต่งตัวมาให้เป็นของขวัญตามโอกาสเพื่อแสดงความรักความจริงใจและตอบแทนคุณความดีของภรรยา จะเห็นได้ว่า การเลี้ยงบำรุงภรรยาดังกล่าวถือเป็นการปฏิบัติต่อภรรยาด้วยความรัก ความไว้วางใจและความจริงใจ ทำให้เกิดความรักความอบอุ่นอย่างยั่งยืนเกิดความสัมพันธ์ต่อกัน ครอบครัวมีความสุข อบอุ่น และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อชนรุ่นหลังได้

ทาส กรรมกรและคนใช้ ในปัจจุบันอาจเรียกรวมได้ว่า พนักงานหรือลูกจ้าง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่ความสำเร็จในกิจการงานต่าง ๆ ของนายจ้าง เพราะนายจ้างคือผู้ที่บริหาร

^{๕๓} พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิต ฉบับท้าวหน้า, หน้า ๑๐๑.

^{๕๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒ - ๒๑๓.

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๔.

จัดการงานให้สำเร็จโดยอาศัยลูกจ้างนั่นเอง จึงนับได้ว่าลูกจ้างมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อความสำเร็จของนายจ้าง อีกทั้งมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในการทำกิจการงานร่วมกัน ดังนั้นนายจ้างควรให้ความอนุเคราะห์เลี้ยงบำรุงให้ลูกจ้างอยู่ดีมีสุข โดยวิธีการต่าง ๆ ^{๕๖} ได้แก่ (๑) จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ คือ มอบหมายการงานให้เหมาะสมกับวัย เพศ ความถนัด ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของแต่ละคนเพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (๒) ให้อาหาร ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่การงานและความเป็นอยู่ คือ ให้ค่าจ้างถูกต้องตามกฎหมายและเป็นธรรม มีการขึ้นค่าจ้างอย่างเหมาะสม และจัดหาอาหารให้ตามสมควร (๓) ดูแลรักษายามเจ็บป่วย รวมทั้งจัดสวัสดิการให้อยู่ดีมีสุข คือ อนุญาตให้ลาพักงานได้หากเจ็บป่วยก็ให้การดูแลรักษา ใถ่ถามอาการด้วยความเมตตากรุณา ตลอดจนให้สวัสดิการอื่น ๆ ที่เป็นผลดีต่อการดำรงชีวิต เช่น จัดสถานที่ทำงานให้มีความปลอดภัยและถูกสุขอนามัย จัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกในการทำงานช่วยเหลือดูแลใถ่ถามถึงความเป็นอยู่ของลูกจ้างและคนในครอบครัว เป็นต้น (๔) แจกแบ่งปันของแปลก ๆ หรือพิเศษให้ เช่น จัดงานเลี้ยงฉลองตามวาระพิเศษ นายจ้างไปสถานที่อันมักมีมอบของที่ระลึกให้ตามสมควร เป็นต้น (๕) ให้ออกงานตามโอกาส คือ ให้ออกงานตามวันหยุดที่ทางการกำหนดและวาระพิเศษเพื่อให้ได้พักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร การปฏิบัติดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการตอบแทนคุณความดีของลูกจ้างที่มีต่อนายจ้างด้วยความจริงใจ ความปรารถนาดี และไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามกัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่นายจ้างมีทัศนคติที่ดีต่อลูกจ้าง คือ ลูกจ้างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันกับตนเอง มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง และมีสิทธิหน้าที่ตามสมควรแก่ฐานะที่ควรได้รับ

๒) ใช้บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการให้มีความสุข (เพื่อนร่วมงานกัน)

มิตรสหายคือเพื่อนที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน มนุษย์ทุกคนล้วนมีมิตรสหาย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยลำพัง จึงจำเป็นต้องอาศัยมิตรสหายไว้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังนั้นบุคคลควรเลี้ยงบำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงาน (เพื่อนร่วมงาน) ให้มีความสุขโดยมีหลักปฏิบัติในการบำรุงมิตรสหายและเพื่อนร่วมกิจการงาน ^{๕๗} ได้แก่ (๑) การให้ เผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ (๒) กล่าววาจาเป็นที่รัก พูดจามีน้ำใจ (๓) ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (๔) วางตนสม่ำเสมอ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน (๕) ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่พูดจาหลอกลวง เมื่อปฏิบัติต่อมิตรด้วยความจริงใจและจริงใจเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการตอบแทนน้ำใจที่มีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านวัตถุสิ่งของ วาจาไพเราะ และกระทำตนให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นการกระชับความสัมพันธ์ฉันท์มิตรที่ดีให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปด้วย

๓) ใช้ป้องกันภัยอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา โจร

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๑/๒๑๕.

^{๕๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๐/๒๑๔.

การป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตนับได้ว่าเป็นการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท (อัปมาทะ) คือการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติ ไม่เปลอ ไม่เลินเล่อ ไม่ปล่อยปละละเลย หรือ มีความระมัดระวังที่จะไม่ทำเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหายและไม่ละเลยโอกาสที่จะทำเหตุแห่งความดีงามและความเจริญ^{๕๘} การดำรงอยู่ด้วยความประมาทจะก่อให้เกิดความเสี่ยงภัยต่าง ๆ ทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สินได้ เพราะความเสี่ยงเป็นความไม่แน่นอนที่จะนำไปสู่ความสูญเสียในภายหลังซึ่งปัญหาที่สำคัญในทางเศรษฐกิจเกือบทุกระดับเกิดจากความเสี่ยง^{๕๙} ในส่วนของทรัพย์สินนั้น เมื่อบุคคลแสวงหาทรัพย์สินมาได้แล้ว ย่อมต้องใช้จ่ายทรัพย์สินส่วนหนึ่งเพื่อป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งการใช้จ่ายนี้ถือเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งเพื่อลดความเสี่ยงและสร้างความปลอดภัยให้กับชีวิต และเป็นการป้องกันการเสื่อมเสียสูญหายของทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยควมยากลำบากไปกับภัยต่าง ๆ เช่น โจรภัย ภัยพิบัติทางธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น เพราะโภคทรัพย์แม้มีมากมายแต่เป็นของทั่วไปแก่ไฟ น้ำ พระราชา โจร และทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก^{๖๐}

๔) ใช้ทำพิธีกรรม ๕ ประการ

พิธี คือ การสงเคราะห์ การบวงสรวง การน้อมใจ การบูชา รวมถึงเครื่องบูชาต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาหมายถึงการใช้จ่ายทรัพย์สินสมบัติโดยถูกต้องคลองธรรม อันเป็นการหยิบคว้าหาประโยชน์จากทรัพย์สินสมบัติ กล่าวคือ วิธีหรือหลักในการใช้จ่ายทรัพย์สินที่ถูกต้องและเหมาะสมนำประโยชน์มาให้ทั้งแก่ผู้ใช้จ่ายและผู้รับผล^{๖๑} มี ๕ ประการ ได้แก่ (๑) ญาติพิธี (สงเคราะห์ญาติ) คือ จ่ายสงเคราะห์ช่วยเหลือญาติพี่น้องทั้งที่สืบเชื้อสายเดียวกันหรือเป็นผู้ที่มีความรักสนิทสนมกัน โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมกัน ทำให้ความเป็นญาติพี่น้องดำรงอยู่ได้เกิดความรักความอบอุ่นในหมู่ญาติ (๒) อติถิพิธี (ต้อนรับแขก) คือ ใช้จ่ายเพื่อต้อนรับแขกรับรองแขกทั้งหลายเพื่อแสดงน้ำใจไมตรีและผูกมิตร (๓) บุปเพเปตพิธี (ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย) คือการจ่ายทำบุญอุทิศให้บุรพชนผู้ล่วงลับ (เปตะ แปลว่า ผู้จากโลกนี้ไป ผู้ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้ว)^{๖๒} เพราะผู้ล่วงลับไม่อาจทำมาหากิน อาศัยอยู่ได้ด้วยบุญเท่านั้น (๔) ราชพิธี (บำรุงราชการ) คือ การจ่ายเป็นของหลวงมีเสैयाชีอากร เป็นต้น ซึ่งถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่ประชาชนทุกคนต้องกระทำ (๕) เทวดาพิธี (ถวายเทวดา) คือ การจ่ายทำบุญอุทิศให้เทวดา สักการะบำรุงสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ ในจุฬินเทส^{๖๓} ท่านอธิบาย

^{๕๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๓๔๑.

^{๕๙} อภิชัย พันธเสน, *พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๗), หน้า ๖๘๓.

^{๖๐} อ.สตุตถก (ไทย) ๒๓/๗/๑๓.

^{๖๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*, หน้า ๖๖๑.

^{๖๒} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, *พระสูตรตันตปิฎก ๒*, (ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓๙.

^{๖๓} ชู.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒/๘๗.

ความหมายของเทวดาไว้ว่า เทวดาคือสิ่งที่นับถือเป็นทักษิณของตน ๆ แบ่งเป็น ๕ ประเภทตามความเชื่อถือของคนสมัยพุทธกาล ได้แก่ นักบวชหรือนักพรต สัตว์เลี้ยง ธรรมชาติ เทพชั้นต่ำและเทพชั้นสูง ^{๖๔} ซึ่งพระพุทธศาสนาแสดงวิธีการทำเทวดาพลีโดยให้บริจาคตานและทำบุญกุศลต่าง ๆ อุทิศไปให้แทนการเช่นสรวงเครื่องไหว้อื่น ๆ และการสังเวชชีวิตสรรพสัตว์

๕) อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ

สมณะ แปลว่า ผู้สงบ ผู้มีบาปสงบระงับแล้ว ในที่นี้หมายถึง นักบวชในพระพุทธศาสนา คือพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้บำเพ็ญสมณธรรม ผีกฝนอบรมตนเองด้วยศีล สมาธิและปัญญามาแล้วอย่างเต็มที่ เป็นผู้เว้นขาดจากความมัวเมาและความประมาท ดำรงมั่นอยู่ในขันติ (ความอดทน) และโสรัจจะ (ความเสถียร) จนกระทั่งมีกาย วาจา ใจที่สงบแล้วจากบาปและกิเลสทั้งปวง ทั้งนี้ผู้ถวายเป็นการอุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ก็เพื่อให้ได้ผลที่สูงขึ้นไป คือ สวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ ๖ ชั้น และเป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี คือ อำนวยผลให้บังเกิดในสวรรค์ และเป็นสุขรวมทั้งให้บังเกิดผลวิเศษ ๑๐ ประการอันดีเลิศ มีอายุ วรรณะ ยศ สุข ความเป็นใหญ่อันเป็นทิพย์และรูปที่น่าปรารถนา เป็นต้น ดังนั้นบุคคลควรให้การอุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์โดยการถวายปัจจัย ๔ อันได้แก่ จีวร (ผ้านุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) และคิลานเภสัช(ยาบำบัดโรค) ด้วยวิธีการจัดหาบิณฑบาต การจัดสร้างสถานที่พำนักอาศัย การจัดหาจีวรเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการถวายการรักษาพยาบาล ^{๖๕} ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของคฤหัสถ์ในการปฏิบัติบำรุงต่อพระสงฆ์ เนื่องจากตามพุทธวินัยไม่อนุญาตให้พระสงฆ์ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตตั้งเช่นคฤหัสถ์ แต่ทรงกำหนดให้พระสงฆ์ต้องศึกษาและปฏิบัติธรรม ตลอดจนถ่ายทอดพระธรรมวินัยให้แก่คฤหัสถ์ ดังนั้นคฤหัสถ์ควรอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการอำนวยให้ท่านมีโอกาสในการประพฤติตามพุทธวินัยได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งเพื่อเป็นเนืองนิตย์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของใจได้อย่างสมบูรณ์

วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ ตามแนวโศกอาทิตยะถือว่าการใช้จ่ายทรัพย์ ที่เป็นวิถีพุทธอีกวิธีหนึ่ง เมื่อทำได้ตามที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ย่อมทำให้คนในสังคมมีความสุข เพราะการใช้จ่ายทรัพย์ตามวิธีของโศกอาทิตยะนี้เป็นการใช้จ่ายที่ไม่เห็นแก่ตัว คือไม่ได้เป็นการใช้จ่ายที่มุ่งเพื่อประโยชน์ของตนเองอย่างเดียว แต่เป็นการใช้จ่ายเพื่อสังคมและส่วนร่วมด้วย การใช้จ่ายทั้งห้าข้อนี้พระพุทธเจ้าไม่ได้ให้แบ่งทรัพย์ เพื่อจ่ายเท่า ๆ กันในทุกข้อแต่พระองค์บอกบอกว่า เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วควรนำไปใช้จ่ายอะไรบ้าง ซึ่งวิธีการใช้จ่ายที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้นี้พระองค์ไม่ได้มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัวเท่านั้นแต่มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติและศาสนาด้วย ซึ่งแตกต่างจากการใช้จ่ายทรัพย์ของคนทั่วไป ที่มุ่งแต่เพื่อการบริโภคสำหรับตนเองหรือครอบครัวเท่านั้น

^{๖๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๒.

^{๖๕} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวก พุทธสาวิกา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๔๘๓.

คุณค่าที่ได้รับจากการปฏิบัติต่อทรัพย์ตามอาทิยสูตรจะทำให้ได้รับความสบายกายสบายใจ ไม่เดือดเนื้อร้อนใจจากการกระทำผิดที่ก่อความเดือดร้อน เบียดเบียนต่าง ๆ ในภายหลัง ประสบความสุขทั้ง ๔ ประการที่เกิดจากการแสวงหาทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์อย่างถูกต้องชอบธรรม รวมทั้งได้บรรลุประโยชน์หรือจุดหมายชีวิตทั้งสองระดับ เกิดคุณค่าทั้งทางกาย จิตใจและปัญญาอย่างสมดุลทั้งในโลกนี้และโลกหน้า นอกจากนี้ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ดำรงตนมั่นอยู่ในอริยธรรมอันดีงาม ทำให้กายและจิตใจใส สะอาด ผ่องใส บริสุทธิ์อยู่เสมอ จนทั้งหลายย่อมกล่าวสรรเสริญชื่นชมในปัจจุบัน ครั้นละโลกแล้วย่อมได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ในที่สุด ^{๖๖} จึงนับได้ว่าเป็นผู้มีชัยทั้งในโลกนี้และโลกหน้าได้อย่างแท้จริง

๒.๖.๕ วิธีการใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตา

การใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตาคือการเลี้ยงชีวิตแต่พอดีไม่ให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยเกินไปให้รายได้อยู่เหนือรายจ่าย ความสำคัญของสมชีวิตาก็คือการดำรงชีวิตอยู่อย่าง พอดี พอมี พอกิน โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักของสมชีวิตาไว้ว่า

“..กุลบุตรในภพนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก” โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ” ด้วยอาการอย่างนี้ เปรียบเหมือนคนถือดาซังหรือลูกมือของเขายกดาซังขึ้นแล้วก็รู้ว่า ยังขาดอยู่เท่านี้หรือเกินไปแล้วเท่านี้ ดังนั้นใดกุลบุตรนี้ก็ฉันทัน เขาจักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ” ด้วยอาการอย่างนี้ ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มียาได้น้อยแต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซร้ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุลุ่ย สุร่าย) เหมือนคนกินผลมะเดื่อฉันทันใดก็ฉันทันนั้น แต่ถ้ากุลบุตรเป็นผู้มียาได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นแล้วไซร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่ากุลบุตรนี้จักตายอด ตายอยากอย่างคนอนาถา เมื่อใดกุลบุตรนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนักโดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” นี้เรียกว่า สมชีวิตา ^{๖๗}

การรู้จักวางแผนในการใช้จ่ายแต่ละอย่างไม่ให้รายจ่ายมากกว่ารายรับเป็นอยู่อย่างพอดี และพอเพียงคือไม่ให้ฝืดเคืองเกินไปและก็ไม่ฟุ่มเฟือย การจะทำได้เช่นนี้ต้องมีการวางแผนทาง

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๐/๖๓.

^{๖๗} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๙๓/๙๑.

การเงินที่ดี คือต้องรู้ว่าตัวเองมีเงิน(ทรัพย์สิน) อยู่เท่าไร ต้องมีการใช้จ่ายอะไรบ้างในแต่ละวันและจะสามารถหาเงิน(ทรัพย์สิน) มาได้อีกเท่าไร ก็คือการเรียนรู้จักทำบัญชีรายรับรายจ่ายนั่นเอง ยิ่งทำได้ละเอียดเท่าไรยิ่งทำให้เราสามารถบริหารเงิน(ทรัพย์สิน) ที่เรามีอยู่ให้สมดุลกับการดำเนินชีวิตได้มากเท่านั้น เพราะจะช่วยให้สามารถประเมินรายรับ-รายจ่ายของตนเองในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ได้ เช่น รายรับรายจ่ายในหนึ่งวัน หนึ่งเดือน หรือหนึ่งปี เป็นต้นไป นอกจากนี้แล้วเราต้องประเมินสินทรัพย์ที่มีอยู่ด้วยไม่ว่าจะเป็นสินทรัพย์ที่อยู่ในรูปของเงินสด รถ บ้านหรือที่ดิน ฯลฯ รวมถึงภาระหนี้สิน ทั้งระยะสั้น และระยะยาว เพื่อนำไปประมาณการและวางแผนทางการเงินในขั้นต่อไป

ในปัจจุบันนี้การมีความรู้ในการวางแผนทางการเงิน (ทรัพย์สิน) ถือเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก เป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์ว่าพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาของชาวพุทธได้ตรัสให้เห็นถึงความสำคัญในการรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อดำเนินชีวิตไว้เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว และสิ่งที่พระองค์ตรัสไว้ก็ยังไม่ล้าสมัยในปัจจุบันนี้ แต่กลับเป็นสิ่งที่ทันสมัยเพราะปัจจุบันมีหลักสูตรและองค์ความรู้มากมายที่สอนเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน หรือสอนเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์สิน การไม่รู้จักบริหารจัดการค่าใช้จ่ายของตนเองให้เหมาะสมกับเงินที่หามาได้ การใช้เงินโดยไม่มีเป้าหมายทางการเงินอย่างเหมาะสม การไม่รู้จักทางเลือกในการรักษาและเพิ่มมูลค่าของเงิน รวมทั้งความไม่มีวินัยทางการเงิน อาจทำให้เราต้องทำงานหนักไปตลอดทั้งชีวิตเพื่อให้มีเงินใช้จ่ายเฉพาะหน้า การวางแผนการเงินเป็นทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับทุกคน เราควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวางแผนการเงินของตนเองอย่างรอบด้านทั้งในการหาเงิน การใช้เงิน การเก็บรักษาและการเพิ่มมูลค่าเงินอย่างชาญฉลาด ที่สำคัญเราต้องลงมือปฏิบัติ

เพื่อสร้างนิสัยทางการเงินที่ดี ใครอยากสบายทั้งในวันนี้ และวันข้างหน้าคงต้องเริ่มวางแผนการเงินตั้งแต่เดี๋ยวนี้ คนส่วนใหญ่คุ้นเคยกับ “การใช้เงิน” ก่อนที่จะ “หาเงินได้” โดยพ่อแม่ผู้ปกครอง ให้เงินเราใช้ตั้งแต่เรายังเป็นเด็ก เราจึงมีความสุขจากการใช้เงินทั้งที่ยังหาเงินไม่ได้ ต่อมาเมื่อเราหาเงินได้เองการจากทำงาน ปัญหาทางการเงินจึงเกิดขึ้น เพราะคิดว่าการหาเงินได้มากขึ้นจะสร้างความสุข ความสบายในชีวิตได้มากขึ้น แต่กลายเป็นว่าเงินที่หาได้เพิ่มขึ้นกลับไม่เคยเพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเลย การมีความรู้เรื่องการเงินจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งถ้าเราทำได้ตามที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ในวิธีการใช้จ่ายตามหลักการที่กล่าวมาคือการใช้จ่ายอย่างมีสติพิจารณาถึงความจำเป็น คุณค่า ประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ของสิ่งที่เราต้องการย่อมสามารถทำให้เราหลุดพ้นจากปัญหาทางการเงินได้ เมื่อสามารถใช้จ่ายหรือมีความเข้าใจตามหลักการใช้จ่ายแบบสมชีวิตา การใช้ชีวิตอย่างพอดี พอเพียงและมีความสุขโดยไม่มีปัญหาทางการเงินย่อมมีได้ การใช้จ่ายทรัพย์สินตามที่กล่าวมาอาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้จ่ายแบบวิถีพุทธ

ดังนั้น ผู้ที่ยึดหลักคำสอน ทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นผลจากการที่ได้ดำเนินชีวิตตามหลักที่ปฏิญ์มมีกัตถะ ย่อมได้ชื่อว่า เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต เพราะบุคคลเป็นผู้ที่รู้จักใน

การแสวงหาทรัพย์ในทางที่ถูก ในทางที่ควร ทรัพย์ที่เราหามาได้จะต้องได้มาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยน้ำพักน้ำแรงและด้วยความอดสาหะหมั่นเพียรของเราเอง ทรัพย์นั้นจึงจะเกิดคุณค่าในความรู้สึกของเราเพราะเป็นสิ่งที่หาได้ด้วยสติปัญญากำลังความสามารถที่เรามีอยู่ เราภูมิใจที่ได้มา ดีว่าทรัพย์ที่ได้มาโดยไม่ซื่อสัตย์สุจริต เช่น ไปคดโกง หลอกลวง ปลอมแปลง ซึ่งการได้มาแบบนี้จะมีแต่คนที่สาปแช่งว่าเป็นคนที่ทำความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นหรือสังคม และจะต้องให้รู้จักผลของการประมาณ รายได้รายใช้จ่าย คือรู้จักประมาณในการดำรงตนใน “ทางสายกลาง” เป็นหลักในการพัฒนาประกอบกับ “หลักความพอเพียง” โดยหลักของความพอเพียงจะต้องอยู่บนพื้นฐานของควมมีเหตุผลรองรับ เช่น ความซื่อสัตย์ และมีคุณธรรม เงื่อนไขในการดำเนินชีวิตที่จะต้องใช่ ความขยัน อดทน สติ และปัญญา ซึ่งจะทำให้ตนเอง และครอบครัว พบกับความสุขความเจริญ ที่ยั่งยืนสืบต่อไป ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข^{๖๘}

๒.๖.๖ วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโยนิโสมนสิการ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของโยนิโสมนสิการว่า ภิกษุทั้งหลายเมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิตฉันใด ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ก็เป็นตัวนำเป็นบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอริยอัษฎางคิกมรรค แก่ภิกษุฉันนั้น ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังสิ่งนี้ได้คือ จักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอริยอัษฎางคิกมรรค^{๖๙} จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าให้ความสำคัญต่อโยนิโสมนสิการเป็นอย่างมาก เพราะถ้าภิกษุเจริญโยนิโสมนสิการหรือมีโยนิโสมนสิการในการปฏิบัติธรรม ย่อมทำให้อริยมรรคมีองค์แปดเจริญ เมื่ออริยมรรคมีองค์แปดเจริญ ก็ย่อมเข้าถึงพระนิพพาน โยนิโสมนสิการนี้แปลว่า การทำในใจโดยอุบายอันแยบคาย หรือการคิดอย่างมีหลัก มีวิธีในการคิด เช่นคิดในทางที่ถูกที่ชอบ มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ มีเหตุมีผล เช่นเมื่อเราจะจับจ่ายซื้อของอะไรสักอย่างหนึ่ง ก่อนอื่นเราต้องคิดก่อนว่าสิ่งของที่เราจะซื้อมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของเรามากน้อยเพียงใด ราคาแพงเกินไปหรือไม่ มีความคุ้มค่าหรือไม่อย่างไร ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น เราหนีไม่พ้นในการใช้ความคิดในการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคปัจจัยสี่อย่างใดอย่างหนึ่ง การคิดโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการจึงสามารถช่วยให้เราไม่หลงไปกับคำโฆษณาเพื่อขายสินค้าหรือบริการในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าได้วางหลักในการใช้โยนิโสมนสิการในการใช้จ่ายเพื่อบริโภคปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นการบริโภคขั้นพื้นฐานของมนุษย์ดังนี้

การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภคจึงต้องให้มีความสมดุลกับรายได้ การจับจ่ายใช้สอยซื้อของที่ตนเองต้องการเป็นเรื่องสนุก หลายคนมีสติในการใช้จ่าย แต่หลายคนก็ขาดสติใช้จ่ายจนเกิดความเดือดร้อนในเรื่องเงินทองซึ่งมีผลกระทบไปถึงการดำเนินชีวิตด้วย บ่อยครั้งคนที่เริ่มเดือดร้อนเรื่องเงินยังไม่ตระหนักถึงสถานะของตนเองเพราะไม่มีไฟแดงกะพริบเตือนเป็นสัญญาณให้ทราบวา

^{๖๘} เถลิงเกียรติ อภาพรโชติวงศ์, ศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักที่ภูธัมมิกัตถะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๖๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๓๖/๓๗.

กำลังใช้จ่ายเกินตัว กินอยู่เกินฐานะ และชีวิตในอนาคตกำลังจะลำบากสิ่งนี้อาจจะเป็นตัวแทนของไฟแดงกระพริบได้แก่^{๗๐}

๑. รายได้ส่วนหนึ่งถูกใช้ชำระหนี้เพิ่มมากขึ้นทุกที
๒. จ่ายเงินชำระหนี้บัตรเครดิตหรือเงินกู้ด้วยจำนวนเงินต่ำสุดเท่าที่เจ้าหนี้จะยอมได้
๓. ใช้เงินเต็มวงเงินกู้ของบัตรเครดิต
๔. ต้องเอาเงินส่วนที่ตั้งใจไว้ทำอย่างอื่นมาจ่ายชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงิน
๕. ใช้บัตรเครดิตชำระหนี้สำหรับหลายสิ่งทั้ง ๆ ที่แต่เดิมใช้เงินสด
๖. ชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงินเกินกำหนดเวลาอยู่เนือง ๆ
๗. ผัดผ่อนไม่ไปหาหมอหรือหมอฟันเพราะเงินตึงมือ
๘. ถูกเตือนให้จัดการกับบิลค้างชำระอยู่บ่อย ๆ
๙. ทำงานล่วงเวลาหรือหาเงินพิเศษตัวเป็นเกลียวเพื่อหาเงินสดมาชำระบิลที่ส่งมา

เรียกเก็บ

๑๐. หากต้องออกจากงานที่ทำอยู่ก็จะเกิดปัญหาการเงินขึ้นมาทันที

๑๑. นึกกังวลถึงเรื่องเงินอยู่เสมอ

สัญญาณข้างต้นไม่จำเป็นต้องมีครบทุกอย่างก็แสดงว่ากำลังอยู่กินอย่างเดือดร้อนแล้ว สาเหตุก็มาจากความไม่สมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย หนทางแก้ไขแรกก็คือ ต้องหารายได้ให้พอ กับรายจ่ายที่กำลังเกิดขึ้นหรือพูดอีกอย่างว่าฐานะการเงินขึ้นมาให้ทัดเทียมกับระดับการอยู่กิน หนทางที่สองคือ ลดรายจ่ายลงให้พอดีกับรายได้ หรือลดการอยู่กินลงมาให้พอดีหรือต่ำกว่าฐานะ หรือทั้งสองทาง

พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักแห่งการใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงชีวิตตนเอง และครอบครัวไว้ว่าต้อง รู้จักใช้จ่ายอย่างพอประมาณ ไม่ให้มากจนเกินไป ไม่ให้น้อยจนฝืดเคือง ให้รู้จักประมาณการในการใช้จ่าย เพราะการใช้จ่ายมีความสัมพันธ์กับการผลิต การบริโภค และการแสวงหารู้จักพอประมาณ คือรู้จักพอดี เช่นรู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค รู้จักประมาณในการพูด รู้จักพอประมาณในการพักผ่อนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้สุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง คือสนุกสนาน รื่นเริงจนเสียคน หรือเคร่งเครียดจนเสียงาน การรู้จักพอประมาณหรือพอดีในการจ่ายทรัพย์จึงเป็นการสอนให้ดำเนินชีวิตด้วยการใช้สติปัญญาพิจารณาถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละวันไม่ใช้จ่ายตาม แฟร์ชั่นค่านิยม เห็นเขามีรถคันใหม่ก็อยากได้ตามเขาทั้งที่เรามีรายได้หรือเงินน้อยกว่าเขา เห็นเขาสร้างบ้านหลังใหญ่โต ก็อยากสร้างอย่างเขาทั้งที่เราไม่มีความจำเป็นในการสร้างบ้านหลังใหญ่โตอย่าง

^{๗๐} วรากร สามโกเศศ, **รู้จักใช้เข้าใจเงิน**, (กรุงเทพมหานคร:บริษัทดาวฤกษ์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๓.

นั่น พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการรู้จักพอประมาณหรือการใช้จ่ายอย่างพอดีในการใช้ปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิตไว้ว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ จักประมาณในการรับจีวรบิณฑบาตเสนาสนะและคิลานะปัจจัย เกสัชชะบริขารหากภิกษุไม่รู้ จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต. เสนาสนะและคิลานะปัจจัยเกสัชชะบริขารเราไม่ พึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญูในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวรบิณฑบาตเสนาสนะ. และคิลานะปัจจัยเกสัชชะบริขาร ฉะนั้นเราจึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญู ^{๗๑}

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการรับ การใช้ ปัจจัยสี่ซึ่งเป็นเครื่องดำเนินชีวิตอย่างมากพระองค์สอนให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่แท้จริงของปัจจัยสี่ว่าเป็นเพียงเครื่องช่วยให้ชีวิตดำเนินไปได้ การได้มาซึ่งปัจจัยสี่ไม่ใช่จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือความหลุดพ้น การอุปโภคหรือบริโภคนปัจจัยสี่เพียงเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปได้ เพื่อทำประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน อีกอย่างหนึ่งพระองค์ทรงเห็นถึงการมีอยู่อย่างจำกัดของปัจจัยสี่ พระองค์จึงสอนให้ใช้ปัจจัยสี่อย่างคุ้มค่าที่สุด ในการใช้ปัจจัยสี่อย่างคุ้มค่า ในหลักโยนิโสมนสิการกำหนดไว้ดังนี้ด้านเครื่องนุ่งห่ม พระพุทธเจ้าสอนให้ใช้เครื่องนุ่งห่ม เพื่อป้องกันเหลือบยุ้งลื่นไถ เพื่อป้องกันหนาวร้อนให้ใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างรู้คุณค่า ในเรื่องนี้พระอานนท์เถระ ซึ่งเป็นพุทธอุปัฏฐากเป็นตัวอย่างที่ดี ในการรู้จักใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างรู้คุณค่า การใช้เครื่องนุ่งห่มพระพุทธเจ้าตรัสไว้ ก็เพื่อไม่ให้ภิกษุฟุ่มเฟือย ใช้แต่พอตามความจำเป็น การใช้ เครื่องนุ่งห่มในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุสงฆ์กำหนดพิจารณาก่อนจะใช้ เครื่องนุ่งห่มว่า “เราพิจารณาโดยแยบคายแล้วใช้สอยเครื่องนุ่งห่มเพียงเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบยุ้ง ลมแดดและสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้เกิดความละอาย” ^{๗๒}

ความรู้จักประมาณตนคือให้รู้จักประมาณในการเลี้ยงชีวิตโดยทางชอบธรรมกล่าวคือการดำรงชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลซึ่งเป็นหลักขั้นพื้นฐานที่จะประคับประคองกายวาจาให้เรียบร้อยและทำงานที่สุจริตคือถูกต้องเป็นไปตามเหตุผล ซึ่งแต่ละอาชีพมีวัตถุประสงค์อยู่ในตัวของมันเอง และเป็นการไม่เบียดเบียนหรือก่อความวุ่นวายเดือดร้อนให้กับใคร ยังเป็นการสร้างสรรค์ ชีวิตและสังคม ความรู้จักพอประมาณตนนี้ถ้าพูดในรายย่อยแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องของการทำงาน ทำหน้าที่การบริโภคน การใช้จ่ายทรัพย์ การพูดตลอดจนการพักผ่อนหลับนอน และการสนุกรื่นรมรื่นเรียงต่าง ๆ เช่น การบริโภคนที่ติดต้องบริโภคนโดยใช้ปัญญาพิจารณาก่อนบริโภคนซึ่งตรงกันข้ามกับการบริโภคนเพื่อสนองตัณหา มักจะก่อให้เกิดโทษต่อร่างกาย เช่น โรคอ้วน หรือเรื่อง

^{๗๑} อ.ส.ต.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๔.

^{๗๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๒-๒๓

ของชูกซึ่งเป็นตัวอย่างในเรื่องเวสสันดรชาดกที่บริโศกแบบไม่รู้จักพอประมาณ คือ บริโศกแบบไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมา บริโศกแบบสนองความต้องการอย่างเดียว ผลสุดท้ายต้องก็ต้องแตกเหมือนชูก เป็นต้น

รู้จักประมาณในคน คือ รู้จักเสวนาคบหาหรือรวมหมู่กับกลุ่มบุคคล ผู้รู้ ผู้ทรงคุณ และผู้ที่จะเกื้อกูลแก่การแสวงหาธรรมความรู้ ความก้าวหน้า และความเจริญโดยธรรม การรู้จักประมาณในคนนี้นับเป็นประโยชน์ในกิจนั้นๆ ตามฐานะเป็นกิจที่บุคคลจะพึงเลือกหาบุคคลที่สมควรคบเพราะคนเรามีทั้งดีและชั่วถ้าเลือกแล้วด้วยคนไม่ดี (ปาปมิตร) ก็มักจะพาให้ตนชั่วลงไปด้วย แต่ถ้าคบคนดี (กัลยาณมิตร) มักจะพาไปหาผล คือประโยชน์ตนและประโยชน์ชุมชนการคบคนที่ดีก็สามารถให้คำปรึกษาได้ และสามารถเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ การเลือกคบคนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างเช่นบาลีว่า “ ยัม เว เสวติ ตาติโส คบคนเช่นใด ก็ย่อมเป็น เช่นกับคนนั้น ” ^{๗๓}

ลักษณะของความรู้จักพอประมาณ พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แก่ภิกษุว่า ภิกษุควรรู้จักประมาณในการรับและการบริโศก ในที่นี้ก็เพื่อจะให้ภิกษุนั้นเป็นผู้พอใจตามที่ตนมีตนได้ เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักในการรับและการใช้จ่ายนั้นก็เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์ มีคนจำนวนมากที่เข้าถึงได้ (โลกุตตรสุข) แต่ ก็มีคนจำนวนมากเช่นเดียวกัน ที่พอใจที่จะใช้ชีวิตแบบชาวโลก โดยแสวงหาความสุขในโลกและยินดีที่ได้รับความสุขที่แฝงอยู่ในสุขแบบโลก (โลกียสุข)

๒.๗ สรุป

ทรัพย์สินเป็นสิ่งมีค่าและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีอย่างเป็นปกติสุข ดังนั้นมนุษย์จึงจำเป็นต้องมีแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพย์สิน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันอย่างแท้จริง เห็นได้จากการใช้เวลาในแต่ละวันไปในการประกอบอาชีพการงาน การแสวงหาทรัพย์สินด้วยความขยันหมั่นเพียรขอ เพื่อให้ได้ซึ่งทรัพย์สินนั้น ครั้นได้ทรัพย์สินมาก็เก็บรวบรวมรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมสูญหายไป รวมถึงการคบมิตรที่ดีมีศีลธรรมแนะนำในทางที่เกิดประโยชน์ และใช้จ่ายทรัพย์สินตามฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง มีการจัดสรรแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้นั้น เป็นส่วนๆ เพื่อเลี้ยงตนเองครอบครัวให้เป็นสุขด้วยความพอดีพอประมาณ ใช้ดำเนินธุรกิจธุรกิจ และเก็บไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น และควรใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อเลี้ยงบำรุงบุคคลต่าง ๆ เช่นมิตรสหาย เพื่อนร่วมงาน รวมถึงการทพสิทธิ์มบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการอุปถัมภ์บำรุงนักบวชให้เป็นสุขด้วย ซึ่งหลักปฏิบัติบำรุงต่อบุคคลต่าง ๆ เป็นแนวทางการใช้จ่ายทรัพย์สินให้พอดี พอมี พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป

^{๗๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระนิพนธ์ พุทธศาสนสุภาษิต, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๙.

ตั้งนั้นวิธีการดังกล่าวทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นหลักการบริหารจัดการทรัพย์สินทาง
พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งถือว่าเป็นที่เข้ากับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือมีการแสวงหาทรัพย์สิน
รู้จักการรักษาทรัพย์สินไม่ให้เสื่อม รู้จักการคบมิตรที่ดี และรู้จักการใช้จ่ายทรัพย์อย่างพอเพียงตามกำลัง
ที่หามาได้ คุณค่าที่ได้รับคือบรรลุปเป้าหมายของชีวิตและประโยชน์ในปัจจุบัน

บทที่ ๓

ปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพยากรของพุทธศาสนิกชน

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชีวิตพุทธศาสนิกชน รวมถึงปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชน

๓.๑.๑ ความเป็นมาของปัญหาชีวิตพุทธศาสนิกชน

ปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลง จากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรม หรือจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองเพราะการนำเข้าซึ่งเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ทันสมัย อีกทั้งสังคมปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง จึงทำให้วิทยาการสมัยใหม่ที่เน้นคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในด้านวัตถุนิยมหรือการบริโภคนิยม และด้วยลักษณะการเปลี่ยนแปลงนี้เอง จึงทำให้เกิดปัญหาชีวิตขึ้นมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน ปัญหาความเกียจคร้าน ปัญหาความเครียด อันเกิดจากการทำงาน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ได้บั่นทอนคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อีกทั้งได้เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ มีน้ำมันแพง มีของขึ้นราคาจะสังเกตว่า ในภาพรวมของสังคมปัจจุบันค่าแรงงานได้ปรับตัวสูงขึ้น และค่าครองชีพ ก็ได้ขยับตัวสูงขึ้น ด้วยเช่นกัน

การดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักพุทธธรรมในสังคมปัจจุบันนี้ มีปัญหามากมายที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้คนทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมืองสาธารณสุข และวัฒนธรรม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณค่าของชีวิต ที่เกี่ยวกับความสุขและความทุกข์ ในสังคมปัจจุบัน ผู้คนโดยทั่วไปไม่ว่าจะอยู่ในระดับไหนในสังคม ในส่วนลึกแห่งจิตใจจะรู้สึกขาดความมั่นใจในความปลอดภัย รู้สึกมีปมด้อย นับตั้งแต่คนทำงานใช้แรงงาน จนถึงคนที่ทำงานใช้สมอง นอกจากนี้ยังมีคนบางกลุ่มที่มีจิตสำนึกถูกเหยียดหยามคนที่ต่ำกว่า อ่อนแอกว่า โง่กว่า จนกว่า พร้อม ๆ กันนั้น ก็รู้สึกอิจฉาคนที่สูงกว่า ฉลาดกว่า รวยกว่า แข็งแรงกว่า และรู้สึกเกลียดชังพร้อมกันไป ขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่ง สังคมปัจจุบันก็ช่วยุ้ให้คนในสังคมหลงใหลไปกับกิเลสตัณหาต่าง ๆ เพราะสังคมปัจจุบัน เป็นสังคมที่ยกย่องคนมีเงินมีอำนาจไม่ว่าคนเหล่านั้น จะได้ทรัพย์หรืออำนาจนั้นมาด้วยวิธีการอย่างไร หรือฉ้อฉลเพียงไหนก็ตาม เหตุนี้เองสังคมจึงเต็มไปด้วยอบายมุขทุกรูปแบบ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้คนจำนวนมากต้องการแสวงหา สะสมวัตถุกันมากขึ้น และเป็นการเพิ่มแรงกระตุ้นในฝ่ายอกุศลมูลให้เพิ่มทวีมากขึ้น ทำให้อาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น มีการเบียดเบียน รวมถึงมีการฆ่ากันตายมากขึ้น เพราะว่าคนในสังคมไทย ได้รับเอาอิทธิพลจากค่านิยมบ้าง รสนิยมบ้าง สมัย

นิยมบ้าง และวัฒนธรรมหลายกระแสจากชาติต่าง ๆ ตามที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในสังคมปัจจุบัน ดังที่พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหาได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่ คนนิยมวัตถุมักมีกิเลสมากขึ้น และสิ่งที่ขาดคือศีลธรรมสภาพสังคมที่พอนเพาะเพราะรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก”^๑

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงว่าถ้าสังคมใดมีการเคารพธรรม มีการประพฤติปฏิบัติธรรมจะเป็นสังคมที่มีความสงบสุข เป็นสังคมที่น่าปรารถนา เป็นสังคมที่น่าต้องการของทุกคน ซึ่งทุกคนในสังคมมีการประพฤติปฏิบัติธรรมที่เสมอกัน ในเมื่อมีธรรมเสมอกันแล้ว ย่อมเป็นสังคมที่น่าดูและน่าอยู่ด้วยประการทั้งปวง ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมที่ปราศจากธรรม หรือมีธรรมที่เสมอก็คือเป็นสังคมที่ลุ่มๆดอนๆ หมายถึงการหาหลักประกันให้สังคมเกิดสันติสุขอะไรไม่ได้เลย ผลที่สังคมมีหลักธรรมเสมอกัน อาจกล่าวได้เป็น ๒ ประการ คือ^๒

๑. เป็นสังคมที่ไม่มีการเบียดเบียนกัน คือ เป็นสังคมที่มีความเห็นอกเห็นใจกัน ให้อภัยกันได้ ยอมรับในกรรมสิทธิ์ต่างๆ ของผู้อื่น นึกถึงอกเขาอกเรา เว้นจากการประทุษร้ายกันด้วยการกระทำ และด้วยคำพูด มีเมตตากรุณาต่อกัน

๒. เป็นสังคมที่มีแต่ความเสียสละช่วยเหลือกัน คือ สังคมจะอยู่กันด้วยความโอบอ้อมอารี ไม่มีความตระหนี่หวงแหน แบ่งปันกันกินแบ่งปันกันใช้ได้ ไม่เห็นแก่ตัวจัดจนเกินไป มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอยู่เสมอ และมักทนอยู่ไม่ได้เมื่อเห็นคนอื่นตกทุกข์ได้ยาก มักจะยื่นมือเข้าไปปกป้องช่วยเหลือทันที ด้วยความเต็มใจและเห็นอกเห็นใจ

ดังนั้น เมื่อสังคมไม่มีการเบียดเบียนกันมีแต่ความเสียสละและช่วยเหลือกันได้ดังนี้แล้วก็ไม่จำเป็นต้องหาหลักประกันอื่นใดอีก จะเป็นสังคมที่น่าอยู่สมบูรณ์แบบที่สุด คือ เป็นสังคมที่สมบูรณ์ด้วย “ความประพฤติชอบทางกาย ความประพฤติชอบทางวาจา ความประพฤติชอบทางใจ” ดังนี้คือ

๑. ความประพฤติชอบทางกาย คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤติผิดในกาม คือ เว้นขาดจากการกระทำทั้ง ๓ อย่าง เพราะการกระทำทางกายนี้อยู่ในชั้นหยาบ เห็นได้ง่ายถ้าเว้นเสียได้ย่อมพบกับประโยชน์สุขทั้งตนเองและผู้อื่น ตลอดทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังพระพุทธภชาษิตที่ว่า “บุคคลพึงทำกัลยาณกรรมสะสมไว้เป็นสมบัติในปรโลกด้วยว่าบุญ ทั้งหลายย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก”

๒. ความประพฤติชอบทางวาจา คือ ไม่พูดหลอกลวงกล่าวเท็จ ไม่พูดคำส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า เป็นผู้พูดแต่คำที่เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย เป็นผู้สำรวมระวังรักษาความเป็นจริงในการพูด ให้มีสติรู้เสมอในขณะที่พูด รวมถึงประโยชน์และความสุขที่ได้จากการพูด ผู้ฟังก็ได้รับประโยชน์จากการฟัง และใช้คำพูดที่ดีงาม ถูกกาล น่าพอใจ เกิดความชื่นใจชอบใจ ดังพุทธพจน์

^๑ สุภัตตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๕๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

ที่ตรัสไว้ว่า “ผู้ประเสริฐสุดในหมู่ชน บุรุษที่เป็นบัณฑิต เห็นเหตุอันนี้แล้วควรเปล่งวาจาที่ดี ไม่ควรเปล่งวาจาอื่น (วจีทุจริต) ให้ล่วงเวลาไป”

๓. ความประพฤติชอบทางใจ คือ ไม่คิดโลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่คิดพยาบาทหรือคิดแก้แค้นผู้อื่น เป็นผู้ไม่มีความหลง มีความคิดเห็นถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อนวิปริต เชื่อในหลักแห่งกรรมและรู้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิตตามเหตุปัจจัย ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “ผู้ใดจักสำรวจจิตที่ไปไกล เทียบไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง มีถ้าคือกายเป็นที่อาศัย ผู้นั้นจะพ้นจากบ่วงของมารได้”^๓

หลักความประพฤติชอบ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ นี้มีชื่อเรียกอย่างหนึ่งว่า สุจริต ๓ อย่าง ซึ่งเป็นหลักที่ทำให้บุคคลเจริญขึ้น เมื่อประพฤติปฏิบัติสม่ำเสมอ ย่อมเห็นทางแห่งความดีงามและความสุขในสังคมปัจจุบัน ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดหมายของชีวิตได้ เพราะว่าการกุศลธรรมที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักสุจริต ๓ นี้ย่อมเป็นความสุขในปัจจุบัน และย่อมติดตามไปเป็นประโยชน์ในภายภาคหน้าด้วย ดังนี้ ถ้าสังคมสมบูรณ์แบบทั้ง ๓ ประการนี้ จะเป็นสังคมที่ก้าวหน้าทางจิตวิญญาณ หากต้องการสังคมที่ก้าวหน้าและดำเนินชีวิตให้มีความสุข ก็ต้องหันมาสนใจในความประพฤติของตนเองก่อน โดยมุ่งไปที่การพัฒนาจิตใจ สังคมจะดีและเข้มแข็ง ก็ต้องขึ้นอยู่ที่จิตใจของสมาชิกทุกคนที่อยู่ในสังคม เพราะความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมใด ๆ ก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่แสดงออกของตัวบุคคลเป็นหลักสำคัญ พระพุทธองค์ยังได้ทรงตรัสถึงการดำเนินชีวิตในสังคมเชิงประพฤติไว้ใน “รากสูตร” คือ

๑. บุคคลที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
๒. บุคคลที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน
๓. บุคคลผู้ที่ไม่ปฏิบัติทั้งประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
๔. บุคคลที่ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตน ทั้งปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

การแบ่งประเภทบุคคลทั้ง ๔ นี้พระพุทธศาสนาไม่ยึดถือเงื่อนไขทางเชื้อชาติศาสนา ผิวพรรณ วรรณะ หรือฐานะทางเศรษฐกิจในสังคมมาเป็นเกณฑ์ตัดสินแต่พิจารณาจากระดับความประพฤติตน ให้เป็นประโยชน์ที่เกื้อกูลต่อส่วนรวมมาเป็นการตัดสิน แต่ถ้าจะประเมินค่าในความเป็นคนที่อยู่ในสังคม ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นได้ดังนี้ คือ (๑) บุคคลประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ นี้ ถ้าจะประเมินค่าแล้วยังมีประโยชน์อยู่บ้างในสังคม คือ เป็นบุคคลจำพวกที่มีคุณทางสังคมพอประมาณ เพราะยังใช้ชีวิตกระทำการต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง แต่บุคคลจำพวกนี้ อาจจะทำเพื่อจะได้ประโยชน์จากสังคมเป็นสิ่งตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น (๒) บุคคลประเภทที่ ๓ นี้ ถ้าจะประเมินค่าในความเป็นคนที่สมบูรณ์แบบตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นว่าบุคคลประเภทนี้ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่ำที่สุด เพราะว่า การกระทำ

^๓ โสภณ ขปิลมันท์, รูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองประเทศไทย, (รายงานการวิจัย : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔), หน้า ๓๑.

ตน หรือการดำเนินชีวิตของบุคคลประเภทนี้ ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้เจริญก้าวหน้าแก่ตนเองและสาธารณชนเลย คือ เป็นบุคคลที่กระทำตนให้เป็นคนเปล่าประโยชน์ ไร้คุณค่า นอกจากไม่ช่วยผู้อื่นในสังคมแล้ว ยังเป็นบุคคลที่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับตนเอง และยังสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมอีกด้วย เป็นบุคคลที่เอาเปรียบผู้อื่นในสังคมบุคคลประเภทนี้ควรตำหนิมากที่สุด ดังที่ พระพุทธองค์ทรงกล่าวตำหนิบุคคลประเภทนี้ว่า “เป็นดุจท่อนฟืนที่ถูกไฟไหม้ทั้ง ๒ ข้าง ตรงกลางเปื้อนอุจจาระจะนำมาใช้ประโยชน์ในบ้านก็ไม่ได้ ในป่าก็ไม่ได้” (๓) บุคคลประเภทที่ ๔ นี้จัดว่าเป็นบุคคลที่สังคมต้องการเป็นอย่างมากตามหลักพระพุทธศาสนา ในแง่การปฏิบัติและในแง่การแสดงออก คือ เป็นบุคคลที่ไม่ทำตนให้เปล่าประโยชน์อย่างบุคคลประเภทที่ ๓ และก็ไม่ใช้ชีวิตแบบบุคคลประเภทที่ ๑ และที่ ๒ แต่ดำเนินชีวิตไปในทางสายกลาง ใช้ชีวิตกระทำประโยชน์เพื่อตนเอง และเพื่อประโยชน์แก่สาธารณชนในสังคมไปพร้อม ๆ กันด้วย ประโยชน์ตนในที่นี้ หมายถึงการกระทำตนเองให้บรรลุมรรคผล อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิต และหลังจากที่ทำประโยชน์ให้แก่ตนเองแล้วก็จะทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นในสังคมด้วย ประโยชน์ผู้อื่นในที่นี้ หมายถึง การกระทำตนเองเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ผู้อื่นเห็น หรือการสอนให้ผู้อื่นได้รู้ตาม ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี และพระอรียสาวกของพระองค์ด้วย เป็นต้น

ฉะนั้น การดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา บุคคลประเภทที่ ๔ เป็นบุคคลที่สังคมต้องการมาก เพราะจะทำเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมเป็นผู้มีชีวิตที่สมบูรณ์แบบด้วยคุณธรรม เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบด้วยศีลธรรม บุคคลประเภทนี้เอง ที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญและถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “วิญญูชน” กล่าวคือเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยสติปัญญา มีความระลึกรู้คิดได้เสมอ ก่อนจะทำ ก่อนจะพูดและก่อนจะคิดในสิ่งที่ตนทำ ประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นเสมอ จัดเป็นบุคคลประเภทอารยชน เป็นผู้ประเสริฐโดยแท้จริง เป็นบุคคลที่ไม่มีโทษ คือ เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ในศีล สมาธิ และปัญญาเรียกว่า “พระอรียบุคคล” ซึ่งเป็นบุคคลที่ไกลจากกิเลส ทำตนให้พ้นจากความทุกข์หรือปัญหาชีวิตได้อย่างสิ้นเชิง

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วการดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา แล้ว คือ บุคคลที่ประกอบด้วยสติปัญญา มีความรอบรู้ คือ รู้ในสิ่งที่ควรและไม่ควร อันเกิดจากการศึกษาเล่าเรียน เกิดจากการฟัง และเกิดจากการคิดทบทวน ในสิ่งที่พบเห็น ในการดำเนินชีวิตด้วยการจำแนกแยกแยะ พินิจพิจารณาด้วยปัญญา เป็นผู้ประกอบด้วยการกระทำชอบ อันได้แก่ความประพฤติ ทางกาย วาจา และทางใจ ไม่ข่มขู่ หลอกลวง เหยียบย่ำ เหยียดหยาม ไม่เอาเปรียบผู้อื่นในสังคม มีวินัยควบคุมตนเองได้ ปฏิบัติตามกฎกติกาที่ชอบของสังคมส่วนรวม ยึดถือจรริ่งศีลธรรม เคารพธรรม เป็นผู้ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส จะต้องเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยการใช้ปัญญา พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ไม่หลงติดอยู่ในมายาโลก มุ่งทำลายกิเลสตัณหา อันมีความโลภ ความโกรธ ความหลง สิ้นไปได้ซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณค่ามากที่สุดในสังคมปัจจุบันเพราะว่าบุคคล

ประเภทนี้ เป็นผู้สร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับตนเอง และทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมโลก ซึ่งเป็นผู้ยึดหลักพระพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต

๓.๑.๒ ปัญหาที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน

สภาพปัญหาชีวิตและสังคมไทยปัจจุบัน เป็นปัญหาที่สะสมพอกพูนตามมาและเพิ่มมากยิ่งขึ้น ขณะนี้กลายเป็นปัญหาอันใหญ่ของสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ ปัญหาอันยิ่งใหญ่ คือ ปัญหาด้านสังคม จนอาจสรุปเป็นข้อความสั้น ๆ แต่นำคิดอย่างยิ่งว่า “เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ^๔ ยิ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้ก้าวหน้ามากเท่าใด และความเจริญด้านวัตถุมีมากเท่าใดสภาพด้านจิตใจกลับเสื่อมลง จิตใจคนสับสน ว่าแห้ว คนขาดที่พึ่งทางใจครอบครัวที่เคยเข้มแข็ง กลับอ่อนแอ แดกแยก ชุมชน หมู่บ้าน ที่เคยเข้มแข็งก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกันประเด็นปัญหาสังคมที่สำคัญสรุปสั้น ๆ ดังนี้ ^๕

๑. ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านวัตถุ แต่เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ค่านิยมและสังคมคนไทยประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางจิตใจอย่างเห็นได้ชัดเจนหลายประการ เช่น นิยมวัตถุ นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ยกย่องคนรวย โดยไม่คำนึงถึงว่าจะร่ำรวยมาได้โดยวิธีใด เกิดการแข่งขันเอาไรต์เอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม การเบียดเบียนเอาไรต์เอาเปรียบนั้นนอกจากจะเบียดเบียนกันเองแล้ว ยังเบียดเบียนรุกรานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ สภาพธรรมชาติ ภูรุกราน ยืดครอง ถูกทำลาย สภาพน้ำเน่าเสีย สภาพคนจนอยู่ใน สลัมท่ามกลางตึกสูงอันหรูหราใหญ่โต สภาพความยากจนแร้นแค้นของคนในชนบท และสภาพเสื่อมโทรมทางสังคม อันเกิดจากความเสื่อมทางจิตใจมีมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากปัญหายาเสพติด โสเภณี โรคนิวส์และปัญหาอื่น ๆ รวมถึงการละเลยด้านศาสนา และประเพณีเป็นต้น

๒. ปัญหาอื่น ๆ ที่สืบเนื่องจากความเสื่อมทางด้านจิตใจและค่านิยม คือ (๑) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงอย่างมากและอย่างรวดเร็ว (๒) ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจนมีมากยิ่งขึ้น คนรวยมีเพียงจำนวนเล็กน้อย แต่เป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากมาย ทำให้คนจนส่วนใหญ่ที่จนอยู่แล้วกลับยิ่งยากจนลงไปกว่าเดิมอีก (๓) ความเจริญกระจุกอยู่แต่ในเมืองไม่ได้กระจายออกไป ทำให้คนชนบทอพยพเข้าสู่เมืองเกิดปัญหาตามมาทั้งในชนบทและในเมือง (๔) ระบบราชการขาดประสิทธิภาพ เพราะปรับสภาพไม่ทันกับปัญหาสังคมที่ซับซ้อนในเมืองหลวงและในชนบท และ (๕) คนไทยส่วนใหญ่พื้นฐานการศึกษาอย่างน้อย ปรับตัวไม่ทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เข้ามาสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะเรื่องข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์เป็นต้น

^๔ มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, *ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๙๘.

^๕ สุวิทย์ รุ่งวิสัย, *ปัญหาสังคม*, (เชียงใหม่ : พิมพ์ที่ดวงตะวันการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๖๙.

๓. วิกฤตการณ์ทางการเมือง หมายถึง ระบบการเมืองของไทยอันเป็นแบบแผน ของสังคมในการปกครองประเทศ และดูแลทุกข์สุขของประชาชนให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ขณะนี้การเมืองไทยมีปัญหาถึง ๘ ประการ คือ (๑) ใช้เงินเป็นใหญ่ (๒) มีการผูกขาดการเมืองโดยคนจำนวนน้อย (๓) คนดีมีความสามารถเข้าไปสู่การเมืองได้ยาก (๔) การทุจริตประพดุมิชอบมีอยู่ในทุกระดับ (๕) การเผด็จการโดยระบอบรัฐสภา (๖) การต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรังและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง (๗) การขาดประสิทธิภาพทางการบริหารและนิติบัญญัติ และ(๘) การขาดสภาวะผู้นำทางการเมือง

๔. วิกฤตการณ์ในระบบของราชการ หมายถึง ระบบราชการอันเป็นเครื่องมือปัญหาสังคมไทยกลับกลายเป็นปัญหาเสียเอง เช่น ปัญหาความเสื่อมศักดิ์ศรีของระบบราชการ ทำให้คนดีคนเก่งหนีระบบราชการ ปัญหาคอร์รัปชันในวงราชการปัญหาคุณธรรม เป็นต้น

๕. วิกฤตการณ์ของการศึกษา หมายถึง การศึกษาของไทยอัน เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของสังคมไทยกลายเป็นตัวปัญหาเสียเอง เช่นการเรียนแบบท่องจำเนื้อหาไม่ทันต่อความรู้ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ปัญหาการแก่งแย่งแข่งขัน ปัญหาระบบการศึกษา การบริหาร การกระจายโอกาสการศึกษา รวมถึงการศึกษาของสังคมก็มีปัญหาด้วยประมวลสรุป

ความหมายปัญหาสังคม มีผู้รู้ให้ความหมายไว้มากมาย แต่ในที่นี้จะนำมากล่าวไว้เพียง ๕ ความหมายพอเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป คือ ^๖

ท่านแรกคือ Goid Garry and Frand R. Scarpitti กล่าวว่าปัญหาสังคม คือ สภาวะการณ์ที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ประชาชนมองเห็นว่าสภาวะการณ์นั้นเป็นสิ่งไม่ต้องการให้เกิดขึ้น และเห็นว่าสามารถจะแก้ไขได้ด้วยการกระทำร่วมกัน

Horton และ Lrslie ให้ความหมายไว้ว่าปัญหาสังคมเป็นสภาวะการณ์ที่มีผลต่อคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความรู้สึกรู้สึกว่าจะต้องร่วมกันแก้ไข

Raab และ Selznick เสนอสรุปได้ว่า ปัญหาสังคมคือปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมในลักษณะที่ขัดต่อระเบียบของสังคม

Konig ให้ความหมายว่าปัญหาสังคมคือสถานการณ์ที่สังคมเห็นว่าเป็นการคุกคามวิถีทางที่ปฏิบัติอยู่ หรือ ความสมบูรณ์ของงานด้วยเหตุนี้จึงควรจะทำจัดให้หมดสิ้น หรือ ให้เบาบางลง

ดร.ประสาท หลักศิลา อธิบายว่า ปัญหาสังคมเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจะเข้าใจกันหรือเชื่อกันว่าสถานการณ์เช่นนั้นเป็นอันตรายต่อคุณธรรมของปัญหาและต้องการหาทางแก้ไขสถานการณ์นั้นให้ดีขึ้นด้วยการร่วมมือทางสังคม

ลักษณะปัญหาสังคม จากความหมายข้างต้นนั้น พอสรุปลักษณะปัญหาสังคมได้ดังนี้

๑. เป็นสภาวะการณ์ที่มีผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมาก
๒. เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่พิจารณาว่าเป็นสภาวะการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา

^๖ สุวิทย์ รุ่งวิสัย, ปัญหาสังคม, หน้า ๗๔.

๓. ปัญหาสังคม จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อค่านิยมหรือการตีความในแบบแผนพฤติกรรมแตก
๔. ปัญหาสังคมย่อมผันแปร “ไปตามกาลเวลา”
๕. ปัญหาสังคมย่อมมีผลมาจากนโยบายของรัฐหรือจากพฤติกรรมที่มีได้คาดคิดล่วงหน้า

ไว้ก่อน

๖. บุคคลมีชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันย่อมมีความคิดเห็นการแก้ปัญหาสังคมที่แตกต่างกันทุกคนยอมรับการแก้ปัญหาสังคมที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเองมากที่สุด

สาเหตุของปัญหาสังคมทั่ว ๆ ไป จากการศึกษาสาเหตุของปัญหาสังคมของนักสังคมวิทยาหลายท่านปรากฏว่าผู้ศึกษาได้เสนอสาเหตุปัญหาสังคมไว้คล้าย ๆ กัน ซึ่งพอสรุปสาเหตุใหญ่ ๆ ได้ดังนี้^๗

๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
๒. ความไม่เป็นระเบียบของสังคม
๓. พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม
๔. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change)

ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามความเห็นของ Davis เขากล่าวว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดในการจัดระเบียบโครงสร้างหน้าที่ของสังคมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม คือ ในกลุ่มหรือองค์การทางสังคมแต่ละกลุ่ม องค์การทางสังคมหรือโครงสร้างของสังคมเหล่านั้น คือ เปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปจนถึงความสัมพันธ์ในกลุ่มทั้งสังคมเลยทีเดียว ดังนั้นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จะก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญดังนี้^๘

๑. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง
๒. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม
๓. การเพิ่มประชากร
๔. การอพยพ
๕. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี
๖. การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ย่อมก่อให้เกิดปัญหา
๗. การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคม

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

^๘ อุดลย์ ต้นประยูร, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บาร์มีการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๖๒.

ความไม่เป็นระเบียบของสังคมกับปัญหาสังคม ความไม่เป็นระเบียบของสังคมหมายถึง ภาวะที่สังคมหรือสถาบันพื้นฐานทางสังคม ไม่สามารถจะควบคุมสมาชิกของสังคมให้ปฏิบัติตามระเบียบ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่สำคัญมี ๕ ประการด้วยกันคือ^๙

๑. ความล้มเหลวของกลุ่มจารีตประเพณีหรือสถาบันพื้นฐาน ผลประโยชน์ของกลุ่มชนขัดกัน
๒. หน้าที่ตามสถานภาพและบทบาทที่ขัดแย้งกัน
๓. ความผิดพลาดในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแผนของสังคม สถาบันหรือหน้าที่
๔. ความขัดแย้ง ระหว่างกฎเกณฑ์กับความมุ่งหวัง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้ให้ประชาชนในสังคมปฏิบัติตาม

พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดของสังคมกับปัญหาสังคม เป็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับและไม่อาจทนได้ สังคมเห็นว่าเป็นความรับผิดชอบของสังคมและมีผลกระทบต่อสังคมโดยส่วนรวม เช่น ผู้เสพติดให้โทษ

การที่คนเรามีพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นเกิดจากปัจจัยหลายประการด้วยกันที่สำคัญมีดังนี้^{๑๐}

๑. ปัจจัยทางชีววิทยา (Biological Factor)
๒. ปัจจัยทางจิต (Mental factor)
๓. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Factor)
๔. ปัจจัยค่านิยมทางสังคม (Social Value)
๕. ปัจจัยโครงสร้างทางสังคม (social structure factor)

การศึกษาปัญหาสังคมในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสังคมนั้นมีวิชาการหลายแขนงที่กล่าวถึงและนักวิชาการในแขนงนั้น ๆ ได้ทำการศึกษาปัญหาสังคม ตามทัศนะของเขาตั้งเช่นวิชาจิตวิทยา จะศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์และสังคมในแง่จิตวิเคราะห์เป็นสำคัญวิชามานุษยวิทยาศึกษาปัญหาสังคมโดยการวิเคราะห์ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมวิชาชีววิทยา นักชีววิทยา เห็นว่าองค์ประกอบทางชีววิทยาเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม มี ๒ ประการคือ พันธุกรรมกับสิ่งแวดล้อมวิชาสังคมวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษาปัญหาสังคมโดยมองความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม

ประเภทปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันมีอยู่มากมาย แต่ในที่นี้ผู้วิจัยจะนำมากล่าวเฉพาะปัญหาที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้^{๑๑}

๑. ปัญหายาเสพติด

ยาเสพติด ตาม พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๖๕ให้ความหมายว่า ยาต่าง ๆ ที่รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศเป็นยาเสพติดให้โทษตามบัญชีที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยเห็น

^๙ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๔๓.

^{๑๐} อุดลย์ ตันประยูร, ปัญหาสังคม , หน้า ๗๑.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

ว่าอาจทำให้ผู้เสพติดแล้วให้โทษแก่ผู้บริโภค ทำให้เกิดความต้องการอย่างแรงกล้าทั้งทางร่างกายและจิตใจ (๑) ผู้เสพติดต้องตกเป็นทาสของยาเสพติดจะหยุดเสพมิได้ และ (๒) ผู้เสพติดต้องเพิ่มปริมาณของยาเสพติดขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นอันตรายต่อร่างกายประเภทของยาเสพติดให้โทษ ^{๑๒}

๒. ปัญหาคอร์รัปชัน (Corruption)

คอร์รัปชัน ความหมาย ตาม websters seventh New Collegiate Dictionary อธิบายคำว่า คอร์รัปชันไว้ดังนี้^{๑๓}

๑. เป็นการกระทำที่ขัดต่อความซื่อสัตย์ คุณธรรมความดี หรือศีลธรรม
๒. เป็นการกระทำผิดทำนองคลองธรรม กฎเกณฑ์ หรือกฎหมาย เนื่องจากการให้สินบนหรือไม่เหมาะสม

๓. เป็นการกระทำที่ถือว่าไม่บริสุทธิ์ หรือไม่เหมาะสมในพจนานุกรมฉบับสมัยของ เปลื้อง ณ นคร กล่าวว่า คอร์รัปชันเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง คดโกง ทุจริตอย่างกว้างขวาง ส่วนมากใช้ในเรื่องทุจริตและความไม่ซื่อตรงต่อหน้าที่ในวงราชการ

๓. ปัญหาความยากจน (Poverty) ^{๑๔}

ความยากจน คือ สภาพการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่สามารถจะบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนเป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้ สาเหตุของปัญหาความยากจนเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันในความสามารถของบุคคล สิ่งของและบริการต่าง ๆ มีมากขึ้น ไม่สามารถทำงานตามปกติทั้งนี้เนื่องจากความเจ็บป่วยความพิการทางร่างกายและจิตใจ, ชราภาพ มาจากภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด ฯลฯ

๓.๒ ปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน

จากปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันนี้ทำให้พุทธศาสนิกชนนั้นเกิดปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สิน เช่นจากการแสวงหาทรัพย์สินไม่ถูกวิธี และใช้จ่ายทรัพย์สิน ไม่ถูกวิธี มีสาเหตุดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ ปัญหาการขาดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน

ปัญหาการขาดความเพียร คือ ไม่ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานและไม่ประกอบอาชีพอันสุจริต ผักผ่อนให้มีความชำนาญ และรู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบตรา หาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี การประกอบอาชีพการงานนั้น ต้องทำเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและ

^{๑๒} นิยม บุญมี, ปัญหาการดำเนินชีวิต, (ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ :มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๗๗.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

ครอบครัวมีความขยันในการทำงานตามหน้าที่ หรือตามอาชีพของตนโดยไม่เกียจคร้านไม่นั่งคุยหรือทำกิจอื่นใดที่ไม่เกี่ยวข้องกั้งงานในหน้าที่ จนทำให้เสียเวลาไปโดยไร้ประโยชน์ แม้บางครั้งการทำงานนั้นอาจไม่ใช่การหาทรัพย์โดยตรง เช่น การเป็นนักศึกษา มีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียนก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้บังเกิดผลดี โดยถือว่าเป็นหน้าที่ในปัจจุบัน แม้ยังไม่ได้ทรัพย์แต่การศึกษาก็เป็นเหตุเบื้องต้นที่จะนำไปสู่อาชีพการงานที่ดีในอนาคต หากนักศึกษาเป็นนักกีฬาด้วย นอกจากขยันตั้งใจเรียนแล้ว นักศึกษาก็ต้องขยันหมั่นฝึกซ้อมกีฬาที่ตนถนัดด้วยอีกทางหนึ่ง เพราะกีฬากำลังพัฒนาเป็นกีฬาอาชีพ มีกีฬาหลายประเภทที่สามารถทำให้หาทรัพย์ได้โดยสุจริต ด้วยร่างกายแรงใจของตนเอง เช่น อาชีพนักมวย นักฟุตบอล กอล์ฟ สีสาศ หรือจากการได้ไปแข่งขันในโอกาสต่าง ๆ เช่น โอลิมปิก เอเชียเกมส์ หากมีความขยันหมั่นเพียรฝึกซ้อมจะส่งผลให้ได้รับเหรียญทองและได้รางวัลเป็นทรัพย์สิ้นเงินทองจำนวนมาก เป็นต้นจึงนับว่าความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ทำหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ จะทำให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน คือ มีทรัพย์สิ้นเงินทองสำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภค ไว้ดำรงชีพ^{๑๕}

ทรัพย์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงต้องแสวงหาทรัพย์เพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับชีวิต ซึ่งการแสวงหาทรัพย์นั้นมีทั้งการแสวงหาด้วยการงานที่ชอบธรรมบ้างและแสวงหาโดยไม่ชอบธรรมบ้าง ดังที่มีปรากฏใน อังธสูตร^{๑๖} พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงการแสวงหาของบุคคล ๓ จำพวก ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลกทรัพย์อย่างนั้นไม่มีแก่บุคคลตาบอดและบุคคลตาบอดย่อมไม่ทำบุญโทษเคราะห์ย่อมมีแก่บุคคลตาบอดผู้มีนัยน์ตาเสียในโลกทั้งสอง ในกาลต่อมา เราได้กล่าวถึงบุคคลตาเดี๋ยวนี้ไว้ก็บุคคลตาเดี๋ยวหมกมุ่นกับธรรมและอธรรมแสวงหาโภคทรัพย์ด้วยการคดโกงและการพูดเท็จ อันเป็นการลักขโมยทั้งสองอย่าง ก็มาณผู้เป็นกามโรคีบุคคล เป็นคนฉลาดที่จะรวบรวมโภคทรัพย์ เขาเป็นคนตาเดียวจากโลกนี้ไปสู่นรกย่อมเดือดร้อนส่วนบุคคลสองตา เรากล่าวว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐที่สุด เขาให้ทรัพย์ที่ตนได้มาด้วยความหมั่นเป็นทาน จากโภคทรัพย์ที่ตนหาได้โดยชอบธรรม มีความดาร์ประเสริฐ มีจิตใจไม่วอกแวก ย่อมเข้าถึงฐานะที่เจริญซึ่งไปแล้วไม่เศร้าโศก บุคคลควรเว้นให้ห่างไกลจากบุคคลตาบอดและบุคคลตาเดียว แต่ควรคบบุคคลสองตาที่ประเสริฐที่สุด^{๑๗}

พิจารณาจากพระพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การแสวงหาทรัพย์ของบุคคล ๓ จำพวก ได้แก่ บุคคลตาบอด บุคคลตาเดียว และบุคคลสองตา ปรากฏว่า บุคคลตาบอดและบุคคลตาเดียว แสวงหาโภคทรัพย์ด้วยความไม่ชอบธรรม กล่าวคือ แสวงหาด้วยการประพฤติดีศีลธรรม

^{๑๕} อุดลย์ ต้นประยูร, **ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บาร์มีการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๕๖.

^{๑๖} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/ ๒๙/ ๑๗๘ - ๑๘๐.

^{๑๗} อัง.ทุก. (ไทย) ๑๐/ ๑๙/ ๑๗๙ - ๑๘๐.

ก่อความเดือดร้อน เบียดเบียนมนุษย์และสัตว์อื่นให้เดือดร้อนทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นการสร้างกรรมซึ่งเป็นเหตุให้ต้องได้รับความทุกข์ในภายหลัง (ทุกข์ภูมิ) สำหรับการแสวงหาของบุคคลสองตานั้น เป็นการแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม และใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรในการสร้างบุญกุศล อันเป็นเหตุให้ได้รับความสุขในภายหลัง (สุขคติภูมิ) บุคคลจึงไม่ควรแสวงหาโภคทรัพย์อย่างเช่นบุคคลตาบอดและบุคคลตาเดียว พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญบุคคลสองตาว่าประเสริฐที่สุด และควรคบหาเป็นมิตร เพราะจะแนะนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ นำมาซึ่งความเจริญแก่ฐานะอย่างมีความสุข

ในอรรถกถา ได้กล่าวถึงบุคคล ๓ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก คือ ๑. จักขุบอด (บุคคลตาบอด) ๒. จักขุข้างเดียว (บุคคลตาเดียว) ๓. จักขุสองข้าง (บุคคลสองตา) ซึ่งบุคคลตาบอด จะมีภัยในทุคติอันเป็นผลมาจากการประพฤติกายทุจริต ผู้มีปัญญาย่อมประพฤติดนในทางสุจริตเป็นกุศลทั้งทางกาย วาจาและใจ^{๑๘}

ตัวอย่างเรื่องเล่าในอรรถกถาสวรรณหังสชาติก ได้กล่าวถึงนางภิกษุณีชื่อ ภูถันทา ต้องเสื่อมลาภเพราะความโลภอยากได้กระเทียม เพื่อนำไปบริโภคน แต่การแสวงหาเพื่อให้ได้กระเทียมดังกล่าว มีอาการเช่นขโมย เพราะไม่มีความยินดีพอใจกระเทียมที่ให้ จึงขนกระเทียมไปจนหมดเรือนโดยผู้ให้ไม่เต็มใจ เป็นเหตุให้ความเลื่อมใสของผู้ปวารณาต้องเสื่อมลง และเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุณีฉันทกระเทียม ปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ และแม้ในอดีตของนางภิกษุณี ภูถันทา ก็ต้องเสื่อมลาภ เพราะความโลภ อยากได้ขนทองคำ ซึ่งในครั้งนั้นภิกษุณีถูกภานทา คือ นางพราหมณี มีความอยากได้ขนทองคำจากพญาหงส์ทอง ซึ่งครั้งนั้นคือ พระพุทธเจ้า มีความไม่ยินดีพอใจพญาหงส์ทองสลัดขนเป็นทองคำให้ครั้งละหนึ่งขน จึงได้ทำอกุศลด้วยการกล่าววาจาเป็นไปด้วยความโลภจนพญาหงส์ทองเชื่อในคำพูด จากนั้นจึงทำการถอนขนพญาหงส์ทองจนหมด เป็นการทำร้ายทางร่างกายของพญาหงส์ทอง แต่ขนที่ถูกถอนนั้นได้กลายเป็นขนนกธรรมดา เพราะไม่ได้ให้ด้วยความเต็มใจ ครั้นเมื่อขนที่ถูกถอนขึ้นมาใหม่แล้ว หงส์ทองนั้นก็บินจากไปอย่างไม่ทวนกลับมาอีกต่อไป ทำให้ทั้งตนและธิดาไม่ได้ขนทองคำเพื่อเป็นทรัพย์ไว้ใช้สอยอีกต่อไป^{๑๙} ดังนั้น โภคทรัพย์จึงเป็นเหตุของความทุกข์ เพราะต้องแสวงหาทรัพย์ซึ่งการแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม ประกอบด้วยความโลภสุดท้าย ผลที่ได้รับทำให้ต้องเสื่อมจากทรัพย์สมบัติที่ตนปรารถนา สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ตนและผู้อื่นในภายหลัง

๓.๒.๒ ปัญหาการไม่รู้จักรักษาการทรัพย์สิน

ปัญหาการไม่รู้จักรักษาการทรัพย์สิน ประหยัดทรัพย์ คือ ไม่รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาทรัพย์สินและผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน

^{๑๘} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๗/๖๒ .

^{๑๙} คุรยละเอียดใน ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๕๖/๕๓๖ - ๕๔๐.

ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย หลักธรรมข้อนี้ มีจุดมุ่งหมายให้เป็นคนมัธยัสถ์ รู้จักจ่ายทรัพย์ไปในทางที่เกิดประโยชน์ ไม่ใช่นำไปใช้เพื่อกามคุณ เพื่อรูป รส กลิ่น เสียง จนทำให้ทรัพย์นั้นหมดไปโดยไม่ทำให้ตนเองเจริญขึ้น ได้มั่งมีไม่ก็ช่วยยามก็กลับไปลำบากยากจนเพราะใช้ทรัพย์ไปในกามคุณและอบายมุข บ้างครั้งจนถึงกลับเป็นหนี้สิน เสียทรัพย์และเสียเกียรติ มีนักกีฬาหลายคนที่ได้ทรัพย์มามากมายจากการแข่งขัน แต่ต้องพบกับความลำบากในบั้นปลายของชีวิต เหตุเพราะไม่มีธรรมในข้อนี้ นั่นเอง^{๒๐}

การไม่ใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นโทษอย่างยิ่ง กล่าวคือ ไม่บริโภคด้วยตนเอง ไม่สงเคราะห์บุคคลที่ควรสงเคราะห์เช่น บุตร ภรรยา ญาติ มิตร สหาย เป็นต้น ให้ได้รับความสุขจากทรัพย์ที่หามาได้ โภคทรัพย์เหล่านั้นเมื่อไม่ได้ใช้สอยให้เกิดประโยชน์ก็เหมือนของนั้นตั้งอยู่เฉยๆ นับวันมีแต่จะต้องเสียหายหรือหมดสิ้นไปด้วยเหตุต่างๆ ดังมีเรื่องเล่าในพระสูตรเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ในปฐมอปุตตกสูตร^{๒๑} ได้กล่าวถึงเศรษฐีไม่มีบุตร ถูกพระเจ้าปเสนทิโกศลขนทรัพย์สมบัติมาไว้ในพระราชวัง เฉพาะเงินเท่านั้นมี ๘,๐๐๐,๐๐๐ ส่วนเครื่องเงินนั้นไม่ต้องพูดถึง ซึ่งคบดีผู้เป็นเศรษฐีครั้งที่มีชีวิตอยู่ได้บริโภคปลายข้าวกับน้ำผักดอง นุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบที่ตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ใช้ยานพาหนะเก่า ๆ ก็นั่งรถด้วยใบไม้ ตลอดชีวิตไม่ทำตนให้มีความสุขสำราญ ไม่เคยแบ่งปันและไม่สงเคราะห์บุคคลที่ควรสงเคราะห์ให้ได้รับความสุขสำราญ เช่น มารดา บิดา บุตร ภรรยา ทาสและกรรมกร เป็นต้น อีกทั้งไม่สร้างบุญกุศลให้ได้รับวิบาก อันเป็นผลดีนำสู่ทางสวรรค์ไว้ในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้โภคะเหล่านั้นของเขาก็มิได้ใช้สอยโดยชอบอย่างนี้ พระราชาทั้งหลายรีบไปบ้าง โจรทั้งหลายปล้นไปบ้าง ไฟไหม้บ้าง น้ำพัดไปบ้าง ทายาททั้งหลายผู้ไม่เป็นที่รักนำไปบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ โภคะเหล่านั้นของเขาก็มิได้ใช้สอยโดยชอบ ย่อมเสียไปเปล่าโดยไม่มีการใช้สอย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสคาถาประพันธ์ว่า “น้ำเย็นในถิ่นอมมนุษย์ที่ไม่ได้ใช้สอย ย่อมเหือดแห้งไป ฉันทใด ทรัพย์ที่คนชั่วได้แล้ว ตนเองไม่ได้ใช้และไม่ให้คนอื่นใช้ ก็เสียไปเปล่า ฉันทนั้น...”^{๒๒}

จากที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องเศรษฐีไม่มีบุตรข้างต้น แสดงให้เห็นว่า คบดีเศรษฐีผู้ไม่มีบุตร มีอุปนิสัยในการเลี้ยงชีวิตที่ไม่สมควรกับฐานะ มีความเป็นอยู่เช่นเดียวกับผู้ขัดสนทรัพย์ ทำตนให้ลำบาก อีกทั้งไม่แบ่งปัน ไม่สงเคราะห์ในบุคคลผู้ควรสงเคราะห์และไม่ทำทาน ทั้งนี้เพราะ คบดีเศรษฐีมีความตระหนี่ในการใช้สอยทำให้ชีวิตต้องลำบาก แม้ตายไปก็ต้องพบกับความทุกข์ยากลำบาก เพราะไม่ได้สร้างบุญกุศลสะสมไว้เป็นต้นทุนในโลกหน้า ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่า สมบัติที่หามาได้หากไม่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยชอบถือว่าเป็นความชั่ว ผู้มีปัญญาย่อมพิจารณาใช้สอยโภคทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ ดังเช่นน้ำเย็นใสสะอาดในสระโบกขรณีที่มีผีเสื้อน้ำเฝ้าอยู่ ไม่มีใครได้ใช้สอย

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๒๑} ตูรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/ ๑๓๐/ ๑๕๕ - ๑๕๗.

^{๒๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/ ๑๓๐/ ๑๕๗.

ด้วยการอาบ หรือดื่มกิน น้ำนั้นก็จะเหือดแห้งหรืออาจกลายเป็นน้ำเน่าเสียเพราะไม่มีการถ่ายเท ส่งผลร้ายต่อร่างกายหากไม่พิจารณาก่อนนำไปใช้ดื่มกินหรืออาบ เช่นเดียวกับทรัพย์สินสมบัติของคบคิด เศรษฐีที่มีมากมายแต่ไม่นำไปใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ สุดท้ายก็ต้องถูกยึดทรัพย์ เข้าคลังหลวงเพราะขาดทายาท ความตระหนี่ในการใช้สอยจึงเป็นโทษของโภคทรัพย์

นอกจากนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ได้อธิบายว่า ความตระหนี่ หรือ ความหวงแหนทรัพย์สินสมบัติ ไม่ใช่ทรัพย์สินให้บังเกิดผลตามสมควรตามหน้าที่ ทรัพย์สินนั้นก็ไม่ได้ต่างอะไร กับถ่านไฟ และเป็นการทำให้ทรัพย์สินเป็นหมัน ไม่เกิดเป็นคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น ยิ่งกว่านั้น คนตายแล้วก็นำทรัพย์สินติดตัวไปไม่ได้ การใช้จ่ายทรัพย์สินให้เป็นคุณประโยชน์ตามสมควร แก้วสียและฐานะ ไม่ให้มากเกินไปจนถึงกับฟุ่มเฟือย ไม่ให้น้อยเกินไปจนถึงกับอัตคัดขาดแคลน ด้วยการยอมเสียสละ ในทางที่ควรเสียสละจึงเป็นสิ่งจำเป็นของคนทั่วไป ก็การใช้จะเสียสละทรัพย์สินให้เป็นคุณประโยชน์ได้ ต้องอาศัยการคอยกำจัดปัดเป่ามัจฉริยะ ความตระหนี่ ออกจากจิตสันดาน โดยพิจารณาให้เห็นโทษ ของความตระหนี่ เห็นอนิสงส์ของการเสียสละเป็นต้น^{๒๓}

๓.๒.๓ ปัญหาการคบคนพาล

ปัญหาการคบคนพาล คือ ไม่รู้จักการคบคนดีเป็นมิตร ไม่รู้จักเลือกบุคคลที่จะคบหาว่าจะ นำชีวิตของเราไปในทิศทางใด โดยเลือกเสวนา ศึกษาแบบอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีลจาจะ ปัญญา การคบมิตรตามหลักมงคล ๓๘ ประการ ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามงคลแรกที่พระ พุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติก็คือการไม่คบคนพาล และมงคลถัดมาก็คือต้องรู้จักคบบัณฑิต คำว่า คน พาล และ บัณฑิต เมื่อวิเคราะห์ให้แจ้งแล้วจะพบว่า มีทั้งคนพาลและบัณฑิตภายใน คนพาลและ บัณฑิตภายนอกคนพาลและบัณฑิตภายใน หมายถึงคนที่ปรากฏอยู่ในตัวเรา หากศึกษาสังเกตตัวเรา ให้ดีจะพบว่าบางครั้ง บางเวลาเราจะเกียจคร้านไม่ยอมฝึกฝน ไม่อยากทำงาน ไม่อยากไปเรียน ไม่ ยอยากทำความดี แต่อยากเที่ยวเล่น อยากนอนตื่นสาย อยากดื่มสุรา อยากเล่นไพ่ เล่นหวย เล่นการ พนัน ฯลฯ นี่แสดงว่าคนพาลภายในตัวเรา ปรากฏขึ้นแล้ว แต่บางครั้งเราก็ขยัน อยากไปเรียนอยาก ทำความดี ไม่อยากหนีเรียน ไม่อยากเล่นการพนัน ไม่อยากร่วมวงสุรา ฯลฯ นี่แสดงว่าบัณฑิตภายใน ตัวเราได้ปรากฏขึ้นแล้ว ส่วนคนพาลและบัณฑิตภายนอกหมายถึง คนอื่น คนที่มาชักชวนเราไปทำ เรื่องที่ไม่ดีไม่สมควรหรือเรื่องที่ดี ที่สมควรต่าง ๆ หากบัณฑิตภายในตัวเราเองเข้มแข็ง คนพาล ภายนอกก็ไม่อาจจะชักชวนเราไปได้ ดังนั้นความเป็นกัลยาณมิตรต้องเริ่มที่เราสร้างบัณฑิตและมิตร ขึ้นภายในตัวเองก่อน เมื่อบัณฑิตหรือมิตรภายในตัวปรากฏแล้ว ก็จะสามารถเลือกเสวนากับบัณฑิต หรือมิตรภายนอกได้ ดังคำกล่าวที่เราได้ยิน ได้ฟังอยู่เสมอว่า “คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” และการสังเกตว่าผู้ที่ตนคบหาด้วยนั้นเป็นคนพาลหรือ เป็นบัณฑิตคือ

^{๒๓} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), **ธรรมบทเทศนา เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธาราเพรส จำกัด, ๕๕๕), หน้า ๔๐๘.

กัลยาณมิตร พึงสังเกตว่าชอบชักชวนไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลาเสียสุขภาพและทำเรื่องที่เรา
ประโยชน์หรือไม่ เพราะหากเราไม่รู้จักเลือกคบบัณฑิตคือกัลยาณมิตรแล้ว ย่อมเป็นเหตุที่ทำให้เรา
ต้องเสียทรัพย์ที่หามาได้นั้นและไม่สามารถปฏิบัติธรรมในข้ออุฐานสัมปทาและอารักขสัมปทาได้^{๒๔}

ทรัพย์ที่หามาได้ หากถูกนำไปใช้จ่ายในทางที่เป็นโทษคือ อบายมุข ๖^{๒๕} ซึ่งเป็นช่องทาง
ของความเสื่อม ความพินาศแห่งโลกทรัพย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามเข้าไปข้องแวะ ควรหลีกเลี่ยงให้ไกล
คือ

๑. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๒. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน
๓. การเที่ยวดูมหรสพ
๔. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๕. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร
๖. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน

อบายมุข ๖ ประการดังกล่าวข้างต้น เป็นช่องทางการใช้สอยที่นำมาซึ่งความเดือดร้อนทั้ง
แก่ตนเองและคนที่เป็นที่รัก รวมถึงหมกมุ่นในสังคัม และเป็นเหตุให้โลกทรัพย์ต้องหมดไป ดังในอรรถ
กถาธรรมบท ขุททกนิกาย ขราวรรค^{๒๖} มีเรื่องเล่ากล่าวถึงบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ดังนี้

บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก เกิดในตระกูลผู้มีสมบัติ ๘๐ โภภีในกรุงพาราณสี บิดาและมารดา
ให้ศึกษาแต่การฟ้อนรำ ขับร้อง ไม่ต้องสนใจในเรื่องกิจการงานแต่อย่างใด อีกทั้งยังได้แต่งงานกับหญิง
ในตระกูลที่มีฐานะเท่ากัน ศึกษาแต่การฟ้อนรำ ขับร้องเช่นกัน ภายหลังเมื่อบิดาและมารดาถึงแก่
กรรมก็ได้มอบทรัพย์สมบัติให้ รวมทรัพย์สมบัติของทั้งสองฝ่ายแล้วมีจำนวน ๖๐ โภภี ฝ่ายบุตรเศรษฐี
ผู้เป็นเหยื่อของนักเลงสุราซึ่งปรารถนาได้เสพสุราด้วยทรัพย์ของบุตรเศรษฐี ทุกวันบุตรเศรษฐีจะไป
ร่วมดื่มสุราและฟ้อนรำ ขับร้องกับนักเลงสุราเหล่านั้น ซึ่งเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ จนกลายเป็นกลุ่มใหญ่
เป็นเหตุให้บุตรเศรษฐีต้องใช้สอยทรัพย์มากขึ้นๆ จนในที่สุดต้องขายทรัพย์สินที่มีทั้งหมด เช่น
นา สวนดอกไม้ ยานพาหนะและแม้แต่ภาชนะเครื่องใช้ ผ้าห่มและผ้าปูนั้ง เป็นต้น ในบั้นปลายของ
ชีวิตทั้งตนและภรรยาก็ต้องเลี้ยงชีวิตด้วยการเป็นขอทาน^{๒๗} ดังนั้น การคบมิตรเช่นใดก็จะ
เหมือนกับมิตรที่คบ เมื่อคบคนพาล (นักเลงสุรา) เป็นมิตร ทรัพย์สมบัติก็ต้องหมดสิ้นไปกับการใช้สอย
ในทางเสื่อมแห่งทรัพย์นั้น ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัส เปรียบคนเขลาที่ย่อมเดือดร้อนเพราะทาลายหม้อ
สมบัติ ดังนี้

^{๒๔} อุดลย์ ต้นประยูร, ปัญหาสังคัม, หน้า ๕๘.

^{๒๕} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๒ ๔๗/ ๒๐๒ .

^{๒๖} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒ / ๑๘๑ - ๑๘๕.

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒ / ๑๘๑ - ๑๘๓.

นักเลงได้หม้อที่สามารถจะบันดาลสิ่งที่ยปรารถนาได้ทุกอย่างเขาย่อมประสบความสุขตลอดเวลาที่ยังรักษาหม้อนั้นไว้ได้ เมื่อใด เขาเมาสุรา คณอง ทำลายหม้อเสียเพราะความเมา เมื่อนั้น เขาจะเป็นคนเปลือยงุ่มง่ามผื่นฝ้าเก่า กลายเป็นคนโง่เง่าเตื่อตร้อนในภายหลัง ผู้ใดโง่เขลา ประมาท ได้ทรัพย์แล้วใช้สอยไปทำนองนี้ ผู้นั้นย่อมเตื่อตร้อนในภายหลัง เหมือนนักเลงทำลายหม้อชุมทรัพย์^{๒๘}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น พิจารณาได้ว่า การมีทรัพย์สมบัติก็เปรียบเหมือนการมีหม้อทรัพย์สมบัตินั้นสามารถใช้แลกเปลี่ยนเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้กับตนและบุคคลอื่นได้ตราบเท่าที่ยังมีชีวิตและครอบครองทรัพย์สมบัตินั้นอยู่ และการที่บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากดังกล่าวต้องพบกับความเสื่อมแห่งทรัพย์ในครั้งนี้มีเหตุจากความประมาท ขาดสติ อันเกิดจากการติดสุราและที่สำ คัญคือคบหามิตรที่เป็นนักเลงสุรา ซึ่งเป็นมิตรไม่แท้ คบหาตนด้วยหวังประโยชน์จากโภคทรัพย์เท่านั้น บุตรเศรษฐีจึงตกเป็นเหยื่อของนักเลงสุรา และเมื่อทรัพย์สมบัติหมดสิ้นไป มิตรไม่แท้เหล่านั้นย่อมหายจากไปเช่นกัน นอกจากนี้ด้วยความประมาทของบิดาและมารดาเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ไม่ส่งเสริมให้บุตรศึกษาวิชาความรู้ในการประกอบกิจการงานเพื่อหาทรัพย์เลี้ยงชีพได้ด้วยตนเอง แต่กลับส่งเสริมให้บุตรศึกษาแต่ในด้านการฟ้อนรำ ขับร้อง อีกทั้งให้บุตรมีคูครองที่ได้รับการเลี้ยงดูเช่นตน สุดท้าย ชีวิตของคนทั้งคู่ก็ต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบาก เพราะทรัพย์สมบัติที่ได้รับมาจากบิดาและมารดาของคนทั้งคู่ต้องหมดสิ้นไปด้วยการใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือยจากการติดสุราและการฟ้อนรำ ขับร้อง ซึ่งเป็นอบายมุข จึงไม่สามารถรักษาทรัพย์สมบัติไว้ได้ดังเช่นการทำลายหม้อชุมทรัพย์

๓.๒.๔ ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์ฟุ่มเฟือยเกินฐานะ

ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ ไม่รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย และไม่อยู่แบบพอดี สมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้มีรายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดไว้สำหรับปั้นปลายของชีวิต จะได้ไม่ลำบาก พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า “พึงเข้าใจ ระลึกไว้เสมอว่าการที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และ ครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค” คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ได้แก่ บิดา มารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครอง มิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงาน ทำบุญตลอดจนบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น สองส่วนใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน สามส่วนเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น^{๒๙}

^{๒๘} พุ.ชา.ติก.(ไทย) ๒๗/๒๑๒ -๑๒๓/ ๑๔๘.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

พิจารณาได้ว่า โทษของโรคทรัพย์ที่เกิดจากความตระหนี่ โดยไม่ใช้สอยทรัพย์ที่แสวงหา มาได้นั้นให้เกิดประโยชน์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ นับว่าเป็นสิ่งที่เจ้าของทรัพย์ต้องเสียโอกาสที่จะได้รับความสุข ที่เกิดจากการใช้สอยในสิ่งที่ตนปรารถนา และนำไปแบ่งปันให้ผู้อื่นได้รับความสุขเช่นกัน โรคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติไม่ว่าจะมีมากหรือน้อย เมื่อตายไปก็ไม่สามารถนำติดตัวไป และการที่บุคคลจะจัดความตระหนี่ให้ได้ก็ต้องหมั่นประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้ให้หรือผู้เสียสละ ซึ่งการกระทำ ได้อย่างนี้จะส่งผลต่อจิตใจของผู้ให้นั้นได้รับความสุข เป็นความสุขที่แท้จริง เพราะความสุขนี้เกิดจาก จิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสมีแต่ความยินดีที่ได้เห็นผู้อื่นได้รับประโยชน์จากโรคทรัพย์หรือทรัพย์ สมบัติของตน เช่น การร่วมบริจาคเพื่อการกุศลตามความสามารถของฐานะ เป็นการช่วยเหลือเพื่อน มนุษย์ในการขจัดความอดอยากให้กับผู้ยากไร้ สร้างโรงพยาบาล และเกื้อหนุนบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ต้องไม่ใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือย หรือใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น ไม่ประมาทในการใช้ สอย ซึ่งก็เป็นเหตุให้โรคทรัพย์ต้องหมดไปเช่นกัน เพราะเป็นการใช้สอยที่ขาดการพิจารณาถึงความ เหมาะสม กล่าวคือ ใช้สอยเพราะถูกกามคุณครอบงำจิตใจ มีความหลงติดในรูป รส กลิ่น เสียง และ โภภะ ทำให้เพลินเพลินและใช้จ่ายโดยไม่คำนึงถึงฐานะของตนเอง ครั้นทรัพย์หมดก็ต้องกู้ยืมมา ใช้สอยเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างไม่จบสิ้น จึงเป็นเหตุของความทุกข์ที่เกิดจากการกระทำของ ตนเอง เพราะต้องดำเนินชีวิตด้วยการดิ้นรนแสวงหาทรัพย์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นไปด้วยกุศลบ้าง อกุศลบ้างก็นำไปชำระหนี้เงินกู้ยืมที่มีเหตุมาจากการใช้สอยที่เกินฐานะคือ ความฟุ่มเฟือย ดังนั้น ความตระหนี่และความฟุ่มเฟือย จึงเป็นโทษของทรัพย์ที่เกิดจากการใช้สอยที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา จนทำให้ทรัพย์สมบัตินั้นต้องหมดสิ้นไป

๓.๓ การใช้จ่ายในทางที่เป็นโทษต่อการดำเนินชีวิต

ในสังคาลสูตร^{๓๐} พระพุทธเจ้าก็ได้ชี้แนะเกี่ยวกับ อบายมุข ๖ ซึ่งเป็นช่องทางของความ เสื่อม ทางแห่งความพินาศ เหตุย่อยยับแห่งโรคทรัพย์ และมีโทษ ดังนี้

๑. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท และมีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) เสียทรัพย์ทันตาเห็น
- ๒) ก่อการทะเลาะวิวาท
- ๓) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค
- ๔) เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง
- ๕) เป็นเหตุให้ไม่รู้จักอาย
- ๖) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

^{๓๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒ - ๒๗๔/ ๑๙๙ - ๒๑๘.

การเลี้ยงชีพด้วยการหมกมุ่นในการเสพสุรา หรือยาเสพติดทุกชนิด ย่อมเป็นเหตุของการเสียหาย (เงิน) โดยเปล่าประโยชน์ ในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการผิดศีลข้อที่ ๕ มีโทษจากการขาดสติ ขาดปัญญาที่จะแก้ไขหรือควบคุมอารมณ์ที่พอใจในกาม ทำให้ต้องทำในสิ่งที่ไม่ควร เช่น ทะเลาะวิวาท ลักขโมย ก่ออาชญากรรม เป็นต้น เป็นเหตุให้ต้องเสียชื่อเสียง ก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อเสพมาก ๆ ร่างกายก็จะอ่อนแอลง ป่วยเป็นโรค เช่น โรคสมองฝ่อ โรคหัวใจวาย ตับแข็ง เป็นต้น เป็นเหตุให้เสียชีวิตก่อนวัยอันควร

๒. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืนมีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาดน
- ๒) ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาบุตรภรรยา
- ๓) ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
- ๔) เป็นที่สงสัย (ระแวง) ของคนอื่นด้วยเหตุต่าง ๆ
- ๕) มักถูกใส่ร้ายด้วยเรื่องไม่เป็นจริง
- ๖) ทำให้เกิดความลำบากมากหลายอย่าง

การเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน เป็นสิ่งที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ เพราะผู้ต้องการสร้างฐานะให้มั่นคง ไม่พึงเอาเวลาและทรัพย์สินไปเสียเปล่าโดยไม่มีประโยชน์ มีแต่โทษ อาจต้องเคราะห์ร้ายได้รับอันตรายจากโจรหรืออาจต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นโจร สร้างความลำบากทั้งแก่ตนและคนรอบข้างให้ได้รับความทุกข์

๓. การเที่ยวดูมหรสพ มีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) มีการราที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๒) มีการขับร้องที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๓) มีการประโคมที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๔) มีเสภาที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๕) มีการบรรเลงที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๖) มีเถิดเทิงที่ไหน (ไปที่นั่น)

ผู้ที่ชอบการเที่ยวดูมหรสพ ไม่ว่าจะเป็นการขับร้อง การดนตรี การละคร หรือการละเล่นเพื่อบันเทิงต่าง ๆ ย่อมจะต้องเฝ้าติดตามว่า จะมีการแสดงสิ่งเหล่านี้เมื่อไร ที่ไหน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของความเพลิดเพลนจนหลงติด เป็นเหตุให้ต้องเสียหายโดยไม่จำเป็น ผู้ที่จะสร้างฐานะเพื่อความมั่นคงในชีวิต จึงควรพิจารณาด้วยปัญญาในการเลือกดูมหรสพ

๔. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท มีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) ผู้ชนะย่อมก่อเวร
- ๒) ผู้แพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ที่เสียไป

๓) เสียทรัพย์ทันตาเห็น

๔) ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาล ก็เชื่อถือไม่ได้

๕) ถูกมิตรอำมาตย์ดูหมิ่น

๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนัน ไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้

ผู้ที่หมกมุ่นในการพนัน ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาทรัพย์ เป็นผู้มีควมโลภ การพนันไม่ใช่วิธีการแสวงหาทรัพย์โดยชอบ เป็นวิธีของคนเขลา การพนันไม่เคยทำให้ใครมีความมั่นคงในฐานะการเงิน แต่เป็นบ่อเกิดแห่งหนี้สิน เพราะการพนันมีแพ้มีชนะ เมื่อแพ้แล้วไม่มีทรัพย์สมบัติที่จะพนันต่อ ก็ต้องสร้างหนี้ สุดท้าย ก็จะเป็นผู้ที่ล้มเหลวในชีวิต ไม่สามารถสร้างฐานะให้กับตนเองและครอบครัว แม้ปรารถนาจะสร้างครอบครัวกับหญิงหรือชายใดอันเป็นที่รัก ก็ไม่สามารถกระทำได้นั้น เมื่อทรัพย์สมบัติหมด เกียรติยศ ชื่อเสียง ย่อมหมดสิ้นไปด้วยเช่นกัน

๕. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษ ๖ อย่าง คือ

๑) เขามีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย

๒) เขามีนักเลงเจ้าชู้เป็นมิตรสหาย

๓) เขามีนักเลงเหล่าเป็นมิตรสหาย

๔) เขามีคนหลอกหลวงเป็นมิตรสหาย

๕) เขามีคนโกงเป็นมิตรสหาย

๖) เขามีโจรเป็นมิตรสหาย

การคบคนชั่วเป็นมิตร ย่อมทำให้เสียทรัพย์ สร้างความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและคนรอบข้าง เพราะคนชัวย่อมมีมิตรสหายเป็นคนชั่วเช่นกัน และได้ชื่อว่า ไม่คบหากัลยาณมิตร การสร้างฐานะจึงไม่สามารถกระทำได้ เพราะคนชั่วหวังในทรัพย์สมบัติของตนจึงคบหา คนชัวย่อมไม่มีความจริงใจ ดังนั้น การคบคนชั่วถือว่ามีโทษมากที่สุดของอบายมุขทั้ง ๖ ข้อ จึงต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการคบมิตร

๖. การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ อย่าง คือ

๑) มักอ้างว่า ‘หนาวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

๒) มักอ้างว่า ‘ร้อนเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

๓) มักอ้างว่า ‘เวลาเย็นเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

๔) มักอ้างว่า ‘เวลายังเช้าเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

๕) มักอ้างว่า ‘หิวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

๖) มักอ้างว่า ‘กระหายเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเลิศ ผัดเพี้ยนการงานอยู่อย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเสื่อมสิ้นไป^{๓๑}

ความเกียจคร้านจึงเป็นศัตรูของการทำความเพียร การจะสร้างฐานะเพื่อความมั่นคงในชีวิต ย่อมต้องอาศัยความเพียร มีความอดทน ขยันในการทงาน ผู้ที่มีอุปนิสัยเกียจคร้านในการงาน ย่อมมีข้ออ้างเพื่อจะหลีกเลี่ยงในการทงานเสมอ ดังนั้น โภคทรัพย์ย่อมไม่เกิดขึ้นกับผู้มีความเกียจคร้าน แต่ที่ยังมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายก็ด้วยอาศัยบุญเก่าที่ได้กระทำไว้ หากเมื่อใดหมดบุญเก่าชีวิตจะต้องประสบกับความลำบากเพราะความขัดสน ความเกียจคร้านจึงเป็นศัตรูร้ายของความสำเร็จในทุกเรื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น พระพุทธศาสนาได้สอนให้ละเว้น โดยไม่ให้เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้ง ๖ ประการ คือ การเสพสุรา การเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน การเล่นการพนัน การดูหนังดูละคร การคบคนชั่วเป็นมิตร และความเกียจคร้าน ล้วนเป็นช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศย่อยยับแห่งโภคทรัพย์ และทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง อีกทั้งจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเลย เพราะไม่สามารถรักษาทรัพย์สมบัติ รวมทั้งบุคคลในครอบครัวก็ไม่สามารถเลี้ยงดูให้ได้รับความสุขได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการคบคนชั่วเป็นมิตร ย่อมสร้างความพินาศให้แก่ทรัพย์สมบัติได้ง่ายที่สุด เพราะมิตรชั่วย่อมไม่ปรารถนาดี และมักส่งเสริมสนับสนุนให้กระทำแต่ในทางแห่งความเสื่อม ผู้มีปัญญาเท่านั้นที่ใช้สอยทรัพย์ด้วยความไม่ประมาท เห็นโทษของการใช้สอยในทางที่เป็นโทษ คือ อบายมุข ๖

ดังนั้น โทษของทรัพย์สินที่เกิดจากการใช้สอย ไม่ว่าจะเป็นการไม่ใช้สอยทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์คือ มีความตระหนี่ทั้งแก่ตนและไม่แบ่งปันผู้อื่น หรือแม้การใช้สอยที่ฟุ่มเฟือยทำให้ทรัพย์สินต้องเสียประโยชน์เกินความจำเป็นเพราะมีกามคุณเป็นเหตุ และการใช้สอยในทางที่เป็นโทษ หลงติดในอบายมุข ล้วนเป็นเหตุให้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ต้องหมดสิ้นไปด้วยภัย คือ จากพระราชอา ถูกโจรปล้นไฟไหม้ ถูกน้ำพัดพาไป และอาจถูกทายาทผู้ไม่ปรารถนาดีแย่งชิง ยักยอกนำไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ผู้มีปัญญาจึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสมก่อนการตัดสินใจใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้โดยชอบให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง ตลอดจนเพื่อเกื้อกูลแก่สังคมให้อยู่อย่างสงบสุข

๓.๔ สรุป

ในสังคมปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ทันสมัย อีกทั้งจึงทำให้วิทยาการสมัยใหม่ที่เน้นคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในด้านวัตถุนิยมหรือการบริโภคนิยม และด้วยลักษณะการเปลี่ยนแปลงนี้เองจึงทำให้เกิดปัญหาชีวิตขึ้นมาอย่างมากมาย เช่นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ก็เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อน

^{๓๑} ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๒๔๗- ๒๕๓/ ๒๐๒ - ๒๐๕.

ของคนอื่นเห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัว ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปัญหากับการบริการจัดการทรัพย์สินและดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน เช่น ปัญหาความเกียจคร้านในการทำงาน ปัญหาการไม่รู้จักรักษาทรัพย์สิน ปัญหาการคบคนพาล ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์สินฟุ่มเฟือยเกินฐานะ ซึ่งปัญหาเหล่านี้การขัดขวางได้มาซึ่งปัจจัย ๔ เพราะเกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้ง ๖ ประการ คือ การเสพสุรา การเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน การเล่นการพนัน การดูหนังดูละคร การคบคนชั่วเป็นมิตร และความเกียจคร้าน ล้วนเป็นช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศย่อยยับแห่งโภคทรัพย์ และทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง อีกทั้งจะไม่ใช่ที่ยอมรับในสังคมเลย เพราะไม่สามารถรักษาทรัพย์สินสมบัติ รวมทั้งบุคคลในครอบครัวก็ไม่สามารถเลี้ยงดูให้ได้รับความสุขได้อย่างยั่งยืน ผู้มีปัญญาเท่านั้นที่ใช้สอยทรัพย์สินด้วยความไม่ประมาท เห็นโทษของการใช้สอยในทางที่เป็นโทษ

ฉะนั้นบุคคลต้องประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดต่อหลักศีลธรรม เมื่อประกอบอาชีพที่สุจริตมีรายได้แล้ว ก็ต้องรู้จักเก็บออมรักษาทรัพย์สินนั้นไม่ให้เสื่อม การคบเพื่อนที่แนะนำประโยชน์และควรรู้จักใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้อันจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเพราะใช้จ่ายมากไปจนเป็นหนี้สินหรือใช้จ่ายน้อยเกินไปจนอัตคัดขัดสน การใช้จ่ายอย่างไรจะไม่ให้เดือดร้อนนั้น จึงจะถือได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตตามหลักของพุทธศาสนา

บทที่ ๔

วิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินโดยมีหลักหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ซึ่งมีหลักการจัดสรรทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิต และความมั่นคงในฐานะ ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ

พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนานั้นเป็นการปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันจนถึงอนาคตนั้นมีความสำคัญมาก ดังเช่น อุบาสกอุบาสิกาที่ได้ประพฤติปฏิบัติและบุคคลที่ได้มีบุญที่ได้เกิดร่วมในสมัยของพระพุทธองค์ อันเป็นแบบอย่างของแต่ละบุคคลที่ได้ปฏิบัติตนและได้มีการปฏิบัติตามแบบอย่างของพระอริยะ เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์ภายในที่เรียกว่า “อริยทรัพย์” โดยจะต้องมีการอาศัยทรัพย์ภายนอกมาเป็นปัจจัยช่วยส่ง อันหมายถึง ผลของการปฏิบัติธรรม ที่สมควรแก่ธรรมของเหล่าพุทธศาสนิกชนที่ได้ปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ในฐานะพุทธศาสนิกชน เมื่อสามารถประพฤติปฏิบัติได้แล้ว ผลของการปฏิบัติก็จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญทั้งแก่ชีวิตตนเอง ครอบครัวและสังคม ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็น “กฎธรรมชาติ” เพราะมนุษย์ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อการปฏิบัติมีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ หน้าที่ในการให้ผลนั้นก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ที่เรียกว่า “หน้าที่ตามธรรมชาติ” ไม่ใช่หน้าที่ของตนเป็นผู้ให้ผล

เมื่อพุทธศาสนิกชนปฏิบัติถูกต้องตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ซึ่งพุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้แจ้งชัดว่า การปฏิบัติบางอย่างให้ผลเร็ว บางอย่างก็ให้ผลช้า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดสรรของกฎแห่งกรรม และผลของการปฏิบัติตน ที่จะจัดสรรในการให้ผลด้วยความยุติธรรม การปฏิบัติตนนั้นมีความสำคัญมาก ดังเช่น อุบาสกอุบาสิกาที่ได้ประพฤติปฏิบัติและบุคคลที่ได้มีบุญที่ได้เกิดร่วมในสมัยของพระพุทธองค์ อันเป็นแบบอย่างของแต่ละบุคคลที่ได้ปฏิบัติตนและได้มีการปฏิบัติตามแบบอย่างของพระอริยะเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์ภายในที่เรียกว่า “อริยทรัพย์” โดยจะต้องมีการอาศัยทรัพย์ภายนอกมาเป็นปัจจัยช่วยส่ง อันหมายถึง ผลของการปฏิบัติธรรม ที่สมควรแก่ธรรมของเหล่าพุทธศาสนิกชนที่ได้ปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ

ดังนั้น เมื่อพุทธศาสนิกชนปฏิบัติถูกต้องตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะและกฎของธรรมชาติ ผลจะออกมาอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรม ซึ่งพุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้แจ้งชัดว่า

การปฏิบัติบางอย่างให้ผลเร็ว บางอย่างก็ให้ผลช้า ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการจัดสรรของกฎแห่งกรรม และผลของการปฏิบัติตน ที่จะจัดสรรในการให้ผลด้วยความยุติธรรม โดยรายละเอียดมี ดังนี้

๔.๑.๑ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักอุฏฐานสัมปทาเพื่อแก้ปัญหาความเกียจคร้าน

ความขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานสัมปทา) การที่เราจะได้สิ่งของ เงินทอง และชื่อเสียงเกียรติยศมานั้น เราจะต้องขวนขวาย ขยันหมั่นเพียรต่อสู้กับความยากลำบาก ถึงจะประสบกับความสำเร็จในการปฏิบัติตนตามหลักของ อุฏฐานสัมปทา คือ (ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร) ในชีวิตของบุคคลเรา เช่น เป็นข้าราชการ จะได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง อันนำมาซึ่งเกียรติยศแก่ตนเอง และวงศ์ตระกูล ก็จะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติตนตามหน้าที่การงานอย่างเต็มความสามารถ เป็นนักเรียน นักศึกษาที่จะประสบผลสำเร็จในด้านการศึกษาเล่าเรียน ก็จะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษา หรือการกระทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อสร้างฐานะให้กับตนเอง และครอบครัวก็เช่นกัน เราก็ต้องอาศัยความมานะอุตสาหะ และความหมั่นเพียร ถึงจะได้ทรัพย์นั้น ๆ มา เพราะอันเกิดมาจากที่บุคคลเรามีการปฏิบัติตนให้มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ไม่ประมาท ไม่พลัดวันประกันพรุ่ง ด้วยมีการจัดการงานให้เหมาะสม เลี้ยงชีพตนให้พอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่ตนหามาได้ให้มั่นคง มีศรัทธาที่ถึงพร้อมด้วยหลักของเบญจศีล คือศีล ๕ อันเป็นศีลสำหรับบุคคลโดยทั่ว ๆ ไป ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตาม อันประกอบไปด้วย

- (๑) เป็นผู้ทิ้งตนจากปาณาติบาต
- (๒) เป็นผู้ทิ้งตนจากอทินนาทาน
- (๓) เป็นผู้ทิ้งตนจากกาเมสุมิฉฉาจาร
- (๔) เป็นผู้ทิ้งตนจากมุสาวาท และ
- (๕) เป็นผู้ทิ้งตนจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^๑

ที่ปราศจากความตระหนี่ มีการบริจาทาน และชำระจิตใจให้ถึงพร้อมด้วย สัมปรายิกัตถประโยชน์ อันเป็นนิത്യ คือ ประโยชน์ที่จะช่วยส่งผลให้ได้รับในปัจจุบัน และความสุขในภายหน้า ที่ถึงพร้อมไปด้วย บุญ คือ จาคะ อันเกิดมาจากการที่ตนได้บริจาทาน ไปแล้วนั้น

นอกจาก การปฏิบัติตนตามหลักของ อุฏฐานสัมปทา คือ การที่ถึงพร้อมไปด้วยความหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ทางการงาน และการประกอบอาชีพอันสุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญ และให้รู้จักการใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบหาอุปนิสัย สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดีในการประกอบอาชีพทางการงานนั้น ต้องทำเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง และครอบครัว มีความขยันในการทำงานตามหน้าที่ จนไม่ทำให้เสียเวลาไปโดยไร้ประโยชน์ แม้บางครั้งการทำงานนั้นอาจไม่ใช่การหาทรัพย์มาเลี้ยงเราโดยตรง เช่น การที่เป็นนักเรียน นักศึกษา เป็นนักกีฬา ฯลฯ เหล่านี้ หากว่าเรายังต้องเป็นนักเรียน นักศึกษาอยู่ หน้าที่ในการปฏิบัติตนนั้น ก็ให้มีความตั้งใจ ใส่ใจในการศึกษาเล่าเรียนหนังสือ หากเป็น

^๑ อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๑๘๒-๑๘๕.

นักกีฬาด้วย ก็จะต้องมีความตั้งใจในการหมั่นฝึกฝน หมั่นฝึกซ้อม และหากยังต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว ก็จะต้องรู้จักการทำมาหาเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัว ให้มีความสุข ที่ถึงพร้อมไปด้วยความหมั่นขยันในการประกอบอาชีพการงานนั้น ๆ รู้จักเก็บออมทรัพย์สินที่เราหามาได้ด้วยมือทั้ง ๒ ข้างที่ได้มาโดยทางที่ชอบ ด้วยกฎหมาย และไม่ผิดหลักของศีลธรรมของบ้านเมืองเพราะสิ่งเหล่านี้ ก็ล้วนที่จะนำมาให้ซึ่ง ชื่อเสียง เกียรติยศ ความเจริญในหน้าที่ทางกรงาน และเพียบพร้อมไปด้วยทรัพย์สินเงินทอง ที่จะคอยเอามาใช้จับจ่ายในครอบครัว ให้ได้รับซึ่งประโยชน์สุขในปัจจุบัน

ดังนั้น การปฏิบัติตนตามหลักของ อุฏฐานสัมปทา จะพบเห็นโดยทั่ว ๆ ไปอันเป็นที่บุคคลเราทุกคนจะต้องการที่มีชีวิตที่ดี มีคุณภาพในสังคมที่ดี มีชีวิตของอนาคตที่มั่นคง ที่พร้อมจะได้รับจากการปฏิบัตินั้น ๆ ตามไปด้วยไม่ว่าในทางด้านวัตถุ หรือ สภาพของทางโลกทั่ว ๆ ไป ที่ทุกคนก็น่าจะมีหนทางของตน หรือมีความคิดเห็นของตนเองในแต่ละบุคคลไป เช่น ความคิดเห็นในด้านการเรียน ด้านอาชีพการงาน ด้านการดำรงชีวิตที่เป็นอยู่ในสังคม ที่จะเป็นตัวสะท้อนให้กับผู้ที่ได้ปฏิบัติตามไม่ว่าจะเป็นในด้าน ชื่อเสียง ด้านอาชีพ ด้านครอบครัวที่อบอุ่น ด้านบุตรที่ดี และในด้านความเป็นอยู่ในสังคมโดยรวม รวมถึงทางด้านทรัพย์สินเงินทอง ที่บุคคลนั้นได้มาด้วยความขยันหมั่นเพียรตามหลักธรรม ข้อที่ว่าด้วย อุฏฐานสัมปทา คือ (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น) อันเป็นสิ่งที่ชาวโลกทุกคนในสังคมเขาต้องการเหมือน ๆ กันในทุก ๆ ชีวิตบนโลกใบนี้

การใช้หลักอุฏฐานสัมปทาเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาความเกียจคร้านคือการแสวงหาเพื่อการสร้างฐานะให้มั่นคง เป็นเรื่องสำคัญในชีวิตที่ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้ว มักจะได้รับการปลูกฝังหรือถ่ายทอดความรู้สึกจากรุ่นสู่รุ่นให้ต้องรับรู้ และต้องมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้วยการแสวงหาที่มีวิธีการต่าง ๆ ในแต่ละอาชีพ ชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งในแต่ละคนจะมีระดับความอดทน อดกลั้น ความเพียร และที่สำคัญสติและปัญญาในการพิจารณาแก้ไข ปัญหาที่แตกต่างกันไป แต่ความสำเร็จในทุกด้านของชีวิต ต้องอาศัยความเพียร ดังนั้น ความเกียจคร้านจึงเป็นสาเหตุหนึ่งของความล้มเหลวในทุกด้านของชีวิต การนำหลักอุฏฐานสัมปทาหรือการถึงพร้อมด้วยความหมั่น จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาความเกียจคร้านในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมาย

ความเพียร เป็นธรรมที่สร้างความสำเร็จในทุกด้าน ผู้ที่ปรารถนาความสำเร็จ จำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่นในผลของการทำความเพียรก่อน เพื่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดความศรัทธา และพอใจที่จะกระทำความเพียรโดยชอบธรรม ดังนี้

๑. ความร่ำรวย เกิดขึ้นได้จากการลงมือกระทำด้วยความขยันหมั่นเพียรในการสร้างฐานะให้มั่นคง ไม่ใช่เกิดจากการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการอ่อนนวย คนทั่วไปถือกันว่า ความ

ร่ำรวยเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งของชีวิตไม่ใช่เกิดจากโชคชะตาหรือความบังเอิญ แต่เกิดจากการลงมือกระทำหรือขยันหมั่นเพียรในการสร้างเนื้อสร้างตัวให้เจริญรุ่งเรืองหรือให้เกิดมีขึ้นมาได้

๒. อำนาจ เกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น เป็นผู้มีความรู้ ร่ำรวย มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงๆ เป็นผู้สืบทอดตำแหน่งจากบรรพบุรุษ เป็นต้น อำนาจดังกล่าว ย่อมได้มาจากการบำเพ็ญความเพียรในการสะสมคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่มีอำนาจ

๓. เกียรติยศ ชื่อเสียง ย่อมได้มาจากการสั่งสมคุณงามความดี จนเป็นที่ยอมรับในแต่ละสังคมที่ตนมีบทบาท เช่น ได้รับเกียรติและมีชื่อเสียงในด้านการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับสังคม ความเป็นเลิศทางการค้า (นักธุรกิจ) เป็นเลิศทางวิชาการ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนต้องอาศัยความเพียรพยายาม ความอดทน ทั้งทางกายและทางใจอย่างมั่นคง

๔. ความรู้ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาทรัพย์ ความสำเร็จที่ได้ จากการศึกษาหาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ย่อมต้องอาศัยความพากเพียร พยายามในการค้นคว้าหาความรู้ให้สำเร็จตามหลักสูตร และหาความรู้ใหม่ๆ ให้ทันต่อสถานการณ์ที่อำนวยความสะดวกต่อการแสวงหาได้อย่างคล่องตัว ความรู้หรือการค้นพบสิ่งใหม่ เช่น การศึกษาจบชั้นสูงสุด การค้นพบทาง วิทยาศาสตร์ การบรรลุธรรม และการสร้างองค์ความรู้อื่น ๆ เป็นต้น^๒

๕. ความสุข ทุกคนที่เกิดมาปรารถนาให้ได้เข้าถึงความสุข ทั้งด้วยความสุขทางกายและทางใจ ทั้งสุขกายและสุขใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยความเพียรทั้งภายในและภายนอก ประกอบด้วยสติและปัญญาในการสร้างความสุขจากสิ่งที่ต้องการ

๖. ทรัพย์ภายใน เป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตไม่ให้อึดอัดร้อนในภายหลัง ซึ่งการที่จะให้มีทรัพย์ภายในเกิดขึ้นในตนได้นั้น ก็ต้องอาศัยความเพียรในการหมั่นฝึกฝนอบรมทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นไปในทางกุศล

ดังนั้น การแก้ไขพฤติกรรมเพื่อสร้างความขยันหมั่นเพียรให้มีขึ้นในตน จะเป็นประโยชน์ต่อการทำกิจหน้าที่ให้ถูกต้องและเหมาะสม ไม่ปล่อยให้ความเกียจคร้านครอบงำจิต ด้วยการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การนำหลักอัฐฐานสัมปทา เพื่อมาใช้ในเรื่อง ของความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพการงาน ที่จะไม่ทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามไม่เกิดความเกียจคร้าน เพื่อที่จะให้ลึกลงให้ไกลจากความชั่ววนาประการ สิ่งที่สำคัญที่จะต้องมียกคือ การระมัดระวังเพื่อสำรวมในการรักษากาย วาจาใจของตนไม่ให้กระทบกระทั่งไม่ให้หลงใหลตามกระแสหรือไปพบเจอกับอบายมุขทั้งหลาย

เมื่อเราเกิดความเกียจคร้านแล้วก็ต้องมีวิธีในการแก้ไขในปัญหา เหล่านั้น เช่น คนที่ไม่ยอมทำงานทั้งที่มีความสามารถจะทำได้ เป็นต้นจึงอ้างความเกียจคร้านเพื่อไม่อยากจะทำงาน

^๒ วิจารณ์ สุชีวิคุปต์ และสนธิ บางยี่ขัน, **ปรัชญาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : รามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๐.

ในที่นี้ ควรทราบถึงจุดหมายแห่งความสำเร็จหรือประโยชน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต่างต้องการอยากจะได้มาด้วยการแสวงหาให้มาก่อน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. จะต้องทำตัวให้เป็นบุคคลที่ตื่นนอนแต่เช้าทุกวัน ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้ที่มีมักจะนอนตื่นสายแล้วมักอ้าง มักแก้ตัวไปต่าง ๆ นานา ที่เป็นเหตุผลของบุคคลที่เกียจคร้านมักจะทำอย่างเสมอ
๒. ฝึกฝนให้ตนเป็นบุคคลที่มีความเพียรอยู่เป็นนิจ เช่น การที่เราเป็นนักเรียนนักศึกษาหรือบุคคลที่ทำการงาน ที่เรามีหน้าที่จะต้องทำอยู่ ก็จะต้องไปเรียน ไปทำงานนั้น ๆ อยู่เป็นต้น
๓. ฝึกให้เป็นบุคคลที่มีความมานะ บากบั่น อดทนต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่จะมากระทบ ไม่ให้เกิดเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพในการทำงาน และในการดำเนินชีวิตประจำวัน
๔. ฝึกฝนให้เป็นคนทำงานที่ได้รับมอบหมายมาแล้วนั้น จะต้องมีความตั้งใจที่จะกระทำให้เสร็จโดยไม่ปล่อยให้ค้างค้ำ หรือต้องงานเอาไว้อย่างไร ๆ แล้วค่อยกลับมาทำ
๕. ไม่เป็นคนขี้เกียจขี้ขลาด ไม่จับจด ทำให้งานเกิดความล่าช้า ประเภทที่เข้าหลักว่า ผัดวันประกันพรุ่ง อย่างนี้ไม่ดี
๖. ฝึกฝนให้ตนเป็นคนมีการศึกษา ค้นคว้า สอบถาม หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เป็นนิจ
๗. หมั่นในการใช้เวลาว่างของตน หางานหรือรายได้พิเศษ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง และครอบครัว
๘. เป็นบุคคลที่ทำตนเป็นประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่น หรือเพื่อนร่วมงาน
๙. ฝึกฝนตนเองเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมให้มีความร่วมมือ เช่น ไปสมัครเป็นอาสาสมัครตามโครงการต่าง
๑๐. อย่าพยายามทำตัวให้เป็นปัญหาของสังคม แต่ตรงข้ามกับพยายามทำตัวให้เป็นผู้ที่มีคุณค่าทางสังคม เป็นต้น^๓

การตั้งจุดหมายเพื่อจะไปให้ถึงนั้น จะต้องตั้งให้ถึงขั้นสูงสุดและขั้นรองลงมาตามลำดับความเหมาะสมกับความสามารถที่จะไปให้ถึงได้ เพราะถ้าตั้งจุดหมายไว้ต่ำจนเกินไป เมื่อบรรลุถึงจุดหมายนั้นแล้ว ก็จะเป็นอันสิ้นสุดหมดความท้าทายและเกิดความเบื่อหน่าย คิดว่าสูงสุดแล้วก็ไม่อยากจะแสวงหาค้นพบสิ่งอื่นหรือตั้งจุดหมายใหม่ต่อไป ถ้าตั้งจุดหมายไว้สูงเพียงอย่างเดียว เมื่อทำไม่สำเร็จประสบความล้มเหลวแล้ว จะเกิดความท้อแท้ท้อถอย ไม่เพียรพยายามอีกต่อไป

นอกจากการรู้จักตนเอง การเลือกจุดหมายแห่งความสำเร็จที่ตนเองพอใจแล้ว ยังต้องคำนึงถึงวิธีการและหลักการแก้ไขทั่วไป ซึ่งมีวิธีการมากมายที่สามารถจะนำมาแก้ไขได้ เช่น การทำตามหน้าที่ การสำรวจตนไม่เที่ยวเตร่จนเกินไป ความขยันหมั่นเพียรในการงานที่เป็นสัมมาชีพ ละเว้นการงานที่เป็นมิฉฉาชีพโดยประการทั้งปวง ไม่เกียจคร้านปล่อยการงานไว้ให้ค้างค้ำ ฯลฯ

^๓ กรมวิชาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **จริยศึกษา**, หน้า ๑๓๒.

ทางแก้ปัญหาเรื่องความเกียจคร้านในหลักอุฏฐานสัมปทา การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเป็นคนทีเกียจคร้าน กลับมาเป็นคนที่ขยันหมั่นเพียรนั้นนับได้ว่าเป็นเรื่องไม่ง่ายเลย แม้ว่าศัตรูของความขยันหมั่นเพียร นั่นก็คือ ความเกียจคร้านที่ฝังลึกอยู่ในจิตของมนุษย์มาช้านาน แต่ก็ไม่ยากนักถ้าเรามีความตั้งใจจริงจังในเรื่องที่จะพยายามแก้ สิ่งที่สำคัญคือจะต้องฝึกฝนให้ตนเป็นคนที่ทำแบบสม่ำเสมอและเป็นประจำทุก ๆ วันอย่าพลัดวันประกันพรุ่งจะต้องฝึกฝนให้เกิดมีขึ้นภายในจิตใจของเราเป็นนิจอยู่เสมอ เช่น

๑. งดเว้นจากอบายมุข หรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ นอกจากความเกียจคร้านแล้วยังมีอบายมุข ๕ ประการที่เป็นหนทางแห่งความเสื่อม คือ การเป็นนักเลงสุรา เทียวกลางคืนเที่ยวดูการเล่น เล่นการพนัน และคบคนชั่วเป็นมิตร และนอกนั้นยังมีหนทางแห่งความเสื่อมอื่น ๆ อีกมาก แต่ละหนทางนั้นๆ ล้วนนำมาสู่ความเสื่อมเสียทั้งสิ้น ท่านจึงควรให้งดเว้น

๒. ควรมีหลักในการประกอบอาชีพการงาน เอาใจใส่ต่อหน้าที่การงานมีความรับผิดชอบ โดยไม่อ้อแอ้โน่นอ้านี้ แล้วไม่ยอมไปทำงาน และหมั่นสร้างคุณความดี หรือคุณธรรมต่าง ๆ ให้เกิดมีขึ้นในตน

๓. ควรมีการเลือกคบคนดีเป็นมิตร เป็นเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมบ้าน เพื่อนสังคมเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่น ซึ่งต้องซื่อสัตย์ทั้งต่อหน้า และลับหลังรู้จักกาลเวลาที่เป็นคนที่ตรงต่อเวลา ทั้งรู้จักเหตุ และผล เรื่องรู้จักหนทางแห่งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นอย่างมีปัญญาที่รู้ทันและเป็นบุคคลที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายจะทำอะไรจะต้องรู้จักความพอประมาณหรือพอดี และพอดีกับความต้องการของตนแล้วจะเกิดเป็นความสุข การที่ขาดหรือไม่มีหลักเหล่านี้ก็จะทำให้เกิดเป็นความเกียจคร้านขึ้นมาได้ เป็นต้น^๔

๔. ยึดมั่นในอุดมการณ์ คือมีความตั้งใจมั่น มุ่งต่อความสำเร็จที่เลือกไว้อย่างดีแล้ว เช่น การศึกษา การทำงาน หรือการประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ตัดสินใจเลือกดำเนินการแล้ว ก็มุ่งไปสู่จุดหมายนั้นแม้จะมีอุปสรรคขัดขวาง ก็พยายามไปให้ถึงจุดที่ยึดมั่นหรืออุดมการณ์นั้นให้ได้

๕. งดเว้นจากอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ นอกจากความเกียจคร้านแล้วยังมีอบายมุขอีก ๕ ประการ คือ การเป็นนักเลงสุรา เทียวกลางคืน เทียวดูการเล่น เล่นการพนันและคบคนชั่วเป็นมิตร นอกจากนั้นก็ยังมีหนทางแห่งความเสื่อมอื่น ๆ แต่ละทางล้วนแต่เป็นทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อมเสีย จึงควรงดเว้นให้ได้

๖. สร้างคุณธรรมต่าง ๆ ให้มีขึ้นในตน เช่น การฝึกฝนพัฒนาตนเอง การฝึกสมาธิให้จิตใจเข้มแข็ง การเอาชนะใจตนเอง การตรงต่อเวลา ความอดทน ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการมีอารมณ์ขัน ฯลฯ

^๔ พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตโต), พระนิพนธ์ต่างเรื่อง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๙๑), หน้า ๖๑-๖๙.

๗. มีหลักวิธีการหรือศิลป์ในการทำงาน หาวิธีทำงานที่ดีกว่าเดิม ที่สำคัญก็คือการฝึกสมาธิหรือจิตใจให้เข้มแข็ง ฝึกกำลังใจให้มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่ท้อถอย สามารถต่อสู้กับอุปสรรคได้ดี ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ รวมทั้งการปรับปรุงบุคลิกภาพให้เหมาะสม^๕

๘. ความรอบคอบไม่มั่งง่าย การรู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ ความรอบคอบเป็นการมองเห็นคุณค่าของความรอบคอบและเห็นโทษของความมั่งง่าย ซึ่งถือเป็นความเห็นแก่ตัว เมื่อมองแยกแยะได้ดังนี้ ก็จะต้องพยายามทำธุระหรือกิจกรรมนั้น ๆ ให้สำเร็จโดยไม่ปล่อยให้ไม่คั่งค้างและให้เวลาเสียไป นอกจากนั้น เมื่อจะทำสิ่งใดก็ตามจะต้องพิจารณาให้รอบคอบและรอบด้านว่าสิ่งนั้นดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด มีประโยชน์หรือไม่ ถ้าหากพิจารณาใคร่ครวญรอบคอบแล้วเห็นว่าดีเห็นว่าถูกเห็นว่ามีประโยชน์ จึงค่อยทำ เพราะอะไรก็ตามที่เป็นประโยชน์แล้วจะละทิ้งไม่ได้

๙. ความเอาใจใส่ต่อหน้าที่การงาน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ จะทำสิ่งใดก็ตามต้องเอาใจใส่ ตั้งใจทำจริง ๆ โดยไม่อ้ำงโนนอ้างนี้แล้วหาเรื่องไม่ทำกิจหรือหน้าที่นั้น ๆ เมื่อทำได้ตั้งนี้ความเกียจคร้านจะไม่สามารถเข้ามาครอบงำได้ ความเกียจคร้านเกิดขึ้นมาได้เพราะคนเราไม่มีความตั้งใจจริงในการทำสิ่งนั้น ๆ กล่าวคือ เมื่อมีภาระหน้าที่ที่จะต้องทำ แต่ไม่ตั้งใจไม่เอาใจใส่ในภาระหน้าที่นั้น ความเกียจคร้านจึงครอบงำ แต่หากมีความตั้งใจเอาใจใส่ มองเห็นถึงคุณประโยชน์ของภาระหน้าที่นั้น ๆ แล้วรีบทำให้สำเร็จตามกาลเวลา สามารถแก้ไขความเกียจคร้านได้หรือป้องกันไม่ให้เกิดความเกียจคร้านขึ้นมาได้

๑๐. การคบคนดีเป็นเพื่อน การมีเพื่อนร่วมงานเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียรและตั้งใจทำงาน ฯลฯ จะช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงาน ให้อบอุ่นราบรื่น สบายใจ และประสบความสำเร็จ ลักษณะของผู้ร่วมงานที่ดี แม้กระทั่งการสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานให้เข้าใจได้ตรงกัน เมื่อเข้าใจตรงกันแล้วก็จะปฏิบัติตามเพื่อให้งานนั้น ๆ สำเร็จได้โดยเร็ว ไม่รอเวลาไม่รอช้า อันจะทำให้เกิดความเกียจคร้านได้

๑๑. ความซื่อตรงหรือความซื่อสัตย์ คนที่มีความซื่อตรงต่อตนเอง ผู้อื่นหรือสังคม และซื่อตรงต่อหน้าที่แล้ว จะไม่ถูกอคติครอบงำ เมื่อมีกิจกรรมหรือหน้าที่ใดเกิดขึ้นหรือได้รับผิดชอบไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กก็ตาม จะต้องทำหน้าที่นั้นด้วยความซื่อตรงและซื่อสัตย์ต่อการทำงานนั้น ๆ อันจะทำให้สำเร็จตามความปรารถนาได้ การรู้จักกาลเวลา หมายความว่า เมื่อคนรู้จักกาลสมัย เป็นคนตรงต่อเวลาแล้วก็จะรีบทำกิจการต่าง ๆ ให้สำเร็จ โดยรู้ว่า เวลานี้ต้องทำอะไร ไม่ปล่อยให้เวลาให้สูญเปล่าคือไม่ปล่อยให้เวลาให้ฆ่าตัวเอง เมื่อรู้อย่างนี้แล้วก็จะทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามกาลเวลา แล้วจะได้ทำหน้าที่อย่างอื่นต่อไป

^๕ วิจารณ์ สุชีวกุปต์ และสนธิ์ บางยี่ขัน, **ปรัชญาไทย**, หน้า ๖๑.

๑๒. การรู้จักตนเอง ต้องมีความเข้าใจตัวเอง เอาชนะใจตนเองให้ได้ กล่าวคือต้องรู้จักประมาณตนเองไม่ทำอะไรให้เกินความรู้ความสามารถของตน ทำอะไรให้พอดีกับความสามารถของตน กิจกรรมต่าง ๆ ก็ไม่คั่งค้าง และที่สำคัญกิจกรรมนั้น ๆ จะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการด้วย

๑๓. การรู้จักเหตุผล การรู้จักเหตุผลเป็นหนทางแก้ไขความเกียจคร้านอีกอย่างหนึ่ง คือรู้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ รู้ว่าสิ่งเหล่านี้สำเร็จมาจากเหตุเหล่านี้ เป็นต้น เมื่อรู้เหตุและผลแล้วก็พยายามหลีกเลี่ยงในสิ่งที่จะทำให้การงานนั้นคั่งค้างเสียให้ไกล

๑๔. ความพอดีเรียบง่าย จะทำการงานอะไร จะต้องรู้จักพอประมาณหรือพอดี ไม่ชักนำไปในทางเสื่อมเสียหาย เช่น การพูดหรือการกระทำ ก็ไม่พูดหรือกระทำให้ขาดหรือเกินไปทำอะไรต้องพอดีตัว พอดีตน พอดีกับความต้องการจึงจะเป็นสุข การขาดและการเกินอาจทำให้เกิดความเกียจคร้านขึ้นมาได้ เช่น เมื่อรู้ว่าขาดไปก็เกียจคร้านไม่แสวงหาอีก เป็นต้น ^๖

๑๕. การปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม ในที่เรียนหรือที่ทำงาน รวมทั้งที่บ้านด้วยถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดีสามารถโน้มน้าวให้เกิดความเกียจคร้าน แต่สิ่งแวดล้อมที่ดีสามารถโน้มน้าวให้เกิดความสุขต่อการทำงานและทำให้งานสำเร็จได้

๑๖. มีความขยันหมั่นเพียรต่อกิจกรรมต่าง ๆ เอาใจใส่ ตั้งใจทำงานกว่ากิจกรรมอื่น ๆ จะประสบความสำเร็จจึงค่อยทำในสิ่งอื่น

๑๗. ศึกษาธรรมะในศาสนาหรือปรัชญาที่ตนนับถืออยู่ในพุทธศาสนามีธรรมสอนใจหลายประการ เชื่อว่าเมื่อสพระธรรมเข้าถึงจิตใจแล้ว นิสัยไม่ดีต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลง ซึ่งหาใช่แต่จะกำจัดนิสัยเกียจคร้านได้อย่างเดียว ^๗

การเกียจคร้านการทำงาน ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนไว้ถึงโทษ ๖ ประการ คือคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนผู้ที่มีมุ่งหวังความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน จึงควรละเว้นจากอั้งเหตุ ๖ ประการ คือ

๑. มักอ้างเหตุว่าหนานักแล้วไม่ทำงาน ซึ่งเป็นนิสัยของบุคคลที่เห็นแก่การนอนไม่ชอบการทำงานซึ่งเกียจคร้านเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

๒. มักอ้างว่าร้อนนักแล้วไม่ทำงาน เป็นลักษณะนิสัยของคนที่ไม่สู้งาน งานหนักไม่เอางานเบาไม่สู้ชอบงานสบาย ๆ ชอบเอาเปรียบคนอื่น

๓. มักอ้างว่าเย็นแล้วไม่ทำงาน เป็นลักษณะของคนอู้งาน คือ ทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม ไม่กระตือรือร้นต่อกิจที่ตนรับผิดชอบ

๔. มักอ้างว่ายังเข้าอยู่แล้วไม่ทำงาน เป็นคนชอบตื่นสาย เห็นแก่การนอน

๕. มักอ้างว่าหิวแล้วไม่ทำงาน เป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง ทำงานน้อยบ่นทิวกระหาย

๖. มักอ้างว่ากระหายนักแล้วไม่ทำงาน ^๘

^๖ พระพินลธรรม (ช้อย ฐานทตฺโต), พระนิพนธ์ต่างเรื่อง, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๙๑), หน้า ๖๑-๖๙.

^๗ สมิต อาชวนิจกุล, การชนะใจตนเอง, หน้า ๔๓.

สรุปว่า หลักการทั่วไปดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นแนวทางแก้ไขและป้องกันไม่ให้ความเกียจคร้านเข้ามาครอบงำจิตใจหรือให้บังเกิดขึ้นกับตัวของบุคคลได้ รวมทั้งการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ทำให้จิตใจสดชื่นแจ่มใสด้วย นอกจากนี้แล้ว ยังมีวิธีการที่จะให้ถึงความสำเร็จได้อีกมากมายประการสำคัญที่ต้องคำนึงก็คือการมีวิธีการที่เหมาะสมกับบุคคลนั้น ๆ เพราะบางคนอาจจะไม่ต้องใช้ทุกวิธีก็ได้ แต่บางคนก็อาจใช้มากวิธี

๔.๑.๒ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทาเพื่อแก้ปัญหาการไม่เก็บรักษา

การปฏิบัติตามหลักของ อารักขสัมปทา คือ (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) และประหยัดทรัพย์ นั้น หมายความว่า เมื่อบุคคลเราที่ปฏิบัติตนให้มีความขยันหมั่นเพียรพยายามที่จะสร้างอนาคตของตน สร้างชื่อเสียงของตน หรือการหาทรัพย์ มาให้ได้นั้น ถ้าไม่รู้จักการเก็บรักษาไว้ก็จะมีแต่เสื่อมหรือหมดไปอย่างรวดเร็ว การรักษาชื่อเสียงนั้น ท่านหมายถึง การให้บุคคลหลีกเลี่ยงการกระทำใน ความชั่ว หรือ การมัวเมากับอบายมุขทั่ว ๆ ไป เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท ฯลฯ ส่วนในการรักษาทรัพย์นั้น ท่านหมายถึง ให้ปฏิบัติตนให้ฝึกให้เป็นคนที่รู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บหอมรอมริบ ส่วนการประหยัดนั้น ท่านหมายถึง ให้ปฏิบัติตนให้ฝึกเป็นคน ที่รู้จักการใช้จ่ายเงินทองให้ได้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ทรัพย์เงินทองที่เราหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร ที่สั่งสมแล้วด้วยกำลังแขน ทั้ง ๒ ข้าง แม้ในบางครั้งจะได้รับความยากลำบากมีเหตุโศกเศร้าไปทั้งตัวก็ตาม ทรัพย์นั้น อันบุคคลที่ปฏิบัติชอบด้วยธรรม ที่เขาจะรักษาคุ้มครองทรัพย์เงินทองเหล่านั้นเอาไว้ให้คงอยู่ โดยมีการเอาไปนำฝากไว้ที่ธนาคารบ้าง เก็บเอาไว้ที่บ้านบ้าง เอาไว้ใช้ในยามฉุกเฉินบ้าง และให้รู้จักการนำเอาทรัพย์มาใช้สอยอย่างประหยัด คือ ให้รู้จักการถนอมใช้ มีการซ่อมแซมเมื่อชำรุด เสียหาย ดูแลและรักษาเก็บไว้เมื่อใช้เสร็จแล้ว หรือรู้จักตัดแปลงของที่ชำรุดให้สามารถนำเอามาใช้ประโยชน์ได้ใหม่อีกครั้ง เป็นต้น

ดังนั้น การปฏิบัติตามหลักของ อารักขสัมปทา ในข้อนี้ท่านเน้นให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นให้รู้จักในการค้ำครองเก็บรักษาโภคทรัพย์สมบัติของตนที่เราได้อยู่ รวมไปถึงผลงาน อันตนได้กระทำหรือได้สร้างเอาไว้แล้วด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบด้วยกฎหมาย และชอบด้วยธรรมอันประกอบไปด้วยกำลังผลงานของตน ที่จะไม่ให้เกิดเป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย โดยหลักธรรมในข้อนี้ อันบุคคลใดที่ได้ปฏิบัติตนตามแล้ว ย่อมที่จะได้พบกับจุดมุ่งหมายที่มั่นคงในชีวิต คือ ย่อมที่จะได้ชื่อว่า เป็นคนที่มั่งคั่ง รู้จักหลักของการจับจ่ายทรัพย์ไปในทางที่เกิดประโยชน์ ไม่ใช่ให้นำเอาทรัพย์ของตนที่มีอยู่ออกไปใช้ในทางเพื่อกามคุณ เพื่อกามรูป เพื่อกามรส มีกลิ่น เสียง ฯลฯ เหล่านี้จนทำให้ทรัพย์สมบัติของตนนั้นหมดไปโดยไม่ทำให้ตนเอง หรือผู้ที่ปฏิบัติตามนั้นไม่สามารถที่จะพบกับความเจริญขึ้นในชีวิตของตนเลย กลับจะเป็นคนที่ตรงกันข้ามที่ว่า ได้มั่งมีไม่ก็ช่วยยามก็กลับกลายเป็นลำบากยากจน

^๔ กัณยา สุวรรณแสง, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๒-๒๑๓.

เพราะการที่ไม่รู้จักหลักของการใช้จ่ายทรัพย์ นำเอาทรัพย์นั้นไปใช้จ่ายในทางที่ผิด และในทางอบายมุข แม้ในบางครั้งถึงกับต้องไปเป็นหนี้ ไปเป็นสิน ไปกู้ยืมหนี้ในระบบ ที่จะนำพามาให้ซึ่งความทุกข์ใจ ทำให้เสียทรัพย์ และเสียเกียรติยศชื่อเสียง ในอาชีพหน้าที่ทางการทำงาน เช่น มีนักกีฬา หลายคนที่ได้รับทรัพย์มามากมายจากการแข่งขันที่เขาได้ไปแข่งขันยังสถานที่ต่าง ๆ มา แต่ด้วยการที่นักกีฬาบางคนนั้นไม่รู้จักสอนให้ตนประพฤติและปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อ ที่ว่าด้วย อารักขสัมปทา คือ (ถึงพร้อมด้วยการรักษา) ทรัพย์สมบัติที่ตนมีอยู่ให้คงทน ในไม่ช้าไม่นานทรัพย์สมบัติที่เขาถืออยู่นั้นก็ต้องมาพบกับความสูญหายไป และในปีนปลายของชีวิตเขาก็ต้องพบกับความยากลำบาก ด้วยเหตุเพราะไม่มีการปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อนี้นั่นเอง

การใช้หลักอารักขสัมปทาเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาการไม่เก็บรักษา การที่คนเราใช้เงินตามหลักของธรรมะ คนที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ (ชีวิตที่เป็นหลักฐาน) คนที่จะรู้หลักของการใช้ทรัพย์ได้ ใช้ทรัพย์เป็น หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น ต้องเป็นคนที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐาน และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะ สาเหตุที่ปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไป นี้

(๑) ขึ้นหาทรัพย์ และรักษาทรัพย์สมบัติ เพื่อที่จะให้บังเกิดผลประโยชน์สุขในปัจจุบันหรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ที่เรียกว่า “ทิวฐธัมมิกัตถสังสัดตนิกธรรม๔ประการ”^๔ เช่น (อ) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน (อา) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือคุ้มครอง เก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานของตนเอาไว้ให้ดี (กะ) กัลยาณมิตรตตา คบหาคนดีมาเป็นมิตร ในการที่จะประกอบอาชีพการงานหรือธุรกิจอย่างอื่นก็จะต้องที่มีมิตรทางการค้าขายเอาไว้คอยช่วยเหลือ (สะ) สมชีวิตา การเลี้ยงชีพแต่พอดี คือ ให้รู้จักการกำหนดรายได้และรายจ่ายให้มีความเป็นอยู่ที่พอดี

(๒) ขึ้นจับจ่ายใช้สอย ก็พึงให้เข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่เราเพียรพยายามแสวงหาทรัพย์มาได้นั้นและครอบครองโภคทรัพย์ไว้ได้นั้น ก็เพื่อที่จะเอาไว้ใช้ในยามที่จำเป็น ทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ๆ

(๓) นำเอาทรัพย์ที่เราถืออยู่ไปอุปถัมภ์และบำรุงพระสงฆ์และเหล่าบรรพชิต ผู้ที่ท่านประพฤติดี ปฏิบัติชอบไม่ประมาทแม้ในเรื่องกามคุณ

ทรัพย์ที่หามาได้หากไม่เก็บรักษาให้ปลอดภัย ย่อมหมดสิ้นไป การดำรงอยู่ของชีวิตย่อมต้องพบกับความลำบาก การนำหลักอารักขสัมปทา หรือความถึงพร้อมด้วยการรักษามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ก็เพื่อแก้ไขปัญหาความล้มเหลวในการสร้างฐานะ ด้วยสาเหตุเกิดจากการไม่เก็บรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ให้ปลอดภัย การเข้าใจถึงประโยชน์ของการเก็บรักษาหรือการออม พอสรุปได้ดังนี้

^๔ พระพินลธรรม (ช้อย ฐานทตโต), พระนิพนธ์ต่างเรื่อง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๑-๖๙.

๑. การเก็บรักษาที่ดี ย่อมทำให้ทรัพย์สินที่มีอยู่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้นานอย่างคุ้มค่า

๒. การเก็บรักษาที่ดี ย่อมแสดงถึงการมีระเบียบวินัยของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน

๓. การเก็บรักษาที่ดี ทำให้สามารถลดปัญหาการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในการจัดหาซื้อเพื่อทดแทนของที่อาจหายไป

๔. การออมสามารถป้องกันความขาดแคลนทรัพย์สินในภายหลัง หากไม่สามารถประกอบอาชีพ เช่น วัยเกษียณอายุ ความบกพร่องทางร่างกาย เป็นต้น

๕. ในยามเจ็บป่วย หรือเกิดอุบัติเหตุ สามารถนำเงินออมมาใช้จ่ายได้อย่างหมดกังวล

๖. เป็นหลักประกันที่ดีในการแลกเปลี่ยนความสะดวกสบายในยามที่ต้องการได้ตั้งใจปรารถนา

๗. การเก็บรักษา หรือรู้จักออม อย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดความมั่นคงในฐานะเศรษฐกิจ

ประโยชน์ของการเก็บรักษา หรือการออมทรัพย์สินที่หามาได้ให้ปลอดภัย จึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จในเป้าหมายของการสร้างฐานะให้มั่นคง ซึ่งในชีวิตประจำวันของคุณผู้ครองเรือนที่ต้องการเลี้ยงชีพด้วยการแสวงหาทรัพย์สิน ไม่ว่าจะได้มากหรือน้อยก็ต้องหาแนวทางในการปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่หามาได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีวิธีการเก็บรักษา หรือการออมพอสรุปได้ ดังนี้

๑. วิธีการเก็บรักษา หรือการออมตามหลักโศกวิภาค ๔

ความสำคัญของวิธีการเก็บรักษาตามหลักโศกวิภาค ๔ คือ การเก็บรักษา หรือการออมได้จากการแบ่งสัดส่วนของทรัพย์สินที่หามาได้ ๑ ใน ๔ ส่วนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้การดำเนินชีวิตมีความปลอดภัย และสร้างความมั่นใจได้ในอนาคต ยิ่งสะสมได้มากฐานะการเงินย่อมมั่นคง และคลายความกังวลได้มาก เพราะมีโภคทรัพย์หรือทรัพย์สินสมบัติเป็นหลักประกันในการสร้างความสุขให้กับชีวิต แม้ในยามที่ไม่สามารถหาทรัพย์สินเลี้ยงชีพได้ ก็ไม่ทุกข์ยากลำบาก เพราะผลจากการเก็บสะสมไว้อย่างต่อเนื่องสืบมา และการปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค ๔ นี้ นับได้ว่าเป็นวิธีการสะสมทรัพย์สินที่มีความสม่ำเสมอ เพราะทุกครั้งที่ทำทรัพย์สินมาได้ ต้องมีการจัดสรรเพื่อเก็บสะสม หรือออมส่วนหนึ่งแล้วทุกครั้ง ไม่ใช่เก็บรักษา หรือออมเมื่อเหลือจากการใช้สอยหรือการลงทุนประกอบกิจการแล้ว แต่ยังสามารถนำส่วนที่เหลือจากการใช้สอย และการลงทุน ไปเก็บออมไว้ได้อีก เป็นการสะสมทำให้เงินออมมีเพิ่มขึ้นจากสัดส่วนที่ได้จากการจัดสรรตามปกติ ส่งผลต่อเป้าหมายในการสร้างฐานะได้รวดเร็วขึ้น

๒. วิธีการเก็บรักษาตามหลักกกุลจิริฎฐิติธรรม

หลักกกุลจิริฎฐิติธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม เพราะการเก็บรักษาอย่างดี มีความปลอดภัย ย่อมทำให้โภคทรัพย์ที่มีอยู่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้นาน และเป็นวิธีที่ทำให้เกิดความมั่นคงในฐานะการเงิน ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ดังนี้

๑) อุปกรณ์ของใช้ทุกชนิดในครัวเรือน ต้องจัดระเบียบการนำไปใช้ และการจัดเก็บให้เป็น ที่หลังเลิกใช้แล้ว เพื่อป้องกันการสูญหาย เมื่อหายย่อมรู้ และจะต้องรีบหา ถ้าไม่รีบหา นานวันก็จะลืม สุดท้าย เมื่อต้องการใช้ก็ต้องเสียทรัพย์เพื่อซื้อของใหม่มาทดแทน เป็นการใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น

๒) ซ่อมแซมอุปกรณ์ใช้สอยต่าง ๆ ที่อาจเกิดการทรุดโทรมเพราะอายุการใช้งาน หรือเสียหายบางส่วน ต้องรีบแก้ไข เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายมากขึ้น สามารถนำมาใช้ต่อได้อีก ซึ่งต้องไม่ ปล่อยปละละเลย จนต้องซื้อของใหม่ที่มีราคาสูงกว่าค่าซ่อมแซม และเป็นการสิ้นเปลืองจนเกินไป

๓) รู้จักประมาณในการบริโภค เช่น อาหารและของใช้จำเป็นในชีวิตประจำวัน ต้อง คำนึงถึงความเหมาะสมของรายได้ ต้องรู้จักประมาณการใช้จ่ายไม่ให้มากเกินไป เพราะจะเป็นเหตุ ของการสร้างหนี้เพื่อนำมาใช้สอย ทำให้ชีวิตขาดความเป็นอิสระ การใช้จ่ายทุกครั้งหากมีการคำนึงถึง เหตุผลอย่างเหมาะสมแล้ว จะเป็นการสร้างนิสัยให้มีวินัยในการใช้จ่ายทรัพย์ และรู้คุณค่าของความ เป็นอยู่อย่างเหมาะสม

๔) ให้ความสำคัญกับการแต่งตั้งผู้ดูแลรักษาทรัพย์สิน ไม่ว่าจะป็นหญิงหรือชายก็ต้อง เลือกที่เป็นคนดีมีศีลธรรม ไม่เป็นผู้หลงติดในอบายมุข เพราะผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินที่ทุจริต และหลงติด ในอบายมุขย่อมสร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สินให้หมดสิ้นไปได้ง่ายที่สุด

การเก็บรักษาตามหลักกกุลจิรัฎฐิติธรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นธรรมที่ช่วยรักษาทรัพย์ที่เกิด จากการใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น และเป็นการเตือนสติในการดูแลรักษาทรัพย์ไม่ให้หมดสิ้นไปด้วยความ ประมาท

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักอารักขสัมปทา หรือ การถึงพร้อมด้วยการรักษา เพื่อแก้ไข ปัญหาการไม่เก็บรักษานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจและตระหนักถึงประโยชน์ของการเก็บรักษา หรือการออม ด้วยการนำวิธีการเก็บรักษา หรือการออมตามหลักโภควิภาค ๔ และหลักกกุลจิรัฎฐิติ ธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะทั้งสองหลักเป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเก็บรักษา หรือสะสมทรัพย์ได้อย่างเหมาะสม และที่สำคัญการสร้างวินัยทางการเงินเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับการ ดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน เพราะวัตถุนิยมเป็นสิ่งเร้าที่ส่งผลเสียต่อการเก็บรักษาทรัพย์ ทำให้การสร้าง ฐานะให้สำเร็จในปัจจุบันกระทำได้ยาก แม้จะมีความเพียรในการแสวงหา แต่ไม่เก็บรักษา หรือไม่ออม ก็ทำให้ขาดหลักประกันในการดำเนินชีวิต และต้องทุกข์ยากลำบากในภายหลัง

๔.๒.๓ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตตตาเพื่อแก้ปัญหาการคบคนพาล

การปฏิบัติตามหลักของ กัลยาณมิตตตา คือ (ความถึงพร้อมด้วยการคบคนดีเป็นมิตร)อัน บุคคลเราที่ยังคงต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคม หรืออยู่อาศัยบนโลกใบนี้ นั้น จะอยู่โดยลำพังตัวคนเดียว นั้น เป็นไปไม่ได้แน่นอน จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยยังบุคคลอื่น ๆ อยู่ บุคคลที่เราจะสามารถพึ่งพา อาศัยได้ และมีความปรารถนาดี ต่อเรา นั้นย่อมที่จะหาได้ยากยิ่ง หลักธรรมในข้อนี้ นั้นเพียงต้องการ ให้บุคคลที่ได้ปฏิบัติตาม พึ่งเลือกคบคนที่จะมาเป็นกัลยาณมิตร เพราะถ้าหากบุคคลเราไปคบหาคนไม่

ดี (คนชั่ว) มาเป็นมิตร อาจที่จะทำให้เรา หรือครอบครัวของเรา หรืออาชีพในหน้าที่การงานของเรา นั้น ต้องเสียไปด้วย เพราะเหตุเกิดจากการที่เราไปคบคนชั่วมาเป็นมิตร ก็ย่อมที่จะเป็นไปได้ สิ่งนี้อาจที่จะนำเอาเราตกไปในทางที่ชั่ว หรือพบกับความหายนะในชีวิต ได้อยู่เสมอ

ดังจะเห็นได้ ในหลักธรรมของ มงคล ๓๘ ประการ^{๑๐} (มงคลสูงสุดที่มนุษย์ควรทำได้) หนึ่งใน ๓๘ ข้อ ของมงคล นั้นท่านทรงเน้นย้ำในข้อต้นๆ หรือ ข้อแรกเป็นหลัก คือ มงคลข้อที่ ๑ ที่ว่า “อเสวนา จ พาลา น” แปลว่า การไม่คบคนพาล คือ การที่ปฏิบัติก็คือ ไม่ให้ไปคบคนพาล การไม่คบ หมายถึง การไม่ไปมาหาสู่ ไม่ร่วมกินร่วมนอน ไม่เสวนาคลุกคลี ไม่ร่วมกิจกรรมใด ๆ กับคนพาล คนพาล หมายถึง ผู้ประพฤติในอกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่าง มี กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ และ มโนทุจริต ๓ และการที่บุคคลที่ปฏิบัติตนไม่ให้ไปคบหาคนพาล คือ การไม่ไปมาหาสู่ ไม่ร่วมกินร่วมนอน ไม่เสวนาคลุกคลี ไม่ร่วมกิจกรรมต่างๆ กับผู้ที่ประพฤติอกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่าง

ดังกล่าวมา และมงคลข้อที่ถัดมาคือ ข้อที่ ๒ ที่ว่า “ปณชิตานถ จ เสวนา” แปลว่า คือการที่ให้ปฏิบัติในการเลือกคบแต่บัณฑิต ที่ทรงคุณ เช่น การไปมาหาสู่ ร่วมกิน ร่วมนอน เสวนาคลุกคลีในกิจกรรมต่าง ๆ กับบัณฑิตผู้ที่ประพฤติในกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่าง ด้วยเช่นกัน

ลักษณะของกัลยาณมิตร ที่ดี ที่บุคคลเราควรปฏิบัติตาม มีดังนี้

(๑). มิตรที่มีแต่ความอุปการะให้ อันได้แก่ เพื่อนหรือสหธรรมมิตร ที่คอยช่วยเหลือคอยเตือนสติมิให้ประมาท ช่วยป้องกันมิให้ทำชั่ว ช่วยป้องกันรักษาทรัพย์ และชื่อเสียงของเพื่อนและสามารถพึ่งพาอาศัยได้ในยามตกทุกข์ยาก

(๒). มิตรที่มีความร่วมสุข ร่วมทุกข์ด้วย อันได้แก่ กัลยาณมิตร ที่ไม่ละทิ้งไปในยามวิบัติ ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน

(๓). มิตรที่คอยแนะนำเอาผลประโยชน์มาให้ อันได้แก่ คอยห้ามมิให้เพื่อนทำชั่ว และแนะนำหนทางแห่งความดีงาม ความเจริญให้แก่เพื่อนอยู่เสมอ

(๔). มิตรที่มีความรักใคร่เอ็นดู อันได้แก่ มิตรร่วมสุข ร่วมทุกข์ เวลามีความสุข ก็สุขไปด้วยเวลา มีทุกข์ก็ทุกข์ไปด้วยกัน คือ ไม่ทิ้งกัน คอยโต้เถียง คนที่ติเตียนเพื่อน และคอยรับรองคนที่สรรเสริญเพื่อนไปด้วยเสมอ

ดัง คำกล่าวที่เราเคยได้ยิน ได้ฟังอยู่เสมอว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” ซึ่งการที่บุคคลเราได้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมในข้อนี้ ก็ย่อมที่จะพึงรู้ได้ว่า ผู้ที่ตนหรือเรา จะไปคบหาคนนั้น เป็นคน ดี หรือ เป็นคนพาล หรือว่าเป็น บัณฑิต คือ “กัลยาณมิตร” ท่าน พึงให้ข้อสังเกตเอาไว้เลยว่า คน คนนั้นชอบมาชักชวนเรา ไปในทางไหน ทางที่ดี หรือทางที่ไม่ดี (ทางฉิบหาย) ทางอันนำมาให้ซึ่งการสูญเสียทรัพย์สิ้นเงินทอง เสียเวลาในการงานประกอบอาชีพ

^{๑๐} พระมหาสมปอง มุทิโต, มงคล ๓๘ ประการ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

ทำมาหาเลี้ยงชีพ เสียสุขภาพ และทำเรื่องที่ไร้ประโยชน์ หรือ เสียประโยชน์ หรือไม่ เช่นในสังคมปัจจุบันนี้ จะเห็นว่า ไม่ว่าบุคคลจะพึงทำกิจการงาน ค่าขายอะไรก็ตาม ก็จะต้องมีเพื่อน มีมิตร ที่คอยเอามาช่วยในการกระจายตัวของสินค้า และ การติดต่อประสานงานในธุรกิจการงานนั้น ๆ อยู่เสมอ จะต้องมีการติดต่อประสานงานกันอยู่ประจำ เหล่านั้นก็คือ มิตรทางกลุ่มของพันธกิจการค้า ที่เราจะต้องทำอยู่ จะขาดเสียมิได้เลย เพราะว่า ถ้าหากบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักธรรมข้อที่ว่า กัลยาณมิตตตา คือ (ความถึงพร้อมด้วยการคบคนดีเป็นมิตร) นั้นแล้ว และไม่รู้จักเลือกคบหาบัณฑิต คือ กัลยาณมิตร ผู้ซึ่งที่คอยชี้แนะ นำสั่งสอน คอยชี้ช่องทางในการประกอบอาชีพการงานมาให้เราแล้ว กลับไปคบมิตรชั่ว เพื่อนชั่ว แล้ว ย่อมเป็นเหตุที่จะทำให้บุคคลที่ปฏิบัติตามได้รับซึ่งการสูญเสียทรัพย์สินเงินทอง ที่เราหามาได้ นั้น และไม่สามารถในอันที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมข้อ อุกุณฺฐานสัมปทา และ อารักขสัมปทา นั้นได้ เป็นต้น

การใช้หลักกัลยาณมิตตตาเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาการคบคนพาล การดำเนินชีวิตตามหลักกัลยาณมิตตตา ก็เพื่อที่จะนำมาใช้ในการเลือกคบหามิตร หลีกจากคนพาล เลือกเสวนากับบุคคลหรือเข้าไปร่วมในหมู่คณะผู้ที่ทรงคุณทรงปัญญา ซึ่งจะคอยช่วยสนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างที่ดีตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินชีวิตแบบที่มีความความก้าวหน้าในกิจการอาชีพต่างๆ โดยที่ทําให้ดำเนินชีวิตตามแบบของ “กัลยาณมิตรธรรม ๗” ประการ คือ ความมีกัลยาณมิตรธรรมย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่เพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตธานแห่งศีลธรรม ๔๘ เช่น

- (๑) ให้เป็นที่น่ารัก ชวนให้เข้าไปหา (ปิโย)
- (๒) น่าเคารพ ชวนให้เกิดความอบอุ่น และปลอดภัย (ครุ)
- (๓) น่าเจริญ ชวนให้น่ายกย่อง ที่ทรงคุณและปัญญา (ภาวนี โย)
- (๔) รู้จักพูดให้ได้ผล คอยให้คำชี้แนะนำสั่งสอน (วตฺตา จ)
- (๕) อุดหนุนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะฟังคำปรึกษา ชักถาม (วจนกฺข โม)
- (๖) แกล้งเรื่องที่ล้าลึกได้สามารถที่จะอธิบายเรื่องยุ่งยากให้เข้าใจได้ง่าย
- (๗) ไม่ชักนำใน อธฺฐานะ^{๑๑} คือไม่แนะนำไปในเรื่องเหลวไหลที่ไม่ดี (โน จกุณฺฐาน นีโยช เย)

เป็นต้น

ความสำเร็จในการสร้างฐานะให้สำเร็จในปัจจุบันนั้น นับได้ว่า การสร้างเครือข่ายคนดีหรือคบแต่คนดีเป็นมิตรมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง เพราะชีวิตต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในสังคม ความสำเร็จในทุกด้านไม่สามารถดำเนินไปได้โดยลำพัง การนำหลักกัลยาณมิตตตา หรือถึงพร้อมด้วยความเป็นผู้มีมิตรดี หรือมิตรแท้ จึงเป็นธรรมที่ทำให้เข้าใจถึงความจำเป็นในการเลือกคบหามิตรแท้เป็นเพื่อน และสร้างเครือข่ายคนดี และไม่คบหาคนพาลเป็นมิตร ดังนั้น

^{๑๑} พุ.อิตติ.(ไทย) ๒๕/๑๙๕/๒๓๗.

ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการสร้างฐานะ และแม้แต่ชีวิต ย่อมเกิดขึ้นได้กับตน ด้วยสาเหตุที่มาจากการเลือกคบมิตรที่มีลักษณะและการปฏิบัติดังนี้

๑. ลักษณะและการปฏิบัติของมิตรแท้

มิตรแท้ หรือคนดีมีลักษณะ ๔ ประการ คือ มีอุปการะ ร่วมสุขร่วมทุกข์ แนะนำประโยชน์ และมีความรักใคร่ ด้วยลักษณะของมิตรแท้ นี้ มีการปฏิบัติต่อกันดังนี้

๑) คอยป้องกันเมื่อเพื่อนประมาทแล้ว ด้วยการหาวิธีไม่ให้เพื่อนต้องได้รับความเดือดร้อน จากเหตุของความประมาทนั้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านร่างกาย ทรัพย์สิน หรือแม้แต่ชีวิต และให้ความช่วยเหลือในด้านกำลังทรัพย์ด้วยความยินดี

๒) รับฟังเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในส่วนดีและไม่ดีของเพื่อน แต่จะไม่นำเรื่องราวที่อาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสียของเพื่อนไปเล่าหรือบอกกล่าวให้ผู้อื่นได้รับรู้ และไม่ทอดทิ้งให้เพื่อนต้องเผชิญกับปัญหาโดยลำพัง จะร่วมช่วยกันแก้ไขปัญหามาถึงที่สุด แม้ในคราวจำเป็นอาจต้องสูญเสียชีวิตของตนก็ยอมสละได้ และเมื่อถึงคราวมีสุขก็ยินดีในความสุขของเพื่อนที่มีด้วยเช่นกัน

๓) คอยชี้แนะแนวทางในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับชีวิต แนะนำให้หาแต่ความดี ให้รู้จักคุณค่า ความดี ผลของการประพฤติดีคือ ความสุข และเมื่อมีโอกาสชักจูงเพื่อนให้ได้ดี ได้เห็น และได้ฟัง เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม เพื่อการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นด้วยธรรมะ ซึ่งเป็นหนทางให้เกิดปัญญา เป็นเครื่องพิจารณาให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความถูกต้องโดยธรรม

๔) ให้กำลังใจเมื่อเพื่อนมีความทุกข์ และยินดีเมื่อเพื่อนมีความสุข ไม่เสแสร้งแกล้งทำ หรือมีจิตริษยา และเมื่อมีโอกาสจะสนับสนุนส่งเสริมให้เพื่อนมีความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป

จากที่กล่าวแล้วข้างต้น เป็นการปฏิบัติต่อกันของมิตรแท้ที่ควรคบหาเป็นเพื่อน เพราะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างฐานะให้สำเร็จในปัจจุบัน และการดำรงชีวิต อีกทั้งเป็นการร่วมสร้างเครือข่ายคนดี เมื่อทุกคนเป็นผู้มีลักษณะของมิตรแท้ สังคมย่อมมีความเจริญ และอยู่กันอย่างสงบสุข สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ด้วยความจริงใจ ซึ่งเป็นคุณธรรมส่งเสริมต่อความสำเร็จในการสร้างฐานะให้มั่นคงได้อย่างรวดเร็ว ไม่เพียงสำเร็จโดยลำพัง แม้ในชุมชนสังคมเดียวกันย่อมมีฐานะเศรษฐกิจที่ดีด้วยเช่นกัน

๒. ลักษณะและการปฏิบัติของมิตรไม่แท้

มิตรไม่แท้ หรือคนพาลมีลักษณะ ๔ ประการ คือ เป็นผู้ถือเอาประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียวเสียน้อยปรารถนาจะได้อีก เมื่อตัวเองมีภัยจึงทำกิจของเพื่อน และคบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ ด้วยลักษณะดังกล่าวของมิตรไม่แท้ นี้ พึงหลีกเลี่ยงและไม่ควรคบหาเป็นมิตร ด้วยมีพฤติกรรมในการปฏิบัติต่อกันดังนี้

๑) ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว เป็นพฤติกรรมของคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ไม่มีผลประโยชน์ก็จะไม่คบหา หากร่วมลงทุนทำกิจการด้วยแล้ว

มิตรประเภทนี้จะไม่ทุ่มเทเวลาในการบริหารกิจการงาน เมื่อกิจการต้องประสบกับปัญหาแล้วจึงให้ความสำคัญกับการทำงาน เพราะเกรงว่าจะต้องร่วมรับผิดชอบต่อผลเสียหายทั้งหมดด้วย หรืออาจต้องรีบถอนทุนและหนีจากไปก่อน ปล่อยให้ตนต้องแบกภาระและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่ถ้าธุรกิจดำเนินไปได้ด้วยดี มีผลกำไร มิตรประเภทนี้ไม่ขยันทำงาน แต่ต้องการส่วนแบ่งที่จะได้จากผลกำไรให้เสมอหรือมากกว่าผู้ที่มีความตั้งใจและทุ่มเททั้งกำลังกายและสติปัญญาในการบริหารกิจการ มิตรประเภทนี้เป็นผู้มีความเอาใจเอาเปรียบผู้อื่น

๒) ชอบพูดแต่เรื่องไม่เป็นสาระหาประโยชน์ไม่ได้ คนที่ชอบพูดแต่เรื่องอดีตและสิ่งที่ยังมาไม่ถึง ย่อมเป็นคนที่ไม่อยู่กับปัจจุบัน ไม่ยอมรับความจริง ดีแต่พูด ไม่ชอบทำ และสงเคราะห์มิตรด้วยสิ่งของโดยไม่เคยคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้รับจะได้ในสิ่งที่ให้ ขอเพียงได้ชื่อว่า ให้แล้วเป็นพอ แม้ในยามที่ต้องขอความช่วยเหลือด้วยมีกิจธุระจำเป็นในบางครั้งว ก็มักอ้างเหตุขัดข้องที่ไม่สามารถช่วยได้ ทั้ง ๆ ที่เคยให้คำมั่นว่าจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๓) ขาดความจริงใจ ซึ่งเป็นธรรมดาของกิเลสมนุษย์ที่ชอบให้คนพูดจาเอาใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือไม่ ก็ขอให้มีคนคล้อยตามเพื่อความสบายใจ ทำให้เกิดความมั่นใจในขณะที่ทำ หรือในเรื่องที่พูด แต่หากสิ่งที่ทำหรือเรื่องที่พูดนั้น เป็นสิ่งที่ดี เมื่อทำแล้วหรือพูดแล้ว เมื่อตนเห็นด้วยว่าเป็นความดีก็สรรเสริญหรือชมเชยต่อหน้าเพื่อน ซึ่งจะทำให้เพื่อนมีกำลังใจและมีความสุขมากขึ้น ในทางตรงข้ามหากสิ่งที่เพื่อนได้กระทำหรือเรื่องที่พูดไปในทางที่ไม่ถูกต้องโดยธรรม แม้ไม่เห็นด้วยก็จะนำไปนิินทาลับหลัง แต่ต่อหน้าเพื่อนก็ไม่ปฏิเสธ การกระทำดังกล่าวนี้ เป็นการทำร้ายเพื่อน เพราะเพื่อนไม่มีโอกาสที่จะได้รับรู้ความจริงและได้แก้ไขปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ตนมีอยู่เลย แต่จะสร้างความเชื่อมั่นอย่างผิด ๆ จนเป็นความหลงผิดอย่างไม่รู้ตัว สิ่งเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นกับผู้มีอำนาจที่ชอบให้ผู้ที่บังคับบัญชาเอาใจ ไม่ขัดใจไปทุกเรื่อง นำมาซึ่งความเดือดร้อนในภายหลัง

๔) ซักชวนแต่ในเรื่องให้หลงติดในอบายมุข เป็นหนทางที่พระพุทธเจ้าทรงมีคำสอนให้ละเว้น ไม่ควรไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการดื่มของมึนเมา ทำให้ขาดสติ อาจเกิดการทะเลาะวิวาท เป็นเหตุให้ร่างกายต้องได้รับอันตราย และสูญเสียทรัพย์สิน แม้ดื่มอย่างต่อเนื่อง ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม มีโรคแทรกซ้อนได้ง่าย การเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน อาจได้รับอันตรายจากโจรร้ายที่ชอบจี้ปล้นในเวลากลางคืน ทำให้ต้องเสียทรัพย์ และเป็นการเสียเวลาในการพักผ่อนเพื่อให้ร่างกายพร้อมที่จะประกอบกิจการงานในวันต่อไป สำหรับการเที่ยวดูการเล่นนั้น ถ้าไปดูดนตรี การขับร้องในเวลากลางคืน หรือละครต่าง ๆ อาจทำให้หลงติด ต้องคอยติดตามเฝ้าดู และขาดปัญญาในการพิจารณาเลือกดูเฉพาะในสิ่งที่ประโยชน์ ยิ่งเป็นการเสียทรัพย์โดยไม่จำเป็น นอกจากนี้ เพื่อนที่ชอบชักชวนให้หมกมุ่นในการพนัน ย่อมต้องพบกับจุดจบในชีวิต คือ ความล้มเหลวแห่งทรัพย์ ไม่สามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่มีไว้ได้ เพราะเมื่อพนันแพ้แล้ว มักชวนให้เล่นต่อเพื่อเอาชนะ ดังนั้นเพื่อนที่ชักชวนไปในทางเสื่อมแห่งทรัพย์คือ อบายมุขทั้ง ๔ นั้น ย่อมรักษาทรัพย์ไม่ได้

ดังนั้น มิตรที่ไม่ควรคบหา คือ มิตรเทียม หรือมิตรไม่แท้ มี ๔ จำพวก แต่ละจำพวกก็มีลักษณะต่าง ๆ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ได้แก่ มิตรที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นอย่างเดียว มิตรดีแต่พูด มิตรพูดประจบ และมิตรชักนาในทางเสื่อม มิตรไม่แท้เหล่านี้มีแต่จะทำให้ต้องเสียทรัพย์ แม้ต้องการให้ทรัพย์มีขึ้นก็ไม่ได้ และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ จึงควรหลีกเลี่ยง ไม่คบหามิตรที่มีลักษณะดังกล่าว และควรฝึกตนที่จะไม่ให้เป็นผู้มีพฤติกรรมดังเช่น มิตรเทียม หรือมิตรไม่แท้ดังกล่าว

การประยุกต์ใช้หลักกัลยาณมิตรตาในชีวิตประจำวัน หรือการถึงพร้อมด้วยความเป็นผู้มีมิตรดี เพื่อแก้ไขปัญหาการคบคนพาลเป็นมิตร ซึ่งปัจจุบันเป็นยุคของการแข่งขัน ซึ่งดีชิงเด่น เอาไรต์เอาเปรียบซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอด สังคมต้องอยู่ร่วมกัน มีทั้งที่เป็นคนดี มีศีลธรรม และเป็นคนพาล ปะปนกันไป ดังนั้น การได้เรียนรู้ถึงลักษณะของมิตรแท้ และมิตรไม่แท้ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาเลือกคบหาคนดีไว้เป็นมิตร และสร้างเครือข่ายคนดีให้มากในสังคม อันจะนำมาซึ่งความเจริญและมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะในเรื่องการแสวงหาทรัพย์เพื่อสร้างฐานะให้มั่นคงได้อย่างรวดเร็ว เพราะมิตรแท้ย่อมแนะนำแต่สิ่งที่ดีและคอยสนับสนุนให้ธุรกิจของเพื่อนมีความเจริญก้าวหน้า หาทรัพย์ได้คล่องตัวขึ้น ในทางกลับกันถ้าคบหาคนพาลเป็นมิตร คือคบมิตรเทียมเป็นเพื่อน มีแต่จะนำความเดือดร้อนมาสู่ตน ต้องเสียทรัพย์ และอาจหมดสิ้นไปในที่สุด เพราะเป็นมิตรไม่หวังดี ในทางพระพุทธศาสนาจึงมีคำสอนว่า ถ้าไม่สามารถคบหาคนดีที่มีศีลเป็นต้นที่ดีกว่าหรือดีเสมอตบ คบเป็นเพื่อนแล้ว ก็จงอย่าคบคนพาลเป็นเพื่อนเลย เพราะจะทำให้ตนเสื่อมจากคุณความดี แม้ทรัพย์สินที่มีอยู่ก็ไม่สามารถรักษาไว้ให้ปลอดภัย ตนเองจึงต้องมีความเชื่อมั่นในคุณความดีว่าจะสามารถแสวงหาทรัพย์ได้ด้วยตนเอง และประสบผลสำเร็จในการสร้างฐานะได้อย่างมีความสุข แม้ว่าจะต้องใช้เวลาและความเพียรพยายามมากขึ้น แต่ก็จะมีความภาคภูมิใจในทรัพย์ที่หามาได้ และสามารถรักษาทรัพย์ให้มีความมั่นคง

๔.๒.๔ พุทธวิธีการปฏิบัติตามหลักสมชีวิตาเพื่อแก้ปัญหาโทษที่เกิดจากการใช้สอย

การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตา คือ (ถึงพร้อมด้วยการเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่เราหามาได้) นั้น หมายความว่า ในการปฏิบัติตน หรือ ในการดำรงชีวิตของบุคคลเรานั้น ไม่ควรไปเสียเวลาในการใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางสุรุ่ยสุร่าย แต่กลับกันให้รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางอันที่ยังประโยชน์มาให้แก่ตนและแก่กิจการงานอาชีพของตน ๆ โดยจะต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาถึงความจำเป็น หากเราต้องการให้มีชีวิตที่จะอยู่ในสังคมนี้แบบอย่างมีความสุข ความสบาย ก็ควรที่จะต้องฝึกฝนให้ตนเป็นคนที่เป็นคนดีคนกลาง คือ ไม่มากจนเกินไป แบบฟุ่มเฟือย และไม่น้อยจนเป็นการตระหนี่ไปก็ไม่ดี และ ให้ปฏิบัติตามหลักธรรม ทั้ง ๔ ข้อ ที่มีประโยชน์มากมายหลายประเภทแก่ผู้ที่ประพฤติและปฏิบัติตามหลักของ “สมชีวิตา” รวมทั้งจะคอยส่งผลดีไปให้ถึงสังคมโดยรวมได้อีกด้วย คือ

(๑). เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าปฏิบัติตามย่อมทำให้เป็นบุคคลที่สามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง ในอาชีพการงานที่ตนปฏิบัติอยู่ (๒). เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าปฏิบัติตามย่อมทำให้เป็นบุคคลที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังและมีผู้คนที่นับถือ ยกย่องในสังคม

(๓). เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าปฏิบัติตามย่อมทำให้เป็นบุคคลที่มีส่วน เสริมสร้างสัมพันธไมตรีจิต ทางสังคม และคนรอบข้าง

(๔). เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าปฏิบัติตามย่อมทำให้เป็นบุคคลที่มีโอกาสได้บำเพ็ญสาธารณะ ประโยชน์ทางสังคม และบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย

(๕). เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าปฏิบัติตามย่อมทำให้เป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี ให้แก่บุคคลอื่นที่ ได้พบเห็น และได้คบค้าสมาคมด้วย ทั้งในด้านการทำงาน และทั้งในด้านของการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้เป็นอย่างดี

(๖). เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าปฏิบัติตามย่อมทำให้เป็นบุคคลที่ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความ เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ให้แก่ชาติ บ้านเมืองทั้งทางตรง และทางอ้อม และที่สำคัญ ยังเป็นบุคคล ที่ช่วยในการลดปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้เป็นอย่างดี อีกด้วย

การที่บุคคลที่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรม แล้วนั้น ส่วนมากก็หวังที่จะเอามาใช้และเอามา ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมให้มีความสุขตามฐานะ และอัตภาพ ของตนที่มีอยู่ ในเรื่อง ของการที่จะเป็นคนประหยัด ที่เป็นสิ่งที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากใน สังคมอย่างเช่น ในปัจจุบันนี้ เพราะหากว่าเราอยากจะมีวิถีชีวิตที่มีความสุข อยู่ในสังคมปัจจุบันนี้ เราจะต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นบุคคลที่รู้จักการประหยัด อดออม และใช้ทรัพย์สินเงินทองที่เรามีอยู่นั้น ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็น แก่การครองชีพ ครองชีวิต ของเราแบบพอเพียงแก่ฐานะและครอบครัว และ จะต้องย้าเน้น อยู่เสมอว่า จะต้องพยายามให้ มีรายจ่ายของเรา นั้น น้อยกว่ารายได้ที่จะมีเข้ามา เพราะว่า สาเหตุหลักๆ ที่บุคคลโดยทั่ว ๆ ไป มีหนี้สินพันล้านตัวมากมาย ที่ไม่สามารถที่จะแก้ได้ ส่วน หนึ่งก็มาจากการไม่รู้จัก ในเรื่อง ของการกำหนดรายได้ และรายจ่ายของตนเอง นั้นเองเพราะ ส่วนมาก ของการใช้จ่ายที่เป็นปัญหาตามมา ณ ปัจจุบันนี้ คือ การที่บุคคลไม่ระมัดระวังในเรื่องของ การจับจ่ายใช้สอย ยิ่งในยุคของสังคมในปัจจุบันนี้ ยิ่งมีสิ่งที่จะมายั่วกิเลสให้อยากมี อยากได้ ไปเสีย หมด อยากได้อะไรก็ไปซื้อ ไปรูดมา (บัตร VISA) แบบว่า เอาความสะดวก ความสบาย ในอนาคต มาใช้ในปัจจุบัน แต่ก็ต้องมาเป็นทุกขใจในตอนสิ้นเดือน ที่จะต้องวิ่งหาเงินไปชำระในสิ่งที่ตนเองได้ ผ่อนไปแล้วนั้น บางครั้งถึงขั้นไปกู้หนี้ยืมสิน ของคนอื่นเขามาใช้ หนัก ๆ เข้า ก็ไปปล้น ไปขโมยเขามา นี้ก็จะทำให้เป็นภัยแก่ตนเอง และ แก่สังคมโดยรวม อันจะส่งผลรวมไปถึง ประเทศชาติ ตามไปด้วย

ดังนั้น บุคคลผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อที่ว่า “สมชีวิตา” คือ (ถึงพร้อมด้วยการเลี้ยง ชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่เราหามาได้) นั้น จะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตน ให้รู้จักหลักของ การพอประมาณ หรือ หลักของความพอเพียง ในการทำมาหาเลี้ยงชีพตนเอง โดยทางที่ชอบด้วยธรรม

และทางที่ถูกหลักของกฎหมายบ้านเมือง กล่าวคือ การดำรงชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ หลักของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ^{๑๒} และหลักธรรมสำหรับการครองเรือน เช่น หลักของฆราวาสธรรม ๔ ประการ ^{๑๓} คือ

- (๑) สัจจะ ให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน
- (๒) ทมะ ให้เป็นผู้มีความรู้จักข่มจิตใจของตนเอง
- (๓) ขันติ ให้เป็นผู้ที่มีความอดทน และ
- (๔) จาคะ ให้เป็นผู้ที่รู้จักการเสียสละให้ปันสิ่งของๆ ตนแก่คนที่ควรจะให้

ที่เป็นการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน แบบพออยู่ พอกิน มีรายได้ที่จะมาเลี้ยงตนเอง และครอบครัว ให้มีความสุข มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ให้เป็นบุคคลที่มีความ ขยัน อดทน มีความประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่ได้ปฏิบัติตนตามนั้น มีรายได้ อันที่จะเอามาเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัว ตัวเองได้ พออยู่ พอกิน มีนิสัยที่ดี เช่น มีความขยัน มีความอดทน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรู้จักเก็บออม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก็จะคอยช่วยส่งผลมาให้ผู้ที่ได้ปฏิบัติตามนั้น ย่อมที่จะดำรงตน และดำเนินวิถีชีวิตของตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขแบบอย่างที่ไม่มีความทุกข์ถึงจะมีความทุกข์ ก็สามารถที่จะลดน้อยลงไปได้มากกว่า บุคคลที่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อของ “สมชีวิตา” นี้ เป็นต้น

การใช้หลักสมชีวิตาเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาโทษที่เกิดจากการใช้สอย ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องมีกิจกรรมมากมายให้ต้องมีการใช้สอยทรัพย์สินที่หามาได้ การนำหลักสมชีวิตาหรือถึงพร้อมด้วยการเลี้ยงชีพอย่างเหมาะสม คือ ไม่ผิดเคืองหรือตระหนี่จนเกินไป และไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินฐานะ ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้อง การรู้จักประมาณการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล เป็นการเลี้ยงชีพอย่างพอเหมาะ ทำให้สามารถเก็บสะสมทรัพย์สินได้อีกวิธีหนึ่ง ฐานะเศรษฐกิจย่อมมีความมั่นคง ยิ่งๆ ขึ้น ดังนั้น ในชีวิตประจำวันซึ่งต้องมีการใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิตทั้งด้วยปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เกินความจำเป็น นับเป็นปัญหาของการสร้างหนี้สินเพื่อใช้สอยบริโภคในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างฐานะให้สำเร็จได้ในปัจจุบัน การนำหลักสมชีวิตามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมตามฐานะ ดังนี้

๑. แก้ไขปัญหาความฟุ่มเฟือย

ความฟุ่มเฟือย มักเกิดจากความต้องการความสะดวกสบายในเรื่องความเป็นอยู่ หรืออาจต้องการอวดแข่งทางฐานะโดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริงของฐานะที่เป็นอยู่ ความฟุ่มเฟือยจึงเป็นปัญหาที่ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการวิ่งตามกระแสวัตถุนิยม เมื่อรายจ่ายเกินรายรับ สิ่งที่มาคือ

^{๑๒} สมศักดิ์ อรุณณี และคณะ, สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๙.

^{๑๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๕๘, ขุ.ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๒๗๘.

ความทุกข์ที่เกิดจากการมีหนี้ จึงต้องดิ้นรนหาทรัพย์มาใช้คืนเจ้าหนี้ ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ย ดังนั้น ความฟุ้งเฟ้อที่เกิดจากความประมาทในการใช้จ่ายที่เกินฐานะ จนปล่อยให้กิเลสกำครอบงำจิตใจ ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ที่เป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีคำสอนให้ เลี้ยงชีพด้วยความสันโดษ ความสันโดษ เป็นคุณธรรมที่สร้างความสุขให้กับชีวิตได้อย่างยั่งยืน เพราะผู้ มีความสันโดษในจิตใจจะมีความยินดีในสิ่งที่ตนมี ตนได้ และยินดีในสิ่งที่ได้ตามควร ไม่ต้องดิ้นรนใน การแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการเกินฐานะ จนเป็นเหตุของการสร้างหนี้อย่างต่อเนื่องตราบ เท่าที่ยังดำเนินชีวิตบนเส้นทางของนักบิโรคนิยม ที่วัดความสำเร็จของชีวิตได้จากสิ่งที่ตนได้ ตนมี แต่ ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของฐานะ ด้วยเหตุที่คฤหัสถ์ หรือผู้ครองเรือน ดิ้นรนแสวงหาทรัพย์เพื่อ ตอบสนองความเป็นอยู่ให้มีความสะดวกสบายในการดำรงอยู่ของชีวิต ความต้องการเหล่านี้ ทำให้วิถี ชีวิตเปลี่ยนจากการพึ่งพาธรรมชาติเป็นการใช้เทคโนโลยีสนองความต้องการในทุกด้าน อีกทั้ง ประชากรก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการแข่งขัน แย่งชิง เพื่อให้ตนได้ในสิ่งที่ต้องการ ด้วยวิธีการ ต่างๆ มีทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องโดยธรรม ซึ่งสร้างปัญหาให้กับสังคมในยุคบริโภคนิยมอย่างไม่จบสิ้น ดังนั้น ยิ่งมีความเจริญทางด้านวัตถุมากเท่าใด ความเจริญทางด้านจิตใจก็ยิ่งต้องพัฒนาให้ เจริญขึ้น เพื่อให้มีปัญญารู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุมาก นำมาซึ่งทุกข์ในภายหลัง การดำเนิน ชีวิตอย่างพอเพียง ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย เป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนสร้างนิสัยให้มีความยินดีและพอใจในสิ่งที่ ตนมี ตนได้ และยินดีตามควรในสิ่งที่ได้ หากไม่ควรมี ควรได้ก็จะไม่ยินดีรับในสิ่งนั้น ๆ เมื่อระลึกได้อยู่ เช่นนี้ ย่อมไม่ก่อหนี้เพื่อให้หมดสิ้นไปกับสิ่งที่เกินฐานะของตน ในชีวิตประจำวันจึงต้องฝึกความอดทน ใช้ชีวิตอย่างสันโดษ และศึกษาให้เข้าใจในเรื่องของทางเสื่อมแห่งภคทรัพย์ ๔ ประการ ได้แก่ หมกมุ่น ในหญิงกลางคืน ขอบตีมสุรา เล่นการพนัน และคบแต่มิตรชั่วหรือคนพาล ซึ่งก็เป็นเหตุของความ ประมาททำให้เสียทรัพย์ จึงควรหลีกเลี่ยงไม่ใช้ชีวิตให้หลงติดในทางเสื่อมแห่งทรัพย์ดังกล่าว แต่จะใช้ ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาก่อนการใช้จ่ายทรัพย์ที่เกินความจำเป็น

๒. แก้ไขปัญหาความตระหนี่

ความตระหนี่ เป็นพฤติกรรมของผู้ที่มีความหวงแหนทรัพย์ ไม่ใช้สอยทรัพย์ให้เกิด ประโยชน์ในทางที่ชอบในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้ปัจจัย ๔ เพื่อการดำรงชีพให้เป็นไปอย่างมีความสุขก็ ไม่ใช้สอยให้เหมาะสม เพราะเกรงว่าจะหมดสิ้นไป ความตระหนี่นี้ ไม่เพียงแต่ตนเองจะไม่ได้รับ ประโยชน์จากทรัพย์แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อบุคคลในครอบครัวที่ต้องมีคุณภาพชีวิตไม่ต่างจากผู้ไร้ทรัพย์ การหวงแหนทรัพย์และไม่ใช้ทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ของตนเองและคนในครอบครัว ตลอดจนบริวารในความรับผิดชอบ เช่น สุขภาพร่างกายทรุดโทรม เพราะขาดอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้เจ็บป่วยได้ง่าย อีกทั้งหวงแหนการรักษาในยาม เจ็บป่วย เป็นต้น แม้จิตใจก็ไม่ได้มีความสุขเท่าที่ควร เพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่ แท้จริงของชีวิตได้ เช่น การบริจาคเงินให้กับผู้ยากไร้ การสร้างโรงพยาบาล หรือการบริจาคอื่น ๆ

เพื่อการสาธารณกุศล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ คือ การสละทรัพย์ของตนเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น เป็นการให้ ซึ่งผู้ให้ย่อมได้รับความสุข ไม่ว่าจะมากหรือน้อยต้องให้ตามแต่ฐานะที่เหมาะสม ความตระหนี่เป็นโทษของโภคทรัพย์ที่ไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์ในขณะที่ตนมีโอกาส แต่จะกลายเป็นโอกาสของผู้ที่เป็นทนายหา หรือผู้ได้ครอบครองทรัพย์สมบัติของตนได้ใช้ประโยชน์จากโภคทรัพย์หลังจากที่ตนตายจากไป เพราะทรัพย์สมบัติใด ๆ ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ไม่สามารถนำติดตัวไปได้

ดังนั้น ความตระหนี่ จึงเป็นการปฏิบัติต่อโภคทรัพย์ที่ไม่ถูกต้อง เพราะโภคทรัพย์มีไว้เพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในทางชอบธรรม เพื่อการดำรงชีพอย่างเหมาะสมทั้งแก่ตนและบุคคลอื่นให้ได้รับความสุขตามฐานะ ไม่ให้ฝืดเคืองจนเกินไป จึงควรกำจัดความตระหนี่ไม่ให้ครอบงำจิตใจได้ด้วยการฝึกนิสัยให้เห็นประโยชน์ของการให้ เพื่อเป็นการเกื้อกูลผู้อื่นให้ได้รับความสุข และเห็นโทษของความตระหนี่ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเหมาะสมทั้งความฟุ่มเฟือย และความตระหนี่ในการปฏิบัติต่อโภคทรัพย์ จึงเป็นโทษที่เกิดจากการใช้สอย เพราะโภคทรัพย์ที่มีอยู่อาจต้องหมดสิ้นไปด้วยความฟุ่มเฟือย แม้การเลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง ด้วยความตระหนี่ ด้วยกลัวว่าทรัพย์นั้นจะหมดไป ดังนั้นในการประยุกต์ใช้หลักสมชีวิตาในชีวิตประจำวันแก้ปัญหาความฟุ่มเฟือยด้วยหลักสันโดษ และเห็นอานิสงส์ของการให้แก้ไขปัญหาความตระหนี่ จึงเป็นการปฏิบัติต่อโภคทรัพย์ได้อย่างถูกต้อง ผู้เลี้ยงชีพได้อย่างเหมาะสมย่อมสามารถสร้างฐานะให้สำเร็จในปัจจุบัน และมีความสุขจากการใช้จ่ายที่คำนึงถึงความสมดุลของรายรับและรายจ่ายที่เหมาะสมด้วยสติและปัญญา

ดังนั้น การประยุกต์ใช้แนวทางในการบริหารจัดการโภคทรัพย์อานวยประโยชน์สุขขั้นต้นหรือในปัจจุบัน (ชาตินี้) ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้สำเร็จในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นเป้าหมายของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนที่ปรารถนาความสุขจากการมีทรัพย์ ซึ่งต้องปฏิบัติต่อทรัพย์ด้วยการแสวงหา เก็บรักษา และใช้จ่ายอย่างเหมาะสม หลักทฤษฎีธัมมิกัตถ ๔ เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เอื้อประโยชน์ต่อการสร้างฐานะและแก้ปัญหาความล้มเหลวในการสร้างฐานะได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย อุกุฐานสัมปทา หรือการถึงพร้อมด้วยความหมั่น นำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความเกียจคร้าน อารักขสัมปทา หรือถึงพร้อมด้วยการรักษา นำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาการไม่เก็บรักษา กัลยาณมิตตตา หรือคบคนดีเป็นมิตร นำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาการคบคนพาล และสมชีวิตา หรือมีความเป็นอยู่เหมาะสม นำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาโทษที่เกิดจากการใช้สอย โดยเฉพาะในยุควัตถุนิยมได้สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นทั้งในระดับครัวเรือน และสังคมโดยรวม ด้วยภาระหนี้สินที่เกิดจากความประมาทในการใช้สอยที่เกินฐานะ นับเป็นปัญหาที่ส่งผลทำให้ชีวิตขาดความเป็นอิสระไม่สามารถสร้างฐานะให้สำเร็จได้ในเวลาอันควร การเข้าใจและเข้าถึงปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถ ๔ ประการดังกล่าว คือ ขยันทำงาน ไม่ปล่อยให้ความเกียจคร้านครอบงำจิตใจ รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ให้ปลอดภัย ตามหลักโภควิภาค ๔ และตามหลักกกุลจิริฎฐิติธรรม ไม่คบคนพาล และใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย หรือตระหนี่ฝืดเคือง

จนเกินไปในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะสุดท้ายแม้ตายก็ไม่สามารถนำโภคทรัพย์ที่มีอยู่ติดตัวไปได้ เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ในชีวิตประจำวัน ชีวิตย่อมประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะเพื่ออำนวยความสะดวกสุขขั้นต้นได้อย่างรวดเร็ว และไม่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในภายหลัง

๔.๒ การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน

พุทธศาสนิกชนเมื่อต้องการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับในสังคมและชุมชนที่เป็นอยู่ได้ จะต้องรู้จักหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติให้มีความสอดคล้องกับความคิดของพุทธศาสนิกชนทั่วไปดังได้จำแนกเป็นประเภทดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในสถานะการครองตน

คฤหัสถ์ในฐานะเป็นผู้ครองตน และเป็นผู้นำทางครอบครัว สมาชิกในครอบครัวต้องปฏิบัติตนตามหลักการบริหารครอบครัว ๆ จึงจะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่มีการเอาใจเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เว้นจากการเห็นแก่ตัว เว้นจากการเสียผลประโยชน์น้อยเพื่อต้องการผลประโยชน์มาก การดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ที่มีความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่แล้ว จะพบว่า มีหลักธรรมเป็นเครื่องกำกับอยู่ หลักธรรมนั้นคือ มีความขยัน มีความซื่อสัตย์ รู้จักประหยัด และมีความอดทนเป็นที่สุด นี่ก็เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า มาตรฐานวัดความเป็นมนุษย์ในการครองตนและดำรงชีวิตตนอยู่ในสังคมนั้น ๆ มนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นต้องมีธรรมที่เป็นพื้นฐานคือ “มนุษยธรรม” “ธรรมเป็นเครื่องกระทำบุคคลให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์” ธรรมในที่นี้ ก็คือหลักเบญจศีล หรือศีล ๕ เบญจศีล คือศีล ๕ เป็นศีลสำหรับอุบาสก อุบาสิกา ใช้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพระรัตนตรัยดังปรากฏในอุปาสิกวรรคที่ ๓ ว่าด้วยสารัชชสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ยังลงสู่ความครั่นคร้าม ธรรม ๕ ประการ คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นผู้ลักทรัพย์ เป็นผู้ประพฤตินิन्दิตินกาม เป็นผู้กล่าวคำเท็จ เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ตรงกันข้ามกับอุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้แก้แล้วกล้า คือ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทาน เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจารเป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ^{๑๔}

ดังนั้น ศีล ๕ จึงเป็นธรรมที่อุบาสกพึงประพฤติปฏิบัติเป็นประจำ เพื่อรักษาตนเอง หรือเป็นการป้องกันตนไม่ให้เสียคน อันสืบเนื่องมาจากการกระทำชั่วด้วยตนเอง หรือจากการกระทำของบุคคลอื่นก็ตาม แม้แต่จากภัยธรรมชาติที่มนุษย์เราไม่สามารถที่จะเอาชนะได้ก็ต้องมีความอดทน

^{๑๔} อภ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๑๘๒-๑๘๕.

เพราะการบริหารครอบครัวให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น ต้องเริ่มจากตนก่อนอื่นใครเป็นเบื้องต้น เมื่อตนอยู่ในจารีตประเพณีอันดีงาม ย่อมพึงตนเองได้ ไม่เป็นภัยแก่สังคมรอบข้าง อยู่ที่ใดก็มีความสุข ไม่เป็นที่รังเกียจ หรือข้อสงสัยระแวงใจใด ๆ จากเพื่อนบ้านก็จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขตามหลักคุณสมบัติของอุบาสก คือเป็นพุทธศาสนิกที่ดี ครองตนเป็นพลเมืองที่ดี นำชีวิตและครอบครัวของตนไปสู่ความเจริญ สงบสุข เป็นพลเมืองที่สร้างสรรค์สังคม โดยประพฤติดังนี้

๑. น สาธารณทหารสส ไม่คบชู้สู้อหิวหมกมุ่นในทางเพศ
๒. น ภุชเช สาธุเมกโก ไม่ใจแคบเสพสิ่งเลิครสผู้เดียว
๓. น เสเว โลกายติกั ไม่พรวดเวลาถกถ้อยที่เลื่อนลอยไร้สาระ
๔. สีลวา ประพฤติดี มีวินัย ตั้งอยู่ในศีล ๕
๕. วตตสมปนโน ปฏิบัติกิจหน้าที่สม่ำเสมอโดยสมบูรณ์
๖. อปปมตโต ไม่ประมาท ระวังหรือร้อนทุกเวลา
๗. วิจกฺขโณ มีวิจารณ์ญาณ ทำการโดยใช้ปัญญา
๘. นิวัตตวุตติ อุตถุโธ สุภาพ ไม่ถืออำนาจ ยินดีรับฟังผู้อื่น
๙. สุโรโต เสี่ยมงาม รักความประณีตสะอาดเรียบร้อย
๑๐. สขิลอมฺหุ พุดจान่าฟัง ทั้งใจกายก็อ่อนโยน ไม่หยาบคาย
๑๑. สงฺคเหตา จ มิตตานํ มีน้ำใจเอื้อสงเคราะห์ต่อมิตรสหาย
๑๒. สวีภาคี เผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือคนทั่วไป
๑๓. วิชานวา รู้จักจัดการงานให้เรียบร้อยและได้ผลดี
๑๔. ตปเปยฺย บำรุงพระสงฆ์ทรงความรู้ ผู้ทรงศีลทรงธรรม
๑๕. ฌมฺมกาโม ไคร่ธรรม รักความสุจริต
๑๖. สุตาโร อ่านมากฟังมาก รู้วิชาของตนเชี่ยวชาญ
๑๗. ปริปุจฺฉโก ชอบสอบถามคั่นคว้า ใฝ่หาความรู้ยิ่งขึ้นไป ^{๑๕}

ธรรมดาอุบาสก เมื่อตั้งใจประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ อย่างเคร่งครัดแล้ว ย่อมได้รับการยืนยันว่า เป็นผู้เข้าใกล้พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และย่อมเป็นกำลังสำคัญในการปกป้องพระพุทธศาสนาให้ใครมารุกรานหรือย้ายได้ เพราะเขาได้ดำรงมั่นในคุณสมบัติของอุบาสก ซึ่งมีทั้งดีและไม่ดี ดังที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงตรัสไว้ในจัมมทาลสูตร ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นอุบาสกผู้เลวทรามเศร้าหมอง และน่าเกลียด ธรรม ๕ ประการ คือ อุบาสกเป็นผู้ไม่มีศรัทธาเป็นผู้ทุศีลเป็นผู้ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล ไม่เชื่อกรรม แสวงหาเขตบุญภายนอก

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, ๗ สิงหาคม ๒๕๔๘, <http://www.dhammadownload.com/book/dhammanoon05.php>.

ศาสนา ทำการสนับสนุนในที่นอกศาสนานั้นตรงกันข้าม ถ้าอุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ อุบาสกยอมเป็นผู้มีศรัทธาเป็นผู้มีศีล เป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา ทำการสนับสนุนในศาสนา อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเรียกว่า เป็นอุบาสกแก้ว อุบาสกปทุม อุบาสกบุญทริก^{๑๖}

เว้นจากการค้าขายในทางที่ผิด การที่อุบาสกได้ประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งสองอย่างดังกล่าว จนได้ชื่อว่า เป็นอุบาสกแก้วอุบาสกปทุม อุบาสกบุญทริกแล้ว อาชีพหรือหน้าที่การงานที่ทำงานที่จะต้องเป็นการทำงานที่สุจริตสมัยหนึ่ง อุชชยพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ใคร่จะไปอยู่ต่างถิ่น ขอท่านพระโคตมโปรดแสดงธรรมที่จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในภายหน้าแก่ข้าพระองค์เถิด

ดูกรพราหมณ์ ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในภายหน้าแก่กุลบุตร คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสมเลี้ยงชีพพอเหมาะ ตามรักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทางสัมปราชัยประโยชน์เป็นนิตย ธรรม ๔ ประการดังกล่าวมานี้ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา อันพระพุทธเจ้าผู้มีพระนามอันแท้จริง ตรัสว่า นำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือประโยชน์ในปัจจุบันนี้ และสุขในภายหน้า บุญคือจาคะนี้ย่อมเจริญแก่กุลบุตรด้วยประการฉะนี้^{๑๗}

พระพุทธเจ้าตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ปาณาติบาต อทินนาทาน มุสาวาท และการคบหาภรรยาผู้อื่น เรากล่าวว่าเป็นกรรมกิเลส บัณฑิตไม่สรรเสริญ อริยสาวกไม่กระทำบาปกรรมโดยฐานะ ๔ เป็นไฉน ปุถุชนถึง ฉันทาคติยอมทำกรรมอันลามกถึงโทสาคติ ย่อมทำกรรมอันลามก ถึงโมหาคติยอมทำกรรมอันลามกถึงภยาคติ ย่อมทำกรรมอันลามก ดูกรคฤหบดีบุตร ส่วนอริยสาวกยอมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติยอมไม่ถึงโมหาคติยอมไม่ถึงภยาคติท่านยอมไม่ทำกรรมอันลามกโดยฐานะ ๔ เหล่านี้

เหล่านี้ ย่อมกำจัดบุรุษเสียจากประโยชน์สุข ที่จะพึงได้พึงถึง คนเหล่าใดเล่นการพนัน ตีมหาสนุก เสพหญิงภรรยาที่รักเสมอด้วยชีวิตของผู้อื่น คบแต่คนต่ำช้า และไม่คบหาคนที่มีความเจริญยอมเสื่อมเพียงตั้งดวงจันทร์ในข้างแรม ผู้ใดตีมหาสนุก ไม่มีทรัพย์ หากการทำงานทำเลี้ยงชีวิตมิได้เป็นคนขี้เมา

^{๑๖} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๕/๑๘๔.

^{๑๗} อัง. อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๕/๒๒๗.

ปราศจากสิ่งเป็นประโยชน์ เขาจักจกมลงสู่หน้เหมือนก้อนหินจมน้ำฉะนั้น จักทำความอาภูลแก่ตนทันที คนมักมีการนอนหลับในกลางวัน เกลียดชังการลุกขึ้นในกลางคืน เป็นนักเลงขี้เมาเป็นนิจ ไม่อาจ ครอบครองเหย้าเรือนให้ดีได้ ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลยชายหนุ่มที่ละทิ้งการทำงาน ด้วยอ้างเลขาว่า หนานักกร้อหนัก เวลานี้เย็นเสียแล้ว ดังนี้เป็นต้นส่วนผู้ใดไม่สำคัญความหนาวและความร้อนยิ่งไปกว่า หน้ำ ทำกิจของบุรุษอยู่ ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากความสุขเลย

๔.๒.๒ การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในสถานะการครองคน

สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาในชีวิตของคฤหัสถ์ คือการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ถ้าไม่เข้าใจชัดเจนดีก็ จะเกิดการสับสนวุ่นวาย ถึงกับทำให้เดือดร้อน บ้านแตกสาแหรกขาด และเสียผู้เสียคนไปก็ได้ชีวิตของ คฤหัสถ์ ใ้ว่าจะดำเนินชีวิตอยู่คนเดียวตามลำพัง จะต้องมีการครอบครัว มีผู้บังคับบัญชา มีเพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา จึงดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมในฐานะผู้ปกครองตามปกติสามัญชนคนทั่วไป ต้องประพฤติและปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างในการครองคน จึงควรปฏิบัติต่อบุคคลอื่นเหมือนกับ ปฏิบัติตน ในสิ่งกาลกสุตร พระพุทธเจ้าตรัสแก่สิ่งกาลกมาภพ ขณะกำลังไหว้ทิศตามคำสอนของ ผู้เป็น บิดา การไหว้ทิศนั้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ถ้าไม่เข้าใจความหมายอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดจะเกิด การสับสนวุ่นวายและเสียหายแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติได้ เหมือนกับชาวพุทธบางกลุ่ม ขุดต้นไม้ไหว้จอม ปลวกสิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างความเสื่อมเสียให้ตนในฐานะผู้ปกครอง และเป็นการสร้างความเสียหาย ให้แก่สังคมโลกอย่างใหญ่หลวง

ฉะนั้น เพื่อลดปัญหาในการครองคน จึงควรประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบ ของศีลธรรม ตามหลักทศ ๖ ด้วยการปฏิบัติตนเพื่อเป็นการขับเคลื่อนคุณความดีของบิดามารดา ที่ท่านอบรมสั่งสอนให้บุตรได้เป็นคนดี มีความกตัญญูรู้คุณบุคคล และยึดเอาหลักธรรมที่พระสัมมา สัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ดีแล้ว เอาไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขให้ยิ่งขึ้นไปในการดำเนินชีวิตของการ ครองเรือนคฤหัสถ์นั้นจะต้องเรียนรู้ในสิ่งที่ เป็นมงคลแก่ชีวิตตนและสังคมด้วยการปฏิบัติ

๑. ปุรัตถิมทิส คือทิสเบื้องหน้า บิดามารดา

ท่านเปรียบเทียบกับทิศตะวันออก ทางธรรมหมายถึง บิดา และมารดา เพราะท่านทั้ง ๒ เป็นผู้มีอุปการะคุณแก่บุตรและธิดา

๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ให้หมั่นเอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ของท่านทั้ง ๒ เนือง ๆ ทำนุบำรุงท่านเลี้ยงดูท่านด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค มิให้ขัดสนตามอรรถภาพของฐานะและ ความเป็นอยู่ของบุตรและธิดาพึงจะกระทำได้โดยให้ท่านมีความสุขทั้งทางกายและด้านจิตใจ

๒) การทำกิจ หรือการงานของท่าน ควรยินดีทำกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีสมกับที่ ท่านได้มอบหมายให้ทำ งานทุกอย่าง แม้สมารถที่จะช่วยได้แล้วบุตรและธิดาที่ดีควรเอาเป็นธุระ จัดทำเสียเอง ยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็เป็นผู้เฝ้าพิทักษ์ดูแลให้อาหารและยา ปรมณิบัติท่านโดยไม่รังเกียจ หรือเลือกปฏิบัติ เพื่อเป็นการสนองคุณของท่านที่ให้ความอุปการะแก่เรามาก่อน

๓) ดำรงวงศ์สกุล การสืบสกุลบุตรทุกคนจะต้องรู้หน้าที่ จะต้องปกครองตนเองและปกครองญาติผู้ที่ยังเยาว์วัย การจัดระเบียบการงานทั้งปวง และสมบัติโดยมีความโอ้อ้อมอารีแก่ญาติพี่น้องทั้งหลายทั่วหน้ามีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ทุกคน

๔) เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก ต้องเป็นบุคคลที่มีความรอบคอบ รู้จักเสียสละในสิ่งที่ควรเสียสละ สิ่งใดที่เป็นสิ่งถ่วงความเจริญของครอบครัวและสังคมควรละเสีย สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ สิ่งนำไปสู่ความเจริญควรประพฤติและปฏิบัติ

๕) เมื่อท่านล่วงลับไปทำบุญอุทิศให้แก่ท่าน เช่นการรักษาศีล บริจาคทานสงเคราะห์และอนุเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาสโดยทั่ว ๆ ไป ที่เป็นส่วนกุศลควรแก่การอุทิศเพื่อเป็นการระลึกนึกถึงอุปการคุณที่ท่านเคยกระทำให้แก่เรามาจึงได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ท่านผู้มีพระคุณดังกล่าว^{๑๘}

๒. ทักษิณทศ ทิศเบื้องขวา คืออาจารย์

ศิษย์ควรจะต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฉะนั้นการศึกษาจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ศิษย์ทุกคนต้องขะมักเขม้นเรียนด้วยความพากเพียร และต้องเรียนกันจริงจัง วิชาที่เลือกเรียนก็ให้เหมาะแก่ศิษย์ เพื่อให้ศิษย์นั้นได้บรรลุจุดหมาย อาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนศิษย์ก็นับเป็นพระคุณอเนกประการ

๑) ด้วยลูกศิษย์รับ ด้วยความเคารพเมื่อเวลาแรกพบประการหนึ่ง และเวลากลับอย่างหนึ่ง หรือพบปะในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะยืนหรือนั่งก็อยู่ในอาการอันสงบ ไม่ควรลุกลี้ลุกอน เงินอายุหรือหลีกหนี

๒) ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้ จะเข้าไปด้วยความเอื้อเฟื้อของตน หรือเข้าไปตามระเบียบก็ตามควรทำกิจนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยไม่ละทิ้งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติจนสำเร็จ

๓) ด้วยเชื่อฟัง ความเคารพในฐานะที่ท่านเป็นผู้อบรมสั่งสอน ควรจะประพฤติตนให้เหมาะแก่ฐานะของศิษย์ คือเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาเล่าเรียนเพื่อประโยชน์แห่งตนในการดำเนินชีวิต

๔) ด้วยอุปัฏฐาก ศิษย์ปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างไร ก็ควรปฏิบัติต่อครูอาจารย์ เหมือนปฏิบัติต่อพ่อแม่ทุกประการเช่นนั้น เพราะครูอาจารย์เปรียบเสมือนพ่อแม่คนที่ ๒ คอยอบรมประคับประคองให้ศิษย์ได้ดีมีวิชาความรู้

๕) ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เรียนด้วยความตั้งใจเพื่อให้เข้าใจในหลักวิชาการนั้น ๆ สำรองตรวจตราหาข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ สิ่งที่ยังเคลือบแคลงสงสัยก็จะได้ทบทวนสอบถามอาจารย์ ฟังคำอธิบายของท่านให้เข้าใจชัดเจนแม่นยำ สำเหนียกและจดจำไม่ต้องไปรบกวนท่านบ่อย ๆ ^{๑๙}

^{๑๘} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๙/๑๔๔.

^{๑๙} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๐/๑๔๕.

เพราะฉะนั้น การเรียนทุกอย่างย่อมมีอุปสรรคเสมอ ๆ ระหว่างครูอาจารย์กับศิษย์ เช่น ศิษย์อาจจะไม่ค่อยให้ความยำเกรงต่อครูอาจารย์สั่งสอน ไม่เอาใจใส่ในหลักคำสอนพูดคุยกันใน ขณะที่อาจารย์กำลังทำการสอน พฤติกรรมที่แสดงออกดังกล่าว ถือว่าไม่เคารพต่อครูอาจารย์ ในการ เรียนศิลปวิทยา

๓. ปัจฉิมทิศ คือทิศเบื้องหลัง คือภรรยา

คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน เป็นเรื่องปกติอยู่ดีนั่นเองที่จะต้องมียุ่ครอง ชายก็ต้องมีภรรยา หญิงก็ต้องมีสามี แต่จะเลือกบุคคลเช่นไรที่จะเป็นพ่อบ้านแม่เรือนที่ดีมาเป็นคู่ครองนี้เป็นอีกกรณีหนึ่งที่คฤหัสถ์ โดยทั่ว ๆ ไปพึงจะแสวงหาเพื่อให้ได้มาเป็นคู่ของตน

๑) ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา เป็นการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีความรักใคร่เป็นที่ไว้วางใจของญาติมิตร มีความจริงใจต่อกันและให้โอกาสภรรยามีภาวะเสมอภาคกับตน มีสิทธิเท่าเทียมกันกับตนในฐานะสามี

๒) การไม่ดูหมิ่น หรือเหยียดหยาม ควรมีความสามัคคีปรองดองกันระหว่างสามีภรรยา มีกิจการงานก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการถนอมน้ำใจกัน ยิ้มแย้มแจ่มใสในเมื่อพบกันเสมอ ไม่สวม หน้ากากเข้าหากัน จิตใจเบิกบานมีแต่ความสุข

๓) ไม่ประพฤติล่วงใจ คือไม่ประพฤตินอกใจภรรยา เช่นการคบชู้สาวหรือภรรยาลับ เป็นการฉีกฉีกใจภรรยา รักเดียวใจเดียว และมีความสุขภาพอ่อนโยน ให้ความรักและความนับถือ ด้วยความจริงใจและเปิดเผย

๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ มีอำนาจในการปกครองทรัพย์สินสมบัติ และกิจการบ้านเรือน ตลอดจนจนพัวไพร่ มีสิทธิเด็ดขาดเท่าเทียมกับสามีทั้งปวง

๕) ให้เครื่องแต่งตัว การให้เครื่องแต่งตัวในที่นี้หมายถึง การให้ตามกาล เช่นวันขึ้นปีใหม่ ซื้อของขวัญมอบให้ภรรยา หรือวันเกิด เป็นต้น^{๒๐} ส่วนเครื่องแต่งตัวเสื้อผ้าธรรมดาจัดซื้อเองได้โดยไม่ต้องปรึกษาสามีก็ได้เพราะเป็นผู้ใหญ่กันแล้วจัดซื้อหากันเองได้ แต่ในบางกรณีในการจัดซื้อหาสิ่งของที่ มีค่ามีราคามากควรปรึกษาหารือกับสามีก่อน จึงจะควรในฐานะที่เป็นสามีภรรยาเครื่องแต่งตัว หรือเครื่องประดับ เป็นสิ่งที่ทุกคนนิยมชมชอบ และโดยเฉพาะสภาพสตรีถือว่าเป็นของคู่กันมาแต่โบราณกาลแล้ว เช่น เสื้อผ้าที่สวยงามและออกแบบใหม่ ๆ ตามสมัยนิยม ไม่ว่าจะราคาจะถูก หรือแพง จะต้องแสวงหามาให้ได้ เครื่องประดับเพชรนิลจินดา ล้วนของมีค่ามีราคาเป็นของที่ชอบ แก้วแหวน เงินทองนาฬิกา กำไลมือและเท้าเหล่านี้ล้วนเป็นของประดับตกแต่งของสตรีจึงเป็นหน้าที่ของสามีที่จะหาหมอบให้เธอตามสมควรแก่ฐานะแห่งตน

^{๒๐} ที่. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๑/๑๔๕.

๔. อุตตรทิศ คือทิศเบื้องซ้าย มิตร

มนุษย์เราที่มีชีวิตอยู่บนพื้นโลกใบนี้ทุกชีวิตล้วนแต่ดิ้นรนเพื่อให้พ้นซึ่งความทุกข์ยาก แต่บางคนก็พ้นได้ แต่บางรายก็จมปลักลงลึกเข้าไปอีก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นบ่อเกิดของการแสวงหามิตร เพื่อมาชี้แนะและปลอบประโลมให้หายจากความเศร้าโศกเสียใจได้บ้างระดับหนึ่ง ซึ่งมิตรนั้นมิตัวกันหลายอย่างมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ฉะนั้น ผู้แสวงหามิตรจึงได้พิจารณาให้ดี จึงจะได้มิตรที่ดีจริงใจ เมื่อตนมีความสุขสบายก็ควรสงเคราะห์มิตรบ้างตามสมควร

๑) การให้ปัน เป็นคนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่ตระหนี่ในทรัพย์ที่ตนมีอยู่ยิ่งกว่าเพื่อนที่ดี ในเมื่อเพื่อนมีความต้องการในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่จำเป็นต้องให้เพื่อนออกปากขอร้องแล้วจึงช่วยเหลือ แต่ควรช่วยเหลือก่อนเพื่อแสดงถึงความห่วงใยในฐานะความเป็นเพื่อน

๒) เจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ การพูดจาด้วยคำพูดที่ไพเราะ และสุภาพอ่อนโยน ไม่เป็นคนกล่าวเพื่อเจ้อ หรือพูดปดมดเท็จ จะกล่าวหรือพูดแต่ความจริงที่อ่อนละมุนและไม่ก้าวร้าว หรือมีเลศนัยแอบแฝงต่อมิตร

๓) ประพฤติเป็นประโยชน์ ได้แก่การบำเพ็ญตนเป็นคนดี ซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติชอบตามทำนองคลองธรรม ช่วยเหลือกิจการงานสาธารณะประโยชน์โดยทั่ว ๆ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระภาระภัยต่าง ๆ ให้แก่ครอบครัวและสังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๔) ความเป็นผู้มีตนเสมอ หมายถึง การเป็นบุคคลที่เสมอต้นเสมอปลาย ตรงไปตรงมาไม่ถือยศถาบรรดาศักดิ์ หรือเกียรติยศชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ หรือยากดีมีจนไม่แสดงตนผิดแผกเป็นเชิงยกตนข่มท่าน สงบเสงี่ยมมีสติรอบคอบรู้ตัวเองอยู่เสมอ

๕) ไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความจริง หมายถึง การไม่กล่าวคำเท็จ หรือคำหลอกลวง ซึ่งเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสียหายต่อครอบครัวและสังคม ^{๒๑}

ฉะนั้น การรักษาคำสัตย์ไว้ดูรักษาของมีค่าอุปมาเหมือนเกลือรักษาความเค็ม ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็เค็มมนุษย์เป็นบุคคลผู้ประเสริฐ และมีปัญญาความสามารถน่านับการ โดยเฉพาะคุณหัสผู้ครองเรือน เป็นผู้นำครอบครัว ควรหรือที่จะกล่าวคำเท็จต่อกัน ไม่เกิดประโยชน์เลยคำจริงเป็นสิ่งนำมาซึ่งไมตรีจิต สัจจ เว อมตา วาจา คำสัตย์แลเป็นวาจาไม่ตาย^{๒๒}

๕. เภฏฐิมทิศ คือทิศเบื้องต่ำ บ่าว

เจ้านาย หรือนายจ้าง ถือว่าเป็นผู้ปกครองลูกจ้างหรือพนักงาน ก็ควรที่จะประพฤติดนเป็นธรรม มีความเมตตาปราณีแก่ลูกน้องของตน ไม่ควรเอาอำนาจหรือหน้าที่ที่ตนมีอยู่มาเบียดเบียนผู้น้อยอยู่ใต้บังคับบัญชาของตนให้เดือดร้อนเพราะความไม่ชอบธรรมแห่งตนบ้าง หมายถึง ลูกจ้าง โดยเฉพาะในสมัยปัจจุบันการประกอบกิจการงานโดยทั่วไปมีมากและกิจการบางอย่างใหญ่โตไม่

^{๒๑} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๒/๑๔๕.

^{๒๒} ส. ส. (ไทย) ๑๕/๗๔๐/๒๒๙, พ. ส. (ไทย) ๒๕/๓๕๗/๓๑๒-๓๑๓, พ. เถร. (ไทย) ๒๖/๔๐๑/๓๗๔.

สามารถที่จะกระทำคนเดียวได้ จึงจำเป็นต้องมีลูกจ้างไว้ทำงาน แต่ลูกจ้างนั้นจะต้องปฏิบัติให้อยู่ในกรอบข้อบังคับของแต่ละงานนั้น ๆ เพราะงานแต่ละชนิดนั้นมีความแตกต่างกันออกไปแต่ลูกจ้างนั้นมี ๒ ประเภทด้วยกัน เช่นลูกจ้างชั่วคราว และลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว ได้แก่ พนักงานที่ได้รับว่าจ้างรายวัน หรือเป็นรายเดือนเมื่อครบกำหนดก็สิ้นสัญญาว่าจ้างจ่ายเงินตามเงื่อนไขนั้น ๆ สงเคราะห์อนุเคราะห์ให้มีความเป็นอยู่ตามฐานะแห่งตน

๑) จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง หมายถึง มอบหมายงานให้เหมาะสมกับความชำนาญของแต่ละคน หรือมอบงานให้ถูกจริตของแต่ละคนนั่นเอง การทำงานชนิดนั้นจะประณีต และเสร็จเร็วงานนั้นจะมีคุณภาพ แต่ถ้ามอบหมายงานให้กับบุคคลที่ไม่มีความชำนาญผลของงานที่ออกมา นั้นจะไม่ประณีต งานก็เสร็จไม่ทันเวลา ทำให้เสียหายได้ ฉะนั้นการมอบงานให้ถูกกับจริตของแต่ละบุคคล จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อนายจ้างตลอดจนลูกจ้างก็มีความสุขกับการทำงาน

๒) ให้อาหารและรางวัล หมายถึง การให้ปัจจัย ๔ เช่นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย และยารักษาโรค ซึ่งสิ่งดังกล่าวเหล่านี้เป็นปัจจัยมูลฐานของมนุษย์เราที่ต้องพึงพิง เมื่ออาหารการบริโภคอุดมสมบูรณ์การทำงานก็ทำได้เต็มกำลัง แต่ถ้าอาหารการบริโภคฝืดเคืองอาจทำให้ลูกจ้างใจคอหงุดหงิด เบื่อหน่ายต่อการทำงาน หรือแม้กระทั่งเบื่อเจ้านาย การให้รางวัลนั้นถือว่าเป็นการกระตุ้นให้ลูกจ้างกระตือรือร้นในการทำงานให้มากขึ้นแข่งความดีความสามารถในการทำงานกัน ใครทำงานดีก็ควรได้รับรางวัลชมเชย หรือเบี่ยขยันการทำงานอีกกรณีหนึ่ง คือการให้รางวัลตามวันนักขัตฤกษ์ เช่นวันขึ้นปีใหม่ วันตรุษสงกรานต์ มีการหยุดงานให้ได้พักผ่อนตามอัธยาศัย มีการแจกรางวัลทั่วหน้าเป็นการบำรุงน้ำใจผู้ทำงาน

๓) รักษาพยาบาลในยามป่วยไข้ การเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นสิ่งที่ทุกคนไม่พึงปรารถนาในบางคนอาจจะมีบ้าง หรือน้อยบ้างแล้วแต่โรคของแต่ละบุคคล ถึงจะอย่างไรก็ตามแต่ในฐานะนายจ้างก็มีความจำเป็นอยู่ดีนั่นเอง ที่จะต้องรับผิดชอบต่อค่ารักษาพยาบาลแก่ลูกจ้างของตน ไม่ว่าจะมากหรือน้อยนายจ้างต้องคอยดูแลและสอบถามดูอยู่เสมอว่าใครไม่สบายจะได้เฝ้าเฝ้ารักษาได้ทัน ควรจะมียาประจำบ้านไว้บ้างจะได้ช่วยบรรเทาก่อน เวลาเจ็บป่วยในยามค่าคืนก่อนที่จะนำไปส่งโรงพยาบาล

๔) แจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน ในอดีตหมายถึง ผลไม้และอาหารการกินแบบธรรมดา ที่นายจ้างนำไปเลี้ยงแก่ลูกจ้างของตนในบางคราว สมัยปัจจุบัน หมายถึง การจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ให้แก่พนักงานหรือลูกจ้างของตนตามภัตตาคาร หรือห้องอาหารหรู ๆ เช่น เป็นผ้าหรือตามบาร์ก็ได้ จะดื่มกินกันอย่างไรก็สุดแท้แต่ความชอบของแต่ละบุคคล อย่างนี้เป็นต้น

๕) การปล่อยในสมัย หมายถึง การหยุดพักตามวันหยุดนักขัตฤกษ์ เมื่อมีความจำเป็นลูกจ้างลาหยุดงาน เจ้านายควรอนุญาตให้ลาหยุดได้ ตามกำหนดเวลาอันสมควรแก่เหตุ ^{๒๓}

^{๒๓} ที่. ปา.(ไทย) ๑๑/๒๐๓/๑๔๖.

ฉะนั้น การหยุดจะเปลี่ยนกันหยุดก็ได้ โดยการหยุดเป็นกะ คือบางคนอาจเป็นกะเช้าแล้ว เปลี่ยนมาเป็นกะบ่าย หรือจากกะกลางวันเปลี่ยนเป็นกลางคืนบ้าง ก็ถือว่าเป็นการดี งานก็ไม่เสียหาย หรือคั่งค้างแต่ประการใด เสร็จทันตามกำหนดเวลา

๖. อุปริมทิศ คือทิศเบื้องบน ได้แก่สมณพราหมณ์

ผู้มีศีลวัตรที่ดียาม ได้ชื่อว่า สมณพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้กุลบุตรและธิดาทั้งหลายจึงควรนอบ น้อมตนสัมมาคารวะต่อท่านเหล่านั้น ผู้เคารพในพระพุทธศาสนาย่อมเคารพต่อพระภิกษุสงฆ์ ด้วยการ บำรุงท่านให้มีความสุขตามอัตภาพสมควรแก่สมณเพศ

๑) ด้วยกายกรรม ได้แก่ การกระทำด้วยกำลังกาย เช่นช่วยสร้างกุฏิวิหาร หรือสิ่งปลูก สร้างโดยทั่วไปที่เป็นที่อยู่อาศัยของสมณพราหมณ์ (๑) ช่วยทำกิจธุระต่างๆ หมายถึง ด้วยกายกรรม คือการทำงานช่วยท่านเช่นปิดกวาดกุฏิ วิหารลานพระเจดีย์ สถานที่บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยทั่ว ๆ ไป (๒) ช่วยป้องกันภัยอันตรายจากสัตว์ร้าย โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ คอยปฏิบัติรับใช้ท่าน และ (๓) ด้วยการคารวะและต้อนรับ หรือการปฏิสันถารต้อนรับแขกผู้มาเยือนตามสมควรแก่ฐานะ ของบุคคลเหล่านั้น

๒) ด้วยวจีกรรม การกล่าววาจาที่ไพเราะ มีสารประโยชน์สุภาพอ่อนน้อม ไม่ก้าวร้าวหรือ หยาดคาย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างใดก็ตาม เตือนตนให้มีสติอยู่เสมอเพื่อมิให้ตกอยู่ในความไม่ ประมาท

๓) ด้วยมโนกรรม ได้แก่การเฝ้าตรึกตรองอยู่เสมอ เพื่อที่จะให้ผู้อื่นได้รับความสุขเป็น เครื่องชี้บ่งบอกกุศลกรรมเสมอไป

๔) ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู กุลบุตรและธิดาพึงหาโอกาสกระทำการต้อนรับเคารพ กราบไหว้ และหาหนทางติดต่อให้ท่านได้ไปมาหาสู่กันเนื่อง ๆ ฉะนั้น เพื่อความสะดวกในการบำเพ็ญ กุศลด้วยข้าวน้ำเป็นต้น เพราะสมณพราหมณ์ผู้สัจจในศีลวัตรอันดีงาม ย่อมไม่เป็นภัยแก่บุคคลใด ๆ ในตระกูล

๕) ด้วยให้อามิสทาน ได้แก่ปัจจัย ๔ อันเป็นสิ่งสมควรแก่สมณบริโภค ซึ่งเป็นของเกื้อกูลต่อ ความสุข เช่นเครื่องนุ่งห่มปิดบังกายให้หายจากความร้อนหนาว ข้าวน้ำบำบัดความหิวกระหาย ที่อยู่ อาศัยเป็นที่พักพิงในยามหลับนอน ยารักษาโรคบำบัดความเจ็บป่วย สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยปัจจัยทาน ของผู้มีศรัทธามาเกื้อกูลเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่สมณผู้ปฏิบัติธรรมมิให้ทุกข์เดือดร้อน ^{๒๔}

เพราะฉะนั้น คฤหัสถ์ ผู้มุ่งหวังความเจริญในสกุล ผู้ที่มีความสามารถ น้อมทิศเหล่านี้ถึง พร้อมด้วยศีล เป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ มีความประพฤติเจียมตนไม่ดื้อกระด้าง บุคคลเช่นนั้น ย่อมได้ยศคนหมั่นไม่เกียจคร้าน ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย ผู้มีความประพฤติไม่ขาดสาย มีปัญญา บุคคลเช่นนั้นย่อมได้ยศ คนผู้สูงเคราะห์แสงงามมีมิตรที่ดี รู้ถ้อยคำเขากล่าว ปราศจากตระหนี่

^{๒๔} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๑๔๖.

เป็นผู้แนะนำแสดงเหตุผลต่าง ๆ เนื่อง ๆ ผู้เข้านั้นย่อมได้ศการให้ ๑. เจริญเพราะ ๑. การประพฤติให้เป็นประโยชน์ ๑. ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายในคนนั้น ๆ ตามสมควร ๑. ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจในโลกเหล่านี้แล เป็นเสมือนสลักถันอันแล่นไปอยู่ ถ้าธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้ไม่มีแล้วไซ้ ฆราวาส และบิดาไม่พึงได้รับความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ^{๒๕}

๔.๒.๓ การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในสถานะการครองเรือน

พุทธศาสนิกชนผู้หวังความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองในการดำเนินชีวิตที่จะนำพาครอบครัวและสังคมประเทศชาติไปสู่ความสำเร็จทางธุรกิจการงาน พึงปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการบริหารครอบครัวที่จะนำพาครอบครัวไปสู่ความอยู่ดีกินดี ก้าวข้ามพ้นความขัดสนหรือความอดอยากหิวโหย ประกอบด้วย ฆราวาสธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน
๒. ทมะ ความรู้จักข่มจิตใจของตน
๓. ขันติ ความอดทน
๔. จาคะ การสละให้ปันสิ่งของ ๆ ตนแก่คนที่ควรให้ ^{๒๖} รายละเอียดดังนี้

๑) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน หมายถึง ความจริงใจต่อตน บุคคล หน้าที่ และเวลา พุดจริงทำจริง คือแสดงออกจากใจโดยไม่มีการแอบแฝง ผู้ครองเรือนจำต้องมีความจริงใจต่อกันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ต้องประพฤติตนไม่เป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก มีความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน ไม่คิดจะทรยศกันในทุกกรณี ชีวิตการครองเรือนก็จะมีสุขสงบสุข

๒) ทมะ ความรู้จักข่มจิตใจของตน หมายถึง การรู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องของตนด้วยสติปัญญา และฝึกนิสัยปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ การข่มอารมณ์ของตนเองให้ได้ คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนจะต้องรู้จักข่มขึงตัวเอง ไม่ให้ถลาลึกไปสู่ความชั่วจริงอยู่การใช้ชีวิตคู่ร่วมกันระหว่างสามีภรรยา ก็ย่อมมีปากเสียงทะเลาะกันบ้างเป็นธรรมดา จึงควรถนอมน้ำใจกันเอาไว้บ้างอย่าเอาแต่ใจตนเอง เพราะเราจะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอยู่แล้ว สามีภรรยาทะเลาะวิวาทกันเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกในครอบครัว ด้วยเหตุนี้จึงควรรู้จักข่มใจและข่มอารมณ์ของตนไว้เสมอเพื่อความผาสุกของครอบครัว

๓) ขันติ ความอดทน หมายถึง ทำหน้าที่การงานด้วยความขยันมั่นเพียร ไม่หวั่นไหวหนักแน่น หรือท้อถอย มีความมุ่งมั่นในจุดหมาย และมีจิตใจที่เข้มแข็งอดทนต่อความยากลำบากทุกชนิด มีความอดทนต่อความเหนื่อยยาก และความลำบากตรากตรำ ในการประกอบอาชีพการงาน เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ไม่เลื่องงานเป็นการช่วยกันสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคงเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่

^{๒๕} ที. ปา.(ไทย) ๑๑/๒๐๕/๑๔๗.

^{๒๖} ส. ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๕๘, พ. ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๒๗๘.

เป็นคนใจเสาะจนเกินไป การสร้างฐานะให้ครอบครัวมีความมั่นคงอยู่ดีกินดี จะต้องประกอบไปด้วย ความอดทนเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตทั้งสิ้น

๔) จาคะ การสละให้ปันสิ่งของ ๆ ตนแก่คนที่ควรให้ หมายถึง สละความสุขสบาย ประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็น ความทุกข์ของบุคคลอื่น พร้อมทั้งจะช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเมื่อชีวิต การครองเรือนได้ร่วมสุขร่วมทุกข์กันเช่นนี้แล้วทั้ง๒ ฝ่ายก็จะเกิดความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น

เพราะฉะนั้น ถ้าหากคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนมีความเข้าใจกันผิด ต่างฝ่ายต่างให้อภัยซึ่งกัน และกัน ความสัมพันธ์กันทางครอบครัวก็จะแน่นแฟ้น ยิ่งขึ้นการครองเรือนก็จะราบรื่น ไร้ปัญหาหรือ อุปสรรคใดมาขวางกั้น เพื่อให้สังคมเป็นปึกแผ่นมีความเป็นหนึ่ง ควรจะปฏิบัติตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทาน การให้สิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน
๒. เปยยวัชชะ เจรจาวาจาที่อ่อนหวาน เป็นผู้มีวาจาน่ารัก
๓. อัถถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประนีประนอมแก่ผู้อื่น
๔. สมานัตตตา ความเป็นคนสม่าเสมอไม่ถือตัว ^{๒๗}

๔.๓ หลักการใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ในทางพระพุทธศาสนาได้มีคำสอนให้ถือเอาประโยชน์จากโภคทรัพย์ไม่เพียงเพื่อสร้างความสุขให้กับตนเองและคนในครอบครัว หรือแม้บุคคลที่เกี่ยวข้องกันในฐานะต่างๆ เช่น มิตรสหาย ครูอาจารย์ สมณะพราหมณ์ เป็นต้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพย์เพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อบุคคลที่แม้จะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกันแต่อย่างใด เป็นเพียงมนุษย์หรือคนที่ได้เกิดมาร่วมโลกเดียวกัน มีความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเหมือนกัน ดังนั้น ทรัพย์ที่หามาได้ต้องแบ่งปัน เกื้อกูลเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ดังในสังคหสูตร ^{๒๘}

พระพุทธเจ้าตรัส ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ สังคหวัตถุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อัถถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ)

^{๒๗} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๓๒.

^{๒๘} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑ /๓๒/๕๐ - ๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ทาน เพียรวิชชะ อุตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาทาในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลี้ม สลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉนั้น^{๒๙}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น สังคหวัตถุ ๔ ประการ จึงเป็นธรรมที่สามารถยึดเหนี่ยวใจ ผู้อื่นไว้ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นคนในสังคมเชื้อชาติใด ฐานะใด หรือมีตำแหน่ง หน้าที่การงานอย่างไร แต่เป็นไปเพื่อการสงเคราะห์ให้ชาวโลกมีความเป็นอยู่ที่ดี พ้นจากความทุกข์ ยากลำบาก มีความปรารถนาดีต่อกัน และประสานหมู่ชนไว้ได้ เปรียบเสมือนลี้มสลักรถที่ยึดรถให้คง รูปไม่ให้ชิ้นส่วนต้องกระจายจนเป็นเหตุทำให้รถไม่สามารถแล่นไปได้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง สังคหผละ หมายถึง กำลังการ สงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับนักบริหาร ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัย คนอื่น ถ้านักบริหารบกพร่องเรื่องมนุษยสัมพันธ์ ก็จะไม่มีคนมาช่วยทำงาน เมื่อไม่มีใครช่วยทำงาน เขาก็เป็นนักบริหารไม่ได้^{๓๐}

การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ ถือเป็นหัวใจสำคัญของงานบริการเริ่มตั้งแต่โอบอ้อม อารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเหมาะสม เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคน ล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้าง เป็นที่ยอมรับนับถือของทุก ๆ คนและยังเป็นเครื่องยึดใจ บุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี^{๓๑}

ดังนั้น หลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ จึงเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจคนใน สังคม ให้เกิดความสามัคคีกัน ด้วยการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างสรรค์ และ สร้างวัฒนธรรมที่ดีงามด้วยวิถีแห่งพุทธ ซึ่งพอสรุปในประเด็นขององค์ประกอบของสังคหวัตถุ ๔ ประการ ดังนี้

๔.๓.๑ ทาน (การให้)

ทาน หมายถึง การให้, ยกมอบแก่ผู้อื่น, ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้ เพื่อประโยชน์แก่ เขา, สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ; สิ่งที่ให้, ทรัพย์สินสิ่งของที่มอบให้หรือแจก ออกไป ; ทาน ๒ คือ .อามิสทาน ให้สิ่งของ ๒. ธรรมทาน ให้ธรรม^{๓๒}

^{๒๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑ / ๓๒ / ๕๑.

^{๓๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “การบริหารตามแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์”, (ออนไลน์) แหล่งที่มา : <http://www.gotoknow.org/posts/๔๔๒๖๙๙> (ธันวาคม ๒๕๕๖).

^{๓๑} ศิวพร สัจจวัฒนา, “การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลโนนฝรั่งตามการรับรู้ของประชาชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๒๖.

ดังนั้น การให้ จึงเป็นบุญที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้รับในสิ่งที่ได้นั้นเกิดประโยชน์แก่ตน ไม่ว่าจะด้วยอามิสทาน หรือธรรมทาน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้รับว่าควรแก่ทานประเภทใด ดังนี้

๑) อามิสทาน หมายถึง วัตถุสิ่งของที่เป็นปัจจัยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน เช่น ปัจจัย ๔ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย) การบริจาคอวัยวะ (ดวงตา แขน ขา ไต) และทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น ซึ่งอามิสทานนี้เป็นบุญที่เกิดจากการให้ทานทั้งแก่บรรพชิต คฤหัสถ์ และสัตว์เดรัจฉาน ทั้งนี้ เพราะผู้ให้ได้ตั้งความปรารถนาดีให้ผู้รับมีความสุข พ้นจากความทุกข์ยากลำบาก สามารถมีชีวิตอยู่ได้ในสังคม

๒) ธรรมทาน หรือวิทยาทาน หมายถึง การให้ธรรมะ การให้ความรู้ ชี้แนะแนวทาง เพื่อเป็นการยกระดับสติและปัญญาให้สามารถมีตนเป็นที่พึ่งตลอดไป ทั้งในทางโลกและทางธรรม เช่น ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ไม่ให้เดือดร้อนในภายหลัง การให้ความรู้ในหลักการปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

การให้ทานทั้ง ๒ ประเภทดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับท้าวสักกะจอมเทพและเหล่าเทวดา ว่า “การให้ธรรม ชนะการให้ทั้งปวง” ^{๓๓} เพราะผู้ให้ย่อมมีความรู้ ความเข้าใจ ในประโยชน์ และผลที่จะได้รับจากการให้ทาน ว่าเป็นความสุข และเป็นความสุขที่แท้จริง ซึ่งผู้มีความตระหนี่ยอมไม่ยินดีในการให้ทาน ดังนั้น การเสียสละ รู้จักแบ่งปันในสิ่งที่ตนมี หรือแม้กระทั่งสิ่งที่ตนรักได้นั้น ย่อมเกิดขึ้นจากจิตที่มีธรรมก่อน แล้วจึงจะสละวัตถุเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทานทั้ง ๒ ประการนี้ จึงเกื้อกูลต่อกันให้เกิดเป็นกุศล ที่สามารถค้าจุนโลกให้อยู่อย่างสันติ มีความสงบสุข

นอกจากนี้ ในสัพปุริสทานสูตร^{๓๔} พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงบุญที่ทำได้แล้วส่งผลในชาติปัจจุบัน โดยสรุปดังนี้

๑. บุคคลได้ให้ทานด้วยความศรัทธา ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มิรูปสวय น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณงาม

๒. บุคคลได้ให้ทานโดยเคารพ ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีบุตร ภรรยา คนรับใช้ เป็นผู้ซึ่งพอใจตั้งใจปฏิบัติตาม

๓. บุคคลได้ให้ทานโดยกาลอันควร ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีโรคภัยพ้อมาก ย่อมเป็นผู้ที่มีความต้องการเกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์

๔. บุคคลได้ให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีโรคภัยพ้อมาก มีจิตน้อมไปเพื่อบริโศกคามคุณ ๕ สูง (ประณีต) ยิ่งขึ้นไป

^{๓๓} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕๔/ ๑๔๔.

^{๓๔} อภ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/ ๑๔๘/๒๔๔-๒๔๕.

๕. บุคคลได้ให้ทานโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีโภคทรัพย์มาก ไม่มีอันตรายมาแต่ไหนๆ ไม่ว่าจะจากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท จะไม่มาทำลายโภคทรัพย์ได้

ดังนั้น ในทางพระพุทธศาสนา นอกจากสอนให้รู้จักการแสวงหาทรัพย์แล้ว ยังให้ความสำคัญกับการรู้จักการให้ทานหรือสร้างบุญไปพร้อม ๆ กัน ความร่ำรวยหรือการมีฐานะเศรษฐกิจที่ดีและมั่นคงนั้นก็ต้องอาศัยบุญเก่าที่ได้สร้างมาแล้วแต่อดีตเป็นต้นทุน ส่งผลเกื้อกูลให้ได้รับผลในปัจจุบันและอนาคตอย่างแน่นอน

๔.๓.๒ เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)

เปยยวัชชะ หมายถึง วาจาเป็นที่รัก หรือปิยวาจา คือ พูดด้วยน้ำใจหวังดี มุ่งให้เป็นประโยชน์ และรู้จักพูดให้เป็นผลดี ทำให้เกิดความเชื่อถือ สนิทสนม และเคารพนับถือกัน อย่างเลิศ หมายถึง หมั่นแสดงธรรม คอยช่วยชี้แจงแนะนำหลักความจริง ความถูกต้องดีงาม แก่ผู้ที่ต้องการ^{๓๕} ดังนั้น การพูดจึงมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะคำพูดที่ดีมีประโยชน์ย่อมส่งผลให้ผู้ฟังมีปัญหา และนำมาซึ่งความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ในทางกลับกันแม้คำพูดเพียงเล็กน้อยของผู้ขาดสติ ไม่ระวังคำพูดอาจนำมาซึ่งความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

การมีวาจาเป็นที่รัก ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำทางวาจาที่ไม่มีโทษ เป็นบุญคือ ความสุขที่เกิดจากการประพฤติทางวาจาที่ไม่มีโทษ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “เรากล่าววจีสมาจาร (ความประพฤติทางวาจา) ไว้ ๒ ประการ คือ ๑. วจีสมาจารที่ควรเสพ ๒. วจีสมาจารที่ไม่ควรเสพ”^{๓๖} กล่าวคือ วจีกรรมมี ๒ อย่างคือ กล่าววาจาหรือพูดในสิ่งที่ควรพูด มีประโยชน์ และไม่กล่าววาจาหรือพูดในสิ่งที่ไม่ควรพูด ไม่มีประโยชน์ เพราะจะทำให้เกิดโทษ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับวาจาสุภาสิต ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๔ เป็นสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต ไม่มีโทษ และวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียนวาจาประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. กล่าวแต่วาจาสุภาสิตอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาทุพภาสิต
๒. กล่าวแต่วาจาที่เป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม
๓. กล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก
๔. กล่าวแต่วาจาจริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาหละหละ^{๓๗}

ในสังคีตสูตร^{๓๘} พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงวิธีการพูดของผู้เป็นอริยะ ๔ ประการ ซึ่งเป็นวาจาที่เป็นไปด้วยกุศล ดังนี้

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๙.

^{๓๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/ ๑๐๙/ ๑๓๖.

^{๓๗} ส .ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๓/๓๐๘ - ๓๐๙.

๑. มุสาวาทา เวมณิ (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)
๒. ปิสุณาย วาจาเย เวมณิ (เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด)
๓. ผรุสสาย วาจาเย เวมณิ (เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ)
๔. สัมผัสปลลาปา เวมณิ (เจตนางดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ)^{๓๙}

ดังนั้น วิธีการพูดดังกล่าว จึงเป็นการกล่าววาจาของคนดี ไม่ก่อให้เกิดโทษในภายหลัง ซึ่งทั้ง ๔ ประการดังกล่าว เมื่อประพฤติแล้ว ย่อมทำให้กุศลธรรมเจริญขึ้น อกุศลธรรมเสื่อมลง ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับการมีวาจาที่ไม่มีโทษ ดังนี้

บุคคลบางคนในโลกนี้ ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จได้แล้วคือ อยู่ในสภา อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ถูกเขาอ้างเป็นพยาน ชักถามว่า ‘พ่อคุณ เขียวเถิด ท่านรู้สิ่งใดจงกล่าวสิ่งนั้น’ บุคคลนั้นไม่รู้ก็พูดว่า ‘ไม่รู้’ หรือรู้ ก็พูดว่า ‘รู้’ ไม่เห็นก็พูดว่า ‘ไม่เห็น’ หรือเห็นก็พูดว่า ‘เห็น’ เขาไม่พูดเท็จทั้งที่รู้ เพราะตนเป็นเหตุบ้าง เพราะบุคคลอื่นเป็นเหตุบ้าง เพราะเหตุคือเห็นแก่อามิสเล็กน้อยบ้าง ละการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดส่อเสียดได้แล้ว ฟังจากข้างนี้แล้ว ไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ ฟังจากข้างโน้นแล้ว ไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนหมู่นี้ เป็นผู้สมานคนที่แตกแยกกัน หรือส่งเสริมคนที่มีประโยชน์ร่วมกัน มีความสามัคคี เป็นที่ชื่นชม ยินดีในความสามัคคี รื่นเริงในสามัคคีธรรม เป็นผู้กล่าววาจาก่อให้เกิดความสามัคคี ละการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดคำหยาบได้แล้ว วาจาใดไร้โทษ เสนาะโสต น่ารัก จับใจ เป็นถ้อยคำของชาวเมือง คนส่วนใหญ่ชอบใจ คนส่วนใหญ่พอใจ ก็กล่าววาจาเช่นนั้น ละการพูดเพื่อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อได้แล้ว พูดถูกเวลา พูดจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย กล่าววาจาเป็นหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีต้นมีปลาย ประกอบด้วยประโยชน์ตามกาลอันสมควร^{๔๐}

จากพุทธพจน์ดังกล่าว พิจารณาได้ว่า การกล่าววาจาที่ไม่มีโทษ ต้องเป็นผู้ที่มีวิจิตรธรรมที่เป็นกุศล ๔ อย่าง คือ ไม่พูดเท็จ พูดแต่ความจริง ไม่พูดส่อเสียดเพื่อสร้างความแตกแยกในหมู่คณะ กล่าววาจาไพเราะ น่าฟัง ทำให้ผู้ฟังสบายใจ และกล่าวในเรื่องที่มีประโยชน์ มีความน่าเชื่อถือเหมาะสมตามกาล หรือรู้ว่าเวลาไหนควรพูดเรื่องอะไร จึงจะเกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้ฟัง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุราชกุมารว่า “ตถาคตรู้ว่าวาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนั้น ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย”^{๔๑} จึงพิจารณาได้ว่า ผู้มีปัญญานั้น นอกจากการกล่าวในสิ่งที่มีสาระ เป็นความจริงและมีประโยชน์ ด้วยถ้อยคำสุภาพ น่าฟัง สมควรแก่กาล แล้วยังต้องประกอบด้วยเมตตา ตั้งความปรารถนาดีให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากสิ่งที่พูด สามารถทำให้เกิดความ

^{๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๙๕ - ๒๙๗.

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๙๖.

^{๔๐} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๑๑/๑๔๐.

^{๔๑} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๘.

สงบสุข และความวุ่นวายในสังคมที่เกิดขึ้น ก็เกิดขึ้นได้เพราะวาทกรรม การอยู่ร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปก็ต้องระวังคำพูด ต้องมีสติยับยั้งไม่ให้ถูกกิเลสครอบงำจิตใจ ด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง ส่งผลให้ต้องมีวาทะชั่ว ก่อให้เกิดโทษ ดังนั้น การไม่พูดจะดีกว่า หากจะพูด ก็พูดแต่สิ่งที่ดี มีประโยชน์ ทำให้ผู้ฟังเกิดปัญญา ย่อมสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้ การพูดคำหยาบ ย่อมส่งผลเป็นโทษให้ผู้พูดต้องรับความทุกข์ ดังตัวอย่างที่แสดงถึงโทษของการพูดคำหยาบที่มีปรากฏในนันทวิสาลาชาดก พระพุทธเจ้าตรัสกับพวกภิกษุณีพัพคีย์ ดังนี้

บุคคลควรพูดแต่คำที่น่าพอใจเท่านั้น
ไม่ควรพูดคำที่ไม่น่าพอใจในเวลาไหนๆ
เมื่อพราหมณ์พูดคำที่น่าพอใจ
โคนันทวิสาลาจึงลากสัมภาระอันหนักไปได้
ทั้งยังทำให้พราหมณ์ได้ทรัพย์อีกด้วย
ส่วนตนเองก็ปลื้มใจ เพราะการช่วยเหลือนั้น^{๔๒}

จากตัวอย่างดังกล่าว พราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของโคนันทวิสาลาต้องแพ้น้ำกับโควินทกเศรษฐี ด้วยทรัพย์หนึ่งพันกหาปณะ เพราะใช้คำพูดหยาบคาย ด้วยการกล่าวเรียกโคนันทวิสาลาว่า เจ้าโคโงจงลากไป เจ้าโคโง จงนำไป เมื่อพราหมณ์ต้องถูกความโศกครอบงำจนนอนไม่หลับ เพราะต้องเสียทรัพย์ ครั้นพระโพธิสัตว์สมัยนั้นคือ โคนันทวิสาลาได้บอกเหตุผลที่ไม่ลากเกวียนร้อยเล่มที่เต็มไปด้วยทราย กรวด และหิน เป็นต้นนั้นแล้ว ก็แนะนำให้พราหมณ์ไปแพ้น้ำกับเศรษฐีอีกครั้งด้วยทรัพย์ ๒,๐๐๐ กหาปณะ ในครั้งนี้พราหมณ์ได้รับชัยชนะ เพราะด้วยการกล่าวว่า โคผู้เจริญ พ่อจงไปโคผู้เจริญ พ่อจงลากไป พระโพธิสัตว์ลากเกวียนร้อยเล่มที่ผูกติดกันได้ ด้วยกำลังแรงครั้งเดียวเท่านั้น ในที่สุดพราหมณ์ก็มีทรัพย์มากเพราะอาศัยพระโพธิสัตว์^{๔๓}

ดังนั้น โทษของการกล่าววาจาที่เป็นคำหยาบคาย ดังเช่น พราหมณ์ผู้เลี้ยงดูโคนันทวิสาลา ต้องเสียทรัพย์ ในทางกลับกัน ครั้นเมื่อได้กล่าววาจาเป็นที่น่าสนใจ มีความไพเราะ อ่อนโยน ทำให้มีทรัพย์อันมากมาย ปิยวาจาจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตให้พบความสำเร็จ และการอยู่ร่วมกันในสังคม หมู่คณะ ทั้งในระดับครัวเรือน และระดับประเทศ โดยเฉพาะในฐานะผู้ปกครอง ที่ต้องทำให้ผู้อยู่ในการปกครองมีความเชื่อถือและเชื่อมั่นว่า จะสามารถนำพาให้คนในปกครองมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งในความเป็นผู้นำนั้นก็ต้องใช้วาจาที่เป็นประโยชน์ ควบคู่กับการให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสม กับความต้องการของผู้รับโดยส่วนรวม ซึ่งการให้เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ยังต้องอาศัยวาจาหรือคำพูดที่ไพเราะ มีความจริงใจเป็นสำคัญ จึงจะสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น จนเป็นที่ยอมรับในการ

^{๔๒} ชุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๒๘/ ๑๒.

^{๔๓} ชุ.อิติ.อ. (ไทย) ๔๕/๓๐๘ - ๓๑๑ .

เป็นผู้นำ ดังนั้น การมีวาจาอันเป็นที่รัก ย่อมทำให้ผู้พูดและผู้ฟัง สามารถผูกไมตรีที่ดีต่อกันได้ยาวนาน トラบเท่าที่ยังอยู่ร่วมกันในสังคม

๔.๓.๓ อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ^{๔๔} ดังนั้น การประพฤติประโยชน์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้มีความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ส่งเสริมชักชวนให้คนในชุมชนมีแนวทางในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรม สงเคราะห์ เกื้อกูลกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคม ซึ่งการประพฤติประโยชน์นั้น สามารถทำได้หลายวิธี คือ ได้ทั้งร่างกาย และการใช้ทรัพย์ เช่น การรณรงค์ปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะ การสร้างโรงพยาบาล การสร้างสะพาน เป็นต้น

นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ยังได้กล่าวถึง จุดหมาย ๓ ด้านของชีวิตที่พึงปฏิบัติให้สำเร็จครบ ๓ ด้าน ดังนี้

ด้านที่ ๑. อัตตัตถะ จุดหมายเพื่อตน หรือประโยชน์ตน คือ ประโยชน์ ๓ ชั้น (ทิฐฐัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ ปรมัตถะ) ซึ่งพึงทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปให้ได้ให้ถึง

ด้านที่ ๒. ปรัตถะ จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือประโยชน์ผู้อื่น คือ ประโยชน์ ๓ ชั้น (ทิฐฐัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ ปรมัตถะ) ซึ่งพึงช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ถึงด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปตามลำดับ

ด้านที่ ๓. อุภยัตถะ จุดหมายร่วมกัน หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์ บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ชั้น ^{๔๕}

พิจารณาได้ว่า จุดหมายทั้ง ๓ ด้านดังกล่าว เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่มุ่งเน้นให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี คนในสังคมเป็นคนดี นำมาซึ่งความเจริญทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศชาติ ซึ่งความสำเร็จในจุดหมาย ๓ ด้านนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับทำประโยชน์ตนให้สำเร็จก่อน แล้วจึงทำประโยชน์ให้ผู้อื่น และเมื่อตนและผู้อื่นต่างก็ทำประโยชน์ ย่อมส่งผลให้ทั้งตนเองและผู้อื่นได้รับประโยชน์ร่วมกันจากสิ่งที่ได้ทำไว้แล้วนั้น เช่น ใช้ทรัพย์ตนเองบริจาคสร้างสะพานเพื่อความสะดวกในการเดินทาง ซึ่งต้องอาศัยทรัพย์เป็นจำนวนมาก จึงต้องชักชวนผู้อื่นให้ร่วมบริจาค เมื่อสะพานสร้างเสร็จทั้งตนและผู้อื่นต่างก็ได้รับประโยชน์ร่วมกันจากการใช้สะพานนั้น จึงเป็นสะพานสาธารณะที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพย์

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๑๔๓.

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ธรรมนุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*, หน้า ๑๕.

ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการใช้สะพานนั้น พึงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันดูแล รักษา ไม่ทำลายให้เกิดความเสียหาย เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในทางพระพุทธศาสนาก็สอนให้ทำตนให้เป็นประโยชน์ ไม่ละเลยแม้ในสิ่งเล็กน้อย เช่น การช่วยเหลือคนชราข้ามถนน การช่วยยกแก้วน้ำ หรือจานอาหารให้ผู้อื่น ให้ได้รับความสะดวก เป็นต้น หรือแม้แต่การช่วยเหลือทั้งในด้านความคิดกำลังกาย ก็นับเป็นบุญ คือ ความดี

๔.๓.๔ สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

สมานัตตตา หมายถึง การวางตนสม่ำเสมอ หรือมีตนเสมอ คือ เสมอภาค ไม่เอาเปรียบ ไม่ถือสูงต่ำ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยอย่างเลิศ หมายถึง มีความเสมอกันโดยธรรม เช่น พระโสดาบัน มีตนเสมอกับพระโสดาบัน เป็นต้น ^{๔๖} อธิบายได้ว่า ความสำคัญของการมีตนเสมอกันนั้น ต้องมีการปฏิบัติต่อผู้อื่นเสมอด้วยการปฏิบัติให้กับตนเอง เป็นธรรมที่มีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์เข้าใจในธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมานั้น ล้วนมีความปรารถนาในสุข ปราศจากทุกข์ ไม่มีเวรภัยอันตรายใด ๆ มาเบียดเบียน ไม่ต้องการพบความลำบาก ปรารถนาให้มีชีวิตที่สุขสบาย สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ทุกชีวิตต้องการเหมือนกันทั้งสิ้น จึงไม่ควรปฏิบัติหรือกระทำสิ่งใด ๆ ให้ผู้อื่นในสิ่งที่แม้แต่ตนเองก็ไม่ต้องการ ดังพุทธพจน์ว่า “สัตว์ทุกประเภทย่อมสะดุ้งกลัวต่อโทษทัณฑ์ สัตว์ทุกประเภทย่อมหวาดกลัวต่อโทษทัณฑ์ บุคคลนำตนเองเข้าไปเปรียบเทียบแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ^{๔๗} และ “บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบใครซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหน ๆ สัตว์ทั้งหลายเหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น ^{๔๘}

การวางตนสม่ำเสมอ ด้วยหลักการเปรียบเทียบกับตนเอง หรือการรู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำให้รู้และเข้าใจในความต้องการของตนเองและผู้อื่น ปัญหาและความขัดแย้งจึงไม่เกิดขึ้น สังคมจึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สิ่งสำคัญในทางพระพุทธศาสนาต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความถูกต้องโดยธรรมไม่กระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม แต่จะช่วยเหลือส่งเสริมพัฒนาให้สังคมมีความเจริญในทุกระดับ เช่น สังคมในการทางานที่มีผู้บังคับบัญชาที่ให้ความสนใจดูแลทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น รักษาในยามเจ็บป่วย ไม่เลือกปฏิบัติ มีความเสมอต้นเสมอปลายกับผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเสมือนหนึ่งเป็นญาติของตน การปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมสามารถผูกใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความศรัทธา ยินดีที่จะปฏิบัติงานและพัฒนางานให้มีคุณภาพยิ่ง ๆ ขึ้น ดังนั้นสมานัตตตา จึงเป็นธรรมที่เกื้อกูล สนับสนุนให้เกิดความจงรักภักดีต่อกันตามฐานะในสังคม

ดังนั้น สังคหวัตถุ ๔ ประการ ประกอบด้วย ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยา และสมานัตตตา จึงเป็นคุณธรรมที่คอยประสาน ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในสังคม ด้วยการแบ่งปัน สงเคราะห์ บำเพ็ญ

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๐.

^{๔๗} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/ ๓๐/๗๒.

^{๔๘} ขุ.อ. (ไทย) ๒๕/๔ /๒๕๔.

ประโยชน์ ไม่เบียดเบียนกัน ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสังคหวัตถุ ๔ ประการ ยังสามารถอำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

๑. ช่วยให้คุณคล่องตัวดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
๒. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน
๓. เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภายในครอบครัวหรือหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ
๔. เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ตามวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ตามความเหมาะสม^{๔๙}

ดังนั้น การอยู่ร่วมกันในสังคมกับคนหมู่มาก ด้วยการปฏิบัติตามหลักของสังคหวัตถุ ๔ จะเป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งการให้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นให้ได้รับความสุขนั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ททมาโน ปิโย โหติ แปลว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก”^{๕๐} ซึ่งเป็นคำสอนที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติ ความสำเร็จประโยชน์จากการให้นั้นสามารถให้ได้ทั้งการใช้ทรัพย์เป็นอุปกรณ์ และด้วยการประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เป็นไปด้วยกุศลธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าถึงและตอบสนองความต้องการของคนในสังคมให้ได้รับประโยชน์สุขร่วมกัน

๔.๔ สรุป

ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ หรือเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจร เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง อย่างเช่น หลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ประกอบไปด้วย (๑) อุฏฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางสุจริตชอบธรรม (๒) อารักขาสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ (๓) กัลยาณมิตตตาหรือการรู้จักคบเพื่อนดี เพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อมและ (๔) สมชีวิตา หรือการรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะ โดยหลักทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ ๔ นี้ ถือเป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกายอันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน

ดังนั้นการนำหลักทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชน คือ (๑) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาการขาดความเพียร เพื่อจะหลีกเลี่ยงพ้นจากความชั่ว

^{๔๙} ศิวพร สัจจวัฒนา, “การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรั่งตามการรับรู้ของประชาชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๑ .

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **อมฤต พจนานา** (พุทธศาสนสุภาษิต), แหล่งที่มา : CD – Thammapedia : ธรรมนิพนธ์ (ซีดีธรรมทาน).

นานาประการสิ่งสำคัญก็คือการระมัดระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเราไม่ให้หลงไปตามกระแสต่าง ๆ (๒) การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ (๓) การนำหลักกัลยาณมิตรตมา มาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาลต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี คือ มีผู้แนะนำสั่งสอนที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมูกับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมเนียมปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ (๔) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะคือ การประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกับรายได้ของเราเพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตนเองนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้นจะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น จึงมีความสุขได้ตามสมควรแก่อัตภาพของตนเองและครอบครัว

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่องพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในทางพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ (๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท สรุปผลจากการวิจัยและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในเรื่อง พุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท ครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า หลักคำสอนในทางพระพุทธรูปศาสนามีแนวทางในการปฏิบัติต่อทรัพย์สิน ซึ่งพอสรุปในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

ทรัพย์สินถือว่าทรัพย์สินภายนอก เป็นสิ่งของมีค่า เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง และสามารถจับต้องได้ มีไว้ใช้สอยอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างสะดวก แม้ว่าทรัพย์สินจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต แต่ก็มีโทษหากว่าแสวงหาและใช้จ่ายไม่ถูกวิธี ดังนั้นจึงจะต้องมีหลักในการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติตามประสบผลสำเร็จในด้านของการดำรงชีวิตที่มีความสุขได้ เช่น การมีความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหาทรัพย์ด้วยอาชีพที่สุจริตไม่เป็นโทษและผิดศีลธรรม การรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่เราหามาได้ไม่ให้เสื่อมและไม่ควรถูกใช้จ่ายไปแบบฟุ่มเฟือยโดยไม่รู้คุณค่าของทรัพย์ การรู้จักคบมิตรที่ดี เราควรคบสหายที่เป็นคนดีมีศีลธรรมไม่นำพาให้เราเสียทรัพย์ การรู้ประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์สินที่หามาได้อย่างเหมาะสมพอเพียงไม่สุรุ่ยสุร่ายเกินไป รวมถึงหลักการบริหารทรัพย์สินที่หามาได้ เช่น ใช้จ่ายทรัพย์สินนั้นเลี้ยงชีพตน เลี้ยงครอบครัว บิดา มารดา มิตรสหาย และผู้ที่ร่วมกิจการงานให้เป็นสุขใช้ป้องกันอันตราย สงเคราะห์ญาติ ทำบุญอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไป เช่น พ่อ แม่ บำรุงราชการ เช่น เสียภาษี ทำบุญอุทิศแก่สิ่งที่เราเคารพบูชา อุปถัมภ์นักรบวชเป็นต้น และใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นทุนในการประกอบอาชีพ และควรเก็บทรัพย์สินไว้ใช้ในคราวจำเป็นต่าง ๆ เช่น เกิดว่าเราป่วย เป็นต้น ในการที่เราจะบริหารทรัพย์ควรมีหลักในการปฏิบัติที่ดี เพราะบางท่านอาจมีรายรับรายจ่ายไม่เหมือนกัน ดังนั้นหลักการบริหารจัดการทรัพย์สินนี้จะช่วยให้ผู้นำไปปฏิบัติเกิดประโยชน์กับตัวเองและสังคมได้เป็นอย่างดี

ปัญหาที่พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่นั้น เป็นบทเรียนราคาแพงที่ทุกคนได้รับ สาเหตุที่แท้จริงของทุกปัญหานั้นมาจากเหตุเพียงเหตุเดียว คือ ความด้อยคุณภาพของประชากร

ทั้งระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับชาติ จำนวนประชากรที่มีคุณภาพต่ำเป็นจำนวนมากในสังคม ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องทำทุกวิถีทางที่จะสร้างคุณภาพที่สูงขึ้นไปแก่พุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนี้ เช่นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ก็เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่นเห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัว แต่ถ้าคนเราแก้ปัญหาตรงจุดนี้ได้ มองว่ามนุษย์เท่าเทียมกัน และคนเหล่านี้ไม่เอาเปรียบกันมีจิตสำนึกดี เชื่อว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมคงจะหายไป การแก้ไขปัญหาง่ายมาก เพียงแค่ให้คนมีจิตสำนึก รู้จักคำว่า "หน้าที่ และมีวินัย " แต่ถ้าคิดจะแก้ไขก็คงไม่สายถ้าคิดจะทำ กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อชุมชนและบุคคลในสังคมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม ควรที่ทุกฝ่ายทั้ง อาณาจักรและศาสนจักรต้องประสานร่วมมือกันป้องกันแก้ไขปัญหาในระบบสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ รวมทั้งคุณธรรมจริยธรรม และร่วมกันปลูกจิตสำนึกบุคคลในสังคมให้มีความรับผิดชอบต่อ สังคมส่วนรวมมากขึ้นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาหลักธรรมทาง ศาสนาประยุกต์เข้ากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตเยาวชนผู้เป็น ประชากรใหม่ของสังคมในยุคต่อ ๆ ไป โดยสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะ เป็นสถาบันแรกที่ทำให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแลทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้วก็จะสามารถให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรมได้อย่าง แน่นนอน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสงบสุข

การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาวิตชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ปัจจุบัน มีทั้งหมด ๔ ข้อ คือ (๑) การนำหลักอภิญญาสัมปทามาแก้ปัญหาคารขาดความเพียร เมื่อจะ หลีกให้พ้นจากความชั่ววนาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัด ระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่างๆ (๒)การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาวิตชีวิตปัญหาการไม่ประหยัดในการทรัพย์สิน อารักขสัมปทา คือการใช้จ่ายเงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมา หาเลี้ยงชีพ คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ (๓) การนำหลักกัลยาณมิตรตมา มาแก้ปัญหาวิตชีวิตการคบคนพาลต้องมี กัลยาณมิตรที่ดี คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี,ความรู้จักเลือก เสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญาที่มีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ,สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ (๔) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาวิตชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะคือ กาประหยัดเป็นสิ่งจำเป็น อย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การ ครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกะไรรายได้ของเราเพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกิน

ฐานะของตัวเองนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้นจะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้นจึงมีความสุขได้ตามสมควรแก่สภาพของตัวเองและครอบครัว

๕.๒ ผลที่ได้รับจากพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สิน

ผลที่เกิดจากการปฏิบัติตนตามพุทธวิธีการบริหารจัดการทรัพย์สินในที่นี้ ก็คือการปฏิบัติตน เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ภายนอกโดยมีผลดังต่อไปนี้

๑) ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตนตามหลักอภิวินัยสัมปทา

ผลจากการปฏิบัติตนตามหลักอภิวินัยสัมปทา คือความถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จลง เพราะถ้าพุทธศาสนิกชนหรือบุคคลโดยทั่ว ๆ ไปขาดซึ่งความขยันขาดความเพียรในการที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานและไม่ว่าจะคิดประกอบอาชีพที่สุจริต มีการฝึกฝนจิตใจตนเองให้เกิดความชำนาญ และรู้จักในการที่จะใช้สติปัญญาคอยสอดส่อง ตรวจสอบหาเหตุและผลหาอุบายวิธี ที่จะนำมาสามารถจักดำเนินการให้บังเกิดผลให้ได้ดี ในการปฏิบัติตนที่จะประกอบอาชีพการงานต่าง ๆ นั้นจะต้องทำเพื่อที่จะเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัวให้มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานตามหน้าที่ของตน หรือตามอาชีพของตนโดยไม่เกียจคร้าน ไม่ทำกิจอื่นใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ จนทำให้เสียเวลาไปโดยไร้ประโยชน์ แม้ในบางครั้งของการทำงานนั้นอาจจะไม่ใช่การหาทรัพย์สมบัติที่จะเอามาเลี้ยงเราโดยตรงก็ตาม เช่น การเป็นนักศึกษา หน้าที่ของนักเรียน หน้าที่ของนักศึกษา คือจะต้องมีหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนหนังสือต้องตั้งใจ ใส่ใจขยันหมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้ให้บังเกิดผลที่ดีแก่ตนเอง โดยถือว่าเป็นหน้าที่ในปัจจุบัน แม้จะยังไม่ได้ทรัพย์แต่การศึกษาเล่าเรียนก็เป็นเหตุผลในเบื้องต้นที่จะนำไปสู่อาชีพการงานที่ดีในอนาคต

ดังนั้น สิ่งเหล่านี้จึงนับได้ว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการที่เราได้ปฏิบัติตนตามหลักอภิวินัยสัมปทา ที่ถึงพร้อมไปด้วยความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ในการประกอบอาชีพ และในการทำหน้าที่ของตนที่ได้รับผิดชอบไว้ จะทำให้ได้รับซึ่งประโยชน์สุขในปัจจุบัน คือ การมีทรัพย์สินเงินทองเอาไว้สำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภค บริโภคไว้ดำรงชีพ^๑

๒) ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตนตามหลักอารักขสัมปทา

ผลจากการปฏิบัติตนตามหลักอารักขสัมปทา คือความถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม และคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลไม่เห็นถูกลักหรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ การที่บุคคลเรามีความถึงพร้อมแห่งการเก็บรักษาทรัพย์สินเงินทองของตนเอาไว้ และมีการรู้จัก การรักษาโภคทรัพย์นั้น ๆ หรือแม้แต่ทรัพย์สินอื่น ๆ ของตนเอาไว้ด้วย

^๑ อุดลย์ ตันประยูร, ปัญญาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บาร์มีการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า๕๖.

ความขยันหมั่นเพียร โดยทางที่สุจริตและชอบธรรม ด้วยกำลังแห่งแขนทั้ง ๒ ข้างของตนไม่ให้เกิดเป็นอันตรายหรือเสียหายไป ในหลักของการปฏิบัติตนตามหลักธรรมข้อนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ เราเป็นคนที่มีความมั่งคั่ง แต่ไม่ถึงกับเป็นคนที่มีตระหนี่ แต่ให้รู้จักการใช้จ่ายใช้ทรัพย์ของตนที่มีอยู่ไปในทางที่จะทำให้เกิดประโยชน์ และ อำนวยผลทั้งแก่ตนเอง และคนอื่น ๆ ที่เห็นสมควรที่จะได้รับจากทรัพย์ของตนที่มีอยู่ และ ไม่ใช่เป็นการที่จะนำเอาทรัพย์ของตนไปใช้จ่ายในทางที่ไม่ดี เช่นไปเพื่อกามคุณเพื่อรูป รส กลิ่น และเสียง หรืออื่น ๆ ที่เป็นไปในทางไม่ดีไม่ก่อผลประโยชน์ มีแต่จะนำกลับมาให้ซึ่งผลของการเสียทรัพย์ไปในสิ่งที่เป็นอบาย เป็นต้น

ดังนั้น การที่เราปฏิบัติตนตามหลักอภีรักษ์สัมปทา คือการหมั่นขยันหาทรัพย์ แต่ถ้าไม่รู้วิธีเก็บรักษาเอาไว้ หามาได้แล้วก็ทำให้มีความทุกข์ มิใช่ว่ามีทรัพย์แล้วจะมีสุขเสมอไป ทุกข์ที่เกิดมาจากการมีทรัพย์ ถึงแม้บางครั้งก็อาจจะไปมีหนี้ มีสินตามมา ซึ่งก็จะส่งผลให้เกิดการเสียทรัพย์และเสียเกียรติ และอาจต้องมาพบการลำบากในบั้นปลายของชีวิต เหตุเพราะไม่มีธรรมในข้อนี้

๓) ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตนตามหลักกัลยาณมิตรตตา

กัลยาณมิตรตตา คือ การคบคนดี การไม่คบคนชั่วเป็นมิตร คบหาสนทนาเจรจาเฉพาะผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา พระพุทธศาสนากล่าวถึงสิ่งแวดล้อม คือ การคบเพื่อนไว้มาก และยังได้แนะนำวิธีคบเพื่อนหรือคบมิตรไว้ด้วยเพราะมีส่วนช่วยชักจูงชี้แนะให้ดี และเสียได้มากที่สุด ซึ่งเพื่อน หรือมิตรที่ควรคบนั้น ก็คือเพื่อนที่เรียกว่า “กัลยาณมิตร” ซึ่งเป็นเพื่อนที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ คือ บุคคลที่เป็นคนดี มีปัญญา ที่เรียกว่าบัณฑิตหรือสัตบุรุษ ซึ่งเป็นคนที่เราไปเสวนาคบหาด้วยหรือเมื่อเขาเองทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ให้จะโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือการกระจายความรู้ความเข้าใจนั้นด้วยความปรารถนาดี ด้วยความเมตตากรุณาที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิและการประพฤติดี ปฏิบัติชอบแล้วย่อมที่จะบังเกิดให้พบซึ่งผลประโยชน์สุขตามมา

ดังนั้นผลจากการปฏิบัติตนตามหลักธรรมในข้อนี้ก็คือ ให้มีการเลือกคบคน โดยให้เลือกคบคนดีเป็นมิตร หลีกหนีจากคนพาล เลือกเสวนา ศึกษาแบบอย่างของผู้ที่ทรงคุณ ที่มีศีล มีศรัทธา มีจาคะ มีปัญญา การคบมิตรตามหลักของมงคล ๓๘ ประการ ในหลักของคำสอนพระพุทธศาสนา มงคลแรกที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตามในข้อแรก คือ “การไม่คบคนพาล” และมงคลข้อถัดมาก็คือ “การคบบัณฑิต ผลที่เกิดจากการปฏิบัติตนตามหลักกัลยาณมิตรตตา ก็ต้องเริ่มต้นขึ้นที่ตัวตนของผู้ที่ปฏิบัติตนเองนั้นเสียก่อน จะต้องมีการสร้างบัณฑิต และมิตรให้มีขึ้นมาภายในตัวเองก่อนเสมอเมื่อบัณฑิตหรือมิตรภายในตัวเราปรากฏแล้ว ก็จะสามารถเลือกเสวนากับบัณฑิตหรือมิตรภายนอกได้ ดังที่เราเคยได้ยิน เคยได้ฟังอยู่เสมอที่ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล” และการที่เราสังเกตคนที่คบหาตนนั้นเป็นคนพาล หรือเป็น บัณฑิต หรือกัลยาณมิตร ท่านพึงให้สังเกตว่า ชอบชักชวนเราไปในทางไหน ทางที่ดี หรือทางที่ฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา เสียในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงตนและครอบครัว ที่ไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ เพราะ

หากว่าเราไม่รู้จักเลือกคบมิตรที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีแล้ว ย่อมเป็นเหตุผลที่จะทำให้เราต้องเสียทรัพย์ที่เราหามาได้นั่นเอง สาเหตุเพราะการที่เราไม่สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อ อุฏฐานสัมปทา และ อารักขสัมปทาได้^๒

๔) ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตนตามหลักสมชีวิตา

สมชีวิตา คืออยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญแห่งทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่ารายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ผลจากการปฏิบัติตนตามหลักสมชีวิตา ในข้อนี้นั้นก็เพื่อที่จะเน้นในเรื่องของการให้รู้จักการใช้จ่ายทรัพย์ ที่ไม่ให้ใช้จ่ายจนเกินฐานะของตน คือ ให้รู้จักการกำหนดรายได้และรายจ่ายโดยให้อยู่ในแบบหรือหลักที่พอเพียง พอเหมาะ พอดีแก่ตน และมีให้ฝืดเคืองหรือจนเกินไป โดยให้มีรายได้ที่อยู่เหนือจากรายจ่าย มีการเก็บประหยัดเอาไว้ใช้สำหรับเป็นเสบียงบุญในบั้นปลายของชีวิต จะได้ไม่ต้องมาลำบาก

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้กล่าวไว้ว่า “พึงเข้าใจ ระลึกไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และ ครอบครองโภคทรัพย์ไว้ นั้น ก็เพื่อที่จะเอาไว้ใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตน และคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใด ๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์ หรือมีการหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยให้ถือหลักการแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า “โภควิภาค” คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ได้แก่ บิดา มารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองมิตร สหาย ผู้ร่วมกิจการงาน ทำบุญ ตลอดจนบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น สองส่วนใช้เป็นทุนในการประกอบกิจการงาน สามส่วน เก็บไว้ใช้สอยในยามจำเป็น^๓

จะเห็นว่า การปฏิบัติตนตามหลักทิวฐธัมมิกัตถะ นั้นซึ่งรวมทั้งการรู้จักหลักการใช้จ่ายปัญญาในการแสวงหาทรัพย์ที่ถูกต้อง สามารถนำพาชีวิตให้ประสบความสำเร็จ ความดีงามความสุข ความเจริญ ความไพบุลย์ ทั้งโลกนี้ และโลกหน้า ชีวิตจะไม่ตกต่ำ จะสังเกตได้ว่าชีวิตจะมีแต่ ได้รับการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ トラบเท่าเข้าสู่พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายของชีวิตทุกชีวิตบนโลกใบนี้ ซึ่งใครจะเข้าถึงพระนิพพานเร็วหรือช้า นั้น ก็ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนเองเป็นสำคัญ เพราะถึงอย่างไรการสะสมอริยทรัพย์ (ทรัพย์ภายนอก และทรัพย์ภายใน) และ การปฏิบัติตนตามหลักธรรม “ทิวฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ๔” ที่ประกอบไปด้วย

(๑) อุฏฐานสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ในการหาทรัพย์ในทางสุจริตที่ชอบด้วยกฎหมาย และชอบด้วยธรรม

^๒ อุดลย์ ต้นประยูร, ปัญหาสังคม, หน้า ๕๘.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

(๒) อารักขาสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ของคนที่หามาได้

(๓) กัลยาณมิตรตตา คือ ความถึงพร้อมด้วยการคบมิตร ที่ดีมาเป็นเพื่อน เพื่อไม่ให้ถูกชักชวนไปในทางที่ไม่ดีที่เสื่อมเสีย และ

(๔) สมชีวิตา คือ ความถึงพร้อม ด้วย การเลี้ยงชีพด้วยสมควรแก่ทรัพย์ของคนที่หามาได้ หรือ การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์อย่างสมควรตามฐานะของตน

โดยหลักธรรมที่ภูธธัมมิกัตถะทั้ง ๔ นี้ ถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่จะทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามได้ดับซึ่งความทุกข์ที่อันจะเกิดขึ้นทางกาย อันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมนตรี ปัจจุบันนี้ หากผู้ที่ปฏิบัติตามต้องการที่จะดับความทุกข์ทางสังคมนตรี แล้วนั้นก็จะต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่ถึงพร้อมในหลักของประโยชน์เบื้องต้น คือ มีศีล มีศรัทธา มีจาคะ และใช้ปัญญา ที่จะช่วยส่งผลให้กับผู้ที่ได้ปฏิบัติตามได้พบกับความสุขในปัจจุบัน และไม่ไร้ผลแน่นอน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการได้ศึกษาวิจัยผู้วิจัยมีเห็นว่าทางรัฐบาลควรออกนโยบาย เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปได้นำหลักที่ภูธธัมมิกัตถะประโยชน์ ๔ ประการ มาใช้บริหารจัดการทรัพย์สิน และใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันอย่างสูงสุด และ พุทธศาสนิกชนต้องช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคง เพราะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่จะต้องมีการ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรนำประโยชน์จากการศึกษาครั้งนี้ไปเผยแพร่แก่ผู้ที่สนใจ เพื่อนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาผสมผสานกับการจัดหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาจิตใจสอดคล้องไปกับความเจริญทางด้านวัตถุที่มุ่งเน้นพัฒนาด้านเทคโนโลยี ซึ่งจะเป็นผลดีต่อเยาวชนให้มีสติและปัญญาในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ไม่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาวิเคราะห์หลักการออมทรัพย์ของผู้ครองเรือนตามหลักพระพุทธศาสนาที่สถาบันครอบครัวควรปฏิบัติ

๒) ควรศึกษาหลักธรรมเรื่องพรหมวิหารธรรมกับการแก้ปัญหาครอบครัวสังคมไทย

๓) ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในการครอบครองทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา

๔) ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมกรรมการคบมิตรของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล เล่ม ๒, ๓, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กันยา สุวรรณแสง, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๕๒.

น้ำแท้ มีบุญสร้าง, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, กรุงเทพมหานคร : ภูมิบัณฑิต, ๒๕๔๙.

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

นิยม บุญมี, ปัญหาการดำเนินชีวิต, ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ :มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐.

ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๓๘.

_____ . ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร:

บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

_____ . ร่ำรวย ยิ่งใหญ่ เลื่อนลอย หรือเพื่ออะไร และ ชีวิตที่สมบูรณ์, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

_____ . ธรรมบุญชีวิต, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

_____ . ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร :

บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

_____ . เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ เม็ดทราย,

๒๕๔๕.

_____ . รักนั้นดีแน่ แต่รักแท้ดีกว่า, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, กรุงเทพมหานคร :บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง

แอนด์พับลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ , กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓.
- _____ . **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๙.
- พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), **คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พีวีพี ซัพพลายส์ จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระมหาสมปอง มุทีโต, **อภิธานวรรณนา** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุด คำวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๓.
- พระไพศาล วิสาโล, **เส้นโค้งแห่งความสุข (๑) สดับทุกข์ยุคบริโภคนิยม**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๕.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุดคำวัด**, กรุงเทพมหานคร : วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘.
- _____ . **พจนานุกรม, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙. สุวิทย์ รุ่งวิสัย, **ปัญหาสังคม**, เชียงใหม่ : พิมพ์ที่ดวงตะวันการพิมพ์ , ๒๕๒๖.
- พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺโต), **พระนิพนธ์ต่างเรื่อง**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๔๑.
- พระมหาสมปอง มุทีโต, **มงคล ๓๘ ประการ**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระเทพเวที, **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- พุทธทาสภิกขุ, **เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม**, กรุงเทพมหานคร : จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____ . **ใจความสำคัญแห่งคัมภีร์มนุษย์**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๓๓.
- พระนิพนธ์พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **นวโกวาท หลักสูตรนักรธรรมชั้นตรี**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระสิริมงคลาจารย์, **มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๓**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระนิพนธ์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **วิธีสร้างบุญบารมี**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.
- มณูญ มุขั้ประดิษฐ์, **ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- ว. วชิรเมธี, **Love Analysis มหัศจรรย์แห่งรัก**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เทน้ำเทท่า จำกัด, ๒๕๕๒.
- วิธาน สุชีวงศ์ และสนธิ์ บางยี่ขัน, **ปรัชญาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : รามคำแหง, ๒๕๓๓.
- วรากร สามโกเศศ, **รู้จักใช้เข้าใจเงิน**, กรุงเทพมหานคร: บริษัทดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๙.

สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), **ธรรมบทเทศนา** เล่ม ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕.

สมยศ นาวิการ, **การบริหารเพื่อความเป็นเลิศ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๔.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **พุทธสาวก พุทธสาวิกา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๔๘๓.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พระนิพนธ์ พุทธศาสนสุภาษิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เสนาะ ตียาวี. **หลักการบริหาร**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

สุพัตรา สุภาพ, **สังคมและวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

สมศักดิ์ อรุณณี และคณะ, **สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, **รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์**, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๒๔.

โสภา ชปิลมันท์, **รูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองประเทศไทย**, รายงานการวิจัย : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔.

อภิชัย พันธเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.

อดุลย์ ต้นประยูร, **ปัญหาสังคม**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บาร์มีการพิมพ์, ๒๕๒๔.

อร่าม อินพุ่ม, **มงคลชีวิต ๓๘ ประการ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เพชรกระรอต, ๒๕๓๗.

(๒) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์:

พระครูโพธิธรรมานุกุล (บรรเทา ชุตินฺธ) “ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีภูมิทัศน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินฺธโร), “ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโศกวิภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาศิริวัฒน์ อริยเมธี (จันทะ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาภิตติศักดิ์ กิตติวฑฒโน (ช่างทอง), “ศึกษาวิเคราะห์หิมัจฉริยะในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ,บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

จำนงค์ สวมประจำ, “ศึกษาหลักธรรมสำหรับฆราวาสในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นาถ
บิณฑิกเศรษฐี” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ประภัสสร กิมสุวรรณวงศ์, “จิตลักษณะและการสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม
สุขภาพกายและพฤติกรรมสุขภาพจิตของข้าราชการสูงอายุในมหาวิทยาลัยขอนแก่น”,
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, ๒๕๔๖.

ภัทรา ศิริमानนท์, “การศึกษาความศรัทธาในพุทธศาสนาและสัมพันธ์ภาพกับผู้ร่วมวัยของผู้สูงอายุ”,
สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

ศันสนีย์ ชุมพลปัญญา “การศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติต่อทรัพย์สินในอาทิสสูตร” **สารนิพนธ์พุทธศาสตร
ดุขฎิบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ศิวพร สัจจวัฒนา, “การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
โนนผึ้งตามการรับรู้ของประชาชน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**,
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ , การบริหารจัดการโรคทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

บทความนำรู้ “เรื่องความหมายของทรัพย์สินและทรัพย์สิน (ออนไลน์),

แหล่งที่มา : <http://oknation.nationtv/blog/knowwledge>

(๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙).

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “การบริหารตามแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์”,
(ออนไลน์) แหล่งที่มา : <http://www.gotoknow.org/posts/๔๔๒๖๙๙> (๑๒ ธันวาคม
๒๕๕๖).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), อมฤต พงนา (พุทธศาสนสุภาษิต), แหล่งที่มา : CD –
Thammapedia : ธรรมนิพนธ์ (ซีดีธรรมทาน).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระยงยุทธ ภาททาจาโร (สุบินนาม)
ว/ด/ป เกิด	: ๙ มกราคม ๒๕๒๙
สถานที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๓๘ หมู่ ๓ บ้านโคกตาหึ่ง ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์
การศึกษา	<p>พ.ศ. ๒๕๔๐ สำเร็จชั้นประถมศึกษา จากโรงเรียนบ้านเขว้า ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์</p> <p>: พ.ศ. ๒๕๔๓ สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนบ้านโคกยาง ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์</p> <p>: พ.ศ. ๒๕๔๖ สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนพนมรุ้ง ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์</p> <p>พ.ศ. ๒๕๕๑ สำเร็จประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (บริหารธุรกิจการบัญชี) จากวิทยาลัยการอาชีพนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์</p> <p>: พ.ศ. ๒๕๕๗ สำเร็จนักธรรมชั้นเอก วัดจอมสุทธาวาส จากสำนักเรียนคณะจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์</p> <p>: พ.ศ. ๒๕๕๗ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.รุ่น ๖๐, รัฐศาสตร์การปกครอง) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์</p>
อุปสมบท	: ๔ มีนาคม ๒๕๕๕
สังกัด	: วัดจอมสุทธาวาส ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์
หน้าที่	: เจ้าอาวาสวัดจอมสุทธาวาส
ปีที่เข้าศึกษา	: พ.ศ.๒๕๕๗
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: พ.ศ.๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดจอมสุทธาวาส บ้านเขว้า หมู่ที่ ๒ ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๑๐